

เส้นทาง สู่ชุมชนน่าอยู่

กับ

Commu Together

เส้นทาง สู่ชุมชนน่าอยู่ กับ *Commu Together*

COMMU TOGETHER ขอเชิญทุกท่าน
ทำความรู้จักเส้นทางสายนี้ และ
ชวนมาร่วมสร้างชุมชนที่น่าอยู่
ให้เกิดขึ้นในทุกที่ เพื่อร่วมกัน
ขับเคลื่อนสังคมให้มุ่งสู่ความยั่งยืน

เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่ กับ Commu Together

จัดพิมพ์ครั้งที่ 1 เดือน มีนาคม 2567

เลขมาตรฐานสากล ISBN 978-616-94478-0-1

ข้อมูลทางบรรณานุกรม ของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่ กับ Commu together.-- สุนทรสงคราม
: กรุงเทพฯ ธีเสริช แอนด์ คอนซัลแทนท์, 2567. 196 หน้า.

1. ชุมชน. I. อรรถชัย คุณะดิโลก. II. อัญรินทร์ อัครรัฐสีลากุล,
ผู้วาดภาพประกอบ. III. จริญญา กลิ่นจำปา,
ผู้วาดภาพประกอบร่วม. IV. ชื่อเรื่อง.

307

ISBN 978-616-94478-0-1

ที่ปรึกษา

วีรพงษ์ เกรียงสินยศ
สุรพล เหลี่ยมสูงเนิน
เข้มเพชร เลนะพันธ์

บรรณาธิการ

ดร. นว. วิรุฬ ลิ้มสวาท

คณะผู้เขียน

อรรถชัย คุณะดิโลก
ตรีทิพย์นิภา บัวบาน
ดร. พินทุสร โพธิ์อุไร
สุราสินี เสลานนท์

ศิลปะกรรมและการออกแบบ

Art Director & Graphic Designer

: อัญรินทร์ อัครรัฐสีลากุล

: จริญญา กลิ่นจำปา

จัดทำโดย

บริษัท กรุส์ ธีเสริช แอนด์ คอนซัลแทนท์ จำกัด

สนับสนุนโดย

สำนักสร้างสรรค์โอกาส (สำนัก 6)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พิมพ์ที่

บริษัท สเปซ อินดัสทรี จำกัด

ที่อยู่ 283/39,41 อาคารโฮมเพลส ออฟฟิศ บิลดิง ชั้นที่ 8 ห้องเลขที่ 803-503

ซอยสุขุมวิท 55 (ทองหล่อ) กรุงเทพมหานคร เขตวัฒนา แขวงคลองตันเหนือ

รหัสไปรษณีย์ 10110

สารบัญ

01

“ชวนทบทวน”

ทำไมจึงต้องมี ชุมชนที่น่าอยู่ 1

- อยู่ร่วมกันอย่างไร ในโลกที่พลิกผัน 3
- ชุมชนไม่เรียง จุดประกายเส้นทางการต่อสู้ 9
- ชุมชนที่เข้มแข็ง คือรากฐาน ของชุมชนที่น่าอยู่ 15
- ชุมชนที่น่าอยู่ หนทางสู่ความยั่งยืนของเราและของโลก 19

02

“ชวนตามรอย”

การก่อร่างเส้นทาง และสร้างระบบสนับสนุน 22

- ก่อตัวแนวคิดผ่านปฏิบัติการที่บ้านหนองกลางดง 24
- เมื่อทราบปัญหาสภาชุมชนหาทางแก้ 30
- สานเสริมเส้นทาง ในสายธารการพัฒนาศุขภาพไทย 37
- สภาผู้นำชุมชน แก่นของชุมชนที่เข้มแข็งและน่าอยู่ 43

03

“ชวนเข้าใจ”

เรื่องราว สภาผู้นำชุมชน 51

- ทบทวนก่อนจะก้าว 52
- เตรียมความพร้อมสภาผู้นำฯ 66
- ขั้นตอนที่ 1 ร่วมกัน “ก่อตัว” สภาผู้นำฯ 89
- ขั้นตอนที่ 2 เคลื่อนงานสภาด้วย “การวางแผนชุมชน” 110
- ขั้นตอนที่ 3 “ลงมือสร้าง” ชุมชนที่น่าอยู่ 123
- ขั้นตอนที่ 4 ร่วมสะท้อนย้อนคิด “ประเมินผลเพื่อพัฒนา” 141
- ร่วมสร้างสรรค์ สภาผู้นำฯ ที่ยั่งยืน 159

04

“ชวนสานต่อ”

รอยยิ้มชุมชนน่าอยู่ 169

- จุดเริ่ม จุดเปลี่ยน จุดพลัง สภาผู้นำชุมชน 170
- เส้นทางแห่งความหมาย ในการสรรสร้างชุมชนที่น่าอยู่ 173

05

บทส่งท้าย 178

นิยามศัพท์ 181

เอกสารอ้างอิง 189

คำนำจากผู้เขียน

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มนุษย์จะอยู่รอดและมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ต้องพึ่งพาอาศัยกันและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชน เราจึงต่างต้องการมีชีวิตอยู่ในชุมชนที่ดี ที่มีความ “น่าอยู่” สำหรับทุก ๆ คนที่อยู่ร่วมกัน คำถามหนึ่งจึงเกิดขึ้นในใจ คือ เราจะหาชุมชนแบบนั้นได้ที่ไหน แต่คำถามที่สำคัญกว่า คือ ถ้าไม่มองหาที่อื่น แต่จะร่วมกันสร้างชุมชนแบบนั้นขึ้นมาจะได้อย่างไร

ประสบการณ์กว่าสิบปีในการทำงานกับคำถามนี้ ของ สสส. โดยสำนักสร้างสรรค์โอกาส (สำนัก 6) ได้ค้นพบ คำตอบหนึ่งคือการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยกระบวนการพัฒนาสิ่งที่เรียกว่า “สภาผู้นำชุมชน”

หากเปรียบชุมชนเป็นเหมือนรถโดยสาร ที่ประกอบด้วยชิ้นส่วนและกลไกต่าง ๆ **“สภาผู้นำชุมชน” จะเป็นเหมือน “กลไก” ที่ทำให้มันใจได้ว่ารถคันนี้จะสามารถนำพาผู้โดยสารทุกคน เดินทางผ่านทุกเส้นทาง ทุกสถานการณ์ร่วมกันได้โดยสวัสดิภาพ**

“เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่” ที่นำเสนอในหนังสือเล่มนี้ มาจากการทบทวนบทเรียนกว่าสิบปีที่ผ่านมา เรียบเรียงขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความเป็นมา แนวคิดและแนวทาง ในการสร้างชุมชนที่น่าอยู่

หวังว่า **“เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่ กับ Commu Together”** จะเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ทำให้เกิดความหวังและแรงบันดาลใจ ที่เราจะร่วมกันสร้างชุมชนที่น่าอยู่ให้เกิดขึ้นในทุกที่ เพื่อสร้างสังคมที่น่าอยู่และมั่นคงยั่งยืนสำหรับเราทุกคนในปัจจุบัน และส่งต่อสังคมที่ดีให้กับผู้คนในรุ่นต่อ ๆ ไป

คณะผู้เขียน

คำนิยาม

หากจะตีความคำว่าสุขภาพตามที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 สุขภาพหรือสภาวะของคน จะหมายถึง การที่มีทั้งสุขภาพกายที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย มีสุขภาพจิตที่ดี ไม่มีภาวะเครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า หรือกระทั่งหลุดโลก มีสังคมดี เข้าใจและประพฤติตนตามบทบาทหน้าที่ในสังคมได้เป็นอย่างดี รวมถึงมีสภาวะทางปัญญา คือรู้ผิดชอบชั่วดี โดยเชื่อมโยงกันอย่างสมดุลเป็นองค์รวม แต่ในการพัฒนาให้ผู้คนมีภาวะที่ดีในทุกๆมิติก็ไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย การพัฒนาในประเด็นทางสุขภาพใดๆก็ไม่อาจแยกออกจากการพัฒนาเชิงระบบไปด้วยพร้อมกัน การพัฒนาเชิงระบบนั้นเป็นเรื่องที่ยากต่อการทำความเข้าใจ ทำให้ยากต่อการออกแบบและวางแผนพัฒนา แต่หากทำได้สำเร็จ ก็จะเกิดความยั่งยืนได้มากกว่า และการพัฒนาเชิงระบบหลายเรื่องก็จะส่งผลดีต่อการพัฒนาที่มุ่งประเด็นต่างๆอีกด้วย **การคำนึงถึงปัจจัยที่จะส่งผลต่อผลลัพธ์ทางสุขภาพมีความสำคัญ เพราะจะทำให้การดำเนินการใดๆถูกทิศถูกทางมากขึ้น** โดยเฉพาะปัจจัยทางสังคมที่กำหนดสุขภาพ (Social Determinant of Health) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจได้อย่างตอ้งแท้วว่า หากจะแก้ปัญหหรือพัฒนาสุขภาพของผู้คนจะต้องไม่ละเลยที่จะมองหาปัจจัยทั้งหมดที่จะส่งผลต่อสุขภาพ และจัดการปัจจัยเหล่านั้นไปด้วยเสมอ มีงานวิชาการที่เป็นที่ยอมรับกันว่า **ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพของคนมาจากพันธุกรรมหรือรหัสในดีเอ็นเอที่ฟ้ากำหนดมาแล้วในตัวเราประมาณ 30%** มาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิต การกิน การอยู่ อีกราว 40% **แม้จะมียีนที่มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคเบาหวานอยู่แต่ถ้ามีพฤติกรรมกินที่ดี ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ก็ไม่จำเป็นต้องป่วยเป็นโรคเบาหวานเสมอไป** มาจากสภาพแวดล้อมรอบตัวเราอีก 20% การอาศัยอยู่ในเมืองที่มีแต่สิ่งแวดลอมที่เป็นพิษ สถานที่ทำงานไม่เอื้อต่อสุขภาพก็ทำให้สภาวะลดน้อยถอยลงได้ และสุดท้ายมาจากระบบบริการสุขภาพที่ได้รับเพียง 10% การมุ่งไปที่การเพิ่มบริการให้มีขีดความสามารถสูงขึ้นให้คนเข้าถึงบริการได้มากขึ้น ซึ่งจะต้องลงทุนมากมายก็จะแก้ปัญหได้เพียง 10% เท่านั้น และมักเป็นการแก้ปัญหที่ปลายเหตุหรือเมื่อสายเกินไป เพราะเจ็บป่วยพิการไปเสียแล้ว

การสร้างสุขภาวะหรือสุขภาพดีของคนจึงเป็นส่วนที่ต้องดำเนินการ ทั้งในส่วนของปัจเจกคือตัวใครตัวมันและในส่วนของชุมชนที่ปัจเจกมาอยู่ร่วมกัน และมีบทพิสูจน์อย่างมากมายว่า การที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนย่อมส่งผลต่อปัจเจกอย่างแน่นอน เรื่องสุขภาพยังไม่เป็นข้อยกเว้น ชุมชนย่อมเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดสภาพแวดล้อม (Eco system) และยังสามารถกำหนดหรือสร้างกิจกรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรม สุขภาพของปัจเจกได้อีกด้วย ชุมชนที่เกิดขึ้นเมื่อมีขนาดใหญ่ขึ้น จากละแวกบ้าน ไปสู่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ ภูมิภาคและเป็นชุมชนโลก ในที่สุด ความสลับซับซ้อนพร้อมความแตกต่างหลากหลายก็มากขึ้นเป็นลำดับ แต่โดยหลักการเหมือนสร้างองค์พระเจดีย์ที่สูงใหญ่ ย่อมต้องการความแข็งแรงของส่วนที่เป็นฐานรากเสมอ ชุมชนระดับล่างที่เข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชุมชนในขนาดที่กว้างขวางใหญ่โตขึ้นเข้มแข็งมากขึ้นตามไป

สิ่งที่จะทำลายหรือลดทอนสุขภาวะของคนก็อาจมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป หรือถาโถมมาแบบเป็นเรื่องจับปล้นทันใจ หลายกรณีก็ส่งผลต่อปัจเจกแต่ละคนแต่อีกหลายกรณีก็จะส่งผลต่อคนทั้งชุมชน ที่เห็นได้ชัดก็กรณีวิกฤตโรคโควิด19 ที่ไม่ได้สูญเสียเฉพาะสุขภาพร่างกายหรือชีวิต แต่ยังทำลายการใช้ชีวิตปกติ รายได้ ระบบสุขภาพโดยรวม และก็มีกรณีตัวอย่างให้เห็นว่าท่ามกลางวิกฤตนี้ชุมชนที่เข้มแข็ง มีระบบจัดการที่ดี สามารถเอาตัวรอดได้มากกว่า หรือได้รับผลกระทบน้อยกว่า หรือสามารถฟื้นคืนกลับมาได้ง่ายกว่า

เรื่องราวต่างๆ ที่คณะผู้จัดทำหนังสือ เส้นทางชุมชนน่าอยู่ กับ Commu Together ร้อยเรียงมาเพื่อนำเสนอให้เห็นหลักฐานเชิงประจักษ์ รวมถึงการวิเคราะห์โครงสร้างกลไก “สภาผู้นำชุมชน” ที่ทำให้เห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้และแง่มุมในเชิงหลักการที่ไม่ยุ่งยากในการทำความเข้าใจ เป็นเสน่ห์สำคัญของหนังสือเล่มนี้ คุณหมอวิรุฬ ลิ้มสวาท ซึ่งเป็นหัวหน้าทีมเป็นนักมนุษยวิทยาที่ใช้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่มีอยู่เต็มเปี่ยมทำให้เนื้อหาในเส้นทางชุมชนน่าอยู่ กับ Commu Together สามารถเล่าเรื่องได้อย่างชวนติดตาม

รวมถึงการทำงานของสำนัก 6 ที่นำโดย ผู้อำนวยการ เข็มเพชร เสนะพันธ์ และทีมงานที่ทุ่มเททำงานจนได้ทั้งผลงานที่ตอบเป้าหมายของการสร้างเสริมสุขภาพและองค์ความรู้ในเชิงการพัฒนาระบบ หากนับเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการก็น่าจะไม่ผิดอะไร รวมไปถึงคำชี้แนะดี ๆ รอบด้าน จากคณะกรรมการบริหารแผนคณะที่ 6 ทุกท่าน ที่ได้ร่วมทำงานกันมาอย่างต่อเนื่องก็ทำให้หนังสือมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และหากหนังสือเล่มนี้สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ลุกขึ้นมาสร้างกลไกสภาผู้นำชุมชนหรือกลไกชื่อเรียกอย่างอื่นที่สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้จริงและทำให้เป้าหมายของการมีสุขภาพดีของผู้คนในชุมชนเกิดขึ้นได้ อย่างเป็นระบบและยั่งยืน ก็จะเป็นความสำเร็จที่คุ้มค่ากับการออกแรงกันไปทั้งหมด

นพ. ศุภกิจ ศิริลักษณ์
ประธานคณะกรรมการบริหารแผน
คณะที่ 6 สสส.

คำนิยาม

"ชุมชนน่าอยู่" เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้เกิดชุมชนน่าอยู่ **คือ เป็นชุมชนที่คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ** เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งทางกายภาพและทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนในรูปแบบที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมสูง เพื่อให้ชุมชนเกิดการเสริมพลัง (มีพลังมากขึ้น) เป็นพลังที่เรียกอย่างร่วมสมัยว่า "พลังละมุน" หรือ "ซอฟต์เพาเวอร์ (Soft power)" ซึ่งเป็นการเสริมพลังที่การสร้างเสริมสุขภavnนำมาใช้ **แสดงว่า ชุมชนที่เป็น "ชุมชนน่าอยู่" นอกจากจะมีความพร้อมสูงในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพแล้ว ยังน่าจะมีความพร้อมสูงที่จะเข้าร่วมโครงการ "ซอฟต์เพาเวอร์" ของรัฐบาลด้วย หนังสือ "เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่ กับ Commu Together" จึงเป็นหนังสือที่ทันสมัย เพราะออกมาในช่วงเวลาที่เหมาะสม**

"ชุมชนน่าอยู่" ใช้ "หมู่บ้าน" เป็นชุมชนต้นแบบ เพราะเป็นรูปแบบชุมชนที่มีรูปธรรมชัดเจน เป็นชุมชนที่เป็นทางการขนาดเล็กที่สุด มีขอบเขตชัดเจน คนในชุมชนรู้จักกันหรือสามารถทำความรู้จักกันได้อย่างทั่วถึง สะดวกต่อการพัฒนา และสะดวกต่อการขยายผลต่อไปในอนาคต ในการริเริ่มโครงการ จึงต้องคำนึงถึงความสำคัญของ "ผู้ใหญ่บ้าน" และ "กรรมการหมู่บ้าน" เสมอ

"ชุมชนน่าอยู่" ใช้หลักการสร้างการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ใช้แนวคิด "สภาผู้นำ" เป็นหลักของการมีส่วนร่วมในทุก ๆ เรื่อง ทุกๆขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่ริเริ่ม ทำความเข้าใจร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินงาน ร่วมแก้ปัญหา รวมถึงร่วมชื่นชมผลงาน และพร้อมที่จะพัฒนาร่วมกันต่อไป **อาจสรุปว่า การสร้างเสริมสุขภาพชุมชน ก็คือการพัฒนาชุมชนโดยรวม**

รศ. นว. อำนาจ ศรีรัตนบัลล์
อดีตประธานกรรมการบริหารแผนคณะที่ 6 สสส.

ชวนทบทวน

ทำไมจึงต้องมี ชุมชนที่น่าอยู่

1 : ชวนทบทวน

ในสภาพสังคมที่ผู้คนมีวิถีชีวิตในแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น
ความเป็นชุมชนแบบดั้งเดิมค่อย ๆ จางหายไป

**หลายคนอาจเกิดคำถามว่า
เรายังจำเป็นต้องมีการอยู่ร่วมกัน
เป็น “ชุมชน” หรือไม่?**

โดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ หรือในพื้นที่ต่าง ๆ ที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมือง มีการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งที่ก้าวหน้า ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย

อย่างไรก็ตาม มนุษย์จำเป็นต้องรวมตัวกัน เพื่อรับมือกับภัยอันตราย ใหญ่ ๆ หรือสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยากเกินกว่าคน คนเดียวหรือครอบครัว ครอบครัวยุคเดียวจะทำได้โดยลำพัง การรวมกันเป็น “ชุมชน” จึงเป็นพื้นฐานของการอยู่รอดของมนุษย์ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

Commu Together จึงอยากเชิญชวน ให้เราร่วมกันทบทวน ร่วมกันหาคำตอบให้กับคำถามเกี่ยวกับ “ชุมชน” ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะ เรื่องของการร่วมกันสร้างสิ่งที่เรียกว่า “ชุมชนที่น่าอยู่” สำหรับเราทุกคน

อยู่ร่วมกันอย่างไร ในโลกที่พลิกผัน

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาของมนุษย์ คือ ผลกระทบที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและของสังคม ที่ส่งผลให้มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยพิบัติและสถานการณ์วิกฤติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤติเศรษฐกิจ หรือวิกฤติการณ์ทางสังคม รวมถึงความขัดแย้งต่าง ๆ ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงและภาวะสงคราม

ในช่วงเวลาที่ผ่านการระบาดใหญ่ของโรคโควิด-19 เป็นหนึ่งในวิกฤติครั้งสำคัญ ซึ่งเชื่อได้ว่าสำหรับหลายคน จะเป็นสถานการณ์วิกฤติที่เมื่อย้อนระลึกถึง ก็ยังต้องเผชิญกับผลกระทบต่อความรู้สึก ความเจ็บปวดจากการสูญเสีย และการล้มหายตายจากของผู้คน เป็นบาดแผลที่ยากจะลบเลือน

และคงปฏิเสธไม่ได้ว่า ผลกระทบที่รุนแรงของวิกฤติในครั้งนี้เกิดจากการพัฒนาของมนุษย์ที่ขาดสมดุล โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม

อย่างไรก็ตาม วิกฤติครั้งนี้ ยังเป็นโอกาสให้เราได้เห็นสิ่งที่ดีที่ยังดำรง
อยู่ในสังคม โดยเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการกลับมารวมตัวช่วย
เหลือกันของคนในชุมชน

ตัวอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือในสถานการณ์วิกฤติในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
ที่การระบาดในพื้นที่ลุกลามรวดเร็ว ทำให้โรงพยาบาลไม่มีเตียงรองรับได้
เพียงพอ มีผู้ป่วยตกค้าง จนมีผู้เสียชีวิตที่บ้าน และการระบาดแพร่กระจาย
อย่างรวดเร็วในพื้นที่ชุมชนแออัด

เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนจำนวนมากต้องลุกขึ้นมาหาทางจัดการดูแล
ช่วยเหลือกัน ทั้งเรื่องการส่งต่อ การดูแลด้านอาหาร และจนถึงการเกิดของ
“ศูนย์พักคอย” โดยชาวชุมชนคลองเตย ที่ทำให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาทันเวลา
และหยุดยั้งการระบาดของโรคในชุมชน

สถานการณ์วิกฤติการระบาดของโรคโควิด-19 จึงเป็นช่วงเวลาหนึ่งที่วิกฤตกลายเป็นโอกาสที่ทำให้ “ชุมชน” ได้กลับมารวมตัวกัน หรือความเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ที่ไม่ได้มีเพียงพื้นที่ที่มีความเป็น “ชุมชน” ที่ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ หรือรับรู้กันอย่างชัดเจน เท่านั้น

แต่ยังมีการรวมตัวกันของผู้คนที่ในช่วงเวลาปกติ อาจจะต่างคนต่างอยู่ เช่น หมู่บ้านจัดสรร หรือคอนโด ที่มีการประสานการจัดการเพื่อช่วยเหลือดูแลกัน รวมถึงมีการเชื่อมโยงกันของชุมชนในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ประสานให้เกิดเครือข่ายการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็น “ชุมชน” ใหญ่ ที่มีบทบาทสำคัญในการปกป้องชีวิต เยียวยาผู้ได้รับความเดือดร้อน และช่วยให้สังคมไทยผ่านช่วงเวลาวิกฤติโควิด-19 มาได้ร่วมกัน

วิกฤติจึงเป็นสถานการณ์ที่อาจนำไปสู่ผลกระทบที่รุนแรง ที่เราเองไม่สามารถจะจัดการได้ด้วยเครื่องมือเดิมที่เราใช้ในช่วงเวลาปกติ แต่ต้องเกิดความร่วมมือกันเพื่อสร้างเครื่องมือใหม่ ๆ มารับมือกับวิกฤติที่เกิดขึ้นนี้ให้ได้ การทำงานร่วมกันในระหว่างที่เกิดสถานการณ์วิกฤติ ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ที่จะทำให้ผู้คนสามารถผ่านพ้นสถานการณ์วิกฤติไปได้และได้รับผลกระทบน้อยที่สุด

จึงไม่ใช่แค่มาตรการเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ควรต้องบูรณาการทุก ๆ ด้านร่วมกัน และไม่ได้หวังพึ่งเพียงแค่การทำงานในระดับหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น แต่ยังคงต้องรวมถึง “เราทุกคน” ที่เป็นหน่วยย่อยที่สุดของสังคมก็ต้องร่วมไม้ร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง รวมกันเป็น “ชุมชน” เพื่อเอาชนะวิกฤติเหล่านั้นให้ได้

**หากในวันนั้น ชุมชนในสังคมไทย ไม่มีพลัง
ที่หลากหลาย ๆ คนเรียกกันว่า “ชุมชนเข้มแข็ง”
คงมีประชาชนอีกมากที่ต้องเจ็บป่วย และล้มตาย
จากวิกฤติการระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมา**

เพราะแท้ที่จริงแล้ว การร่วมมือกันของเราทุกคน
คือ จุดเริ่มต้นของการเกิดบ้านเมือง การเกิดสังคม
และการเพิ่มกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้าไป
ในบ้านเมือง มันคือการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า ท่ามกลางสังคมที่กำลังเผชิญกับปัญหาและวิกฤติต่าง ๆ มากมาย จำเป็นต้องหล่อหลอมให้หน่วยย่อยที่สุดของสังคม นั่นคือ “เราทุกคน” ให้สามารถช่วยเหลือกัน ร่วมมือซึ่งกันและกัน ตระหนักถึงและเท่าทันถึงความเสี่ยงและวิกฤติต่าง ๆ

การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน และพัฒนาให้เป็น “ชุมชนที่เข้มแข็ง” จึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่เป็นสำคัญสำหรับการเตรียมความพร้อม สำหรับการรับมือกับวิกฤติการณ์ ภัยพิบัติ หรือความเสี่ยงอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นในโลกใบนี้

ทุกคนมีความพร้อมแล้วหรือยัง ที่จะร่วมมือกันสร้างชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี ที่น่าอยู่ ไม่ว่าจะเกิดวิกฤติใด ๆ ขึ้นอีกก็ตาม

Commu Together จึงอยากชวนไปทบทวนเรื่องราวของการร่วมกันฝ่าวิกฤติของชุมชนแห่งหนึ่ง ที่เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำงานด้านชุมชนเข้มแข็งของประเทศไทย

“

นั่นคือ “ชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช”

”

เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่
กับ Commu Together

ชุมชนไม้เรียง

จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุมชนไม้เรียง จุดประกายเส้นทางการต่อสู้

Commu Together อยากชวนไปตามรอย ภัยพิบัติธรรมชาติ ครั้งหนึ่งที่หลายคนจะรู้จักกันในชื่อของ “มหาวาตภัย แหลมตะลุมพุก” ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2505

ภัยพิบัติครั้งนั้น เกิดจากพายุโซนร้อน “แฮเรียต” ที่เป็นพายุหมุน กำลังแรง พัดเข้าถล่มสร้างความเสียหายและผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในจังหวัดนครศรีธรรมราชอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะชาวบ้าน ที่แหลมตะลุมพุก อำเภอกปากพนัง ที่ถูกคลื่นยักษ์สูงกว่า 2-3 เมตร พัดพาบ้านเรือนและชีวิตของผู้คน

จากชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยกว่า
4,000 คน เหลือบ้านที่
รอดจากการทำลายของพายุ
“เพียง 5 หลัง”

เหตุการณ์ครั้งนั้นทั้งจังหวัดมีผู้เสียชีวิตและสูญหายมากกว่า 1,000 คน ไร้ที่อยู่อาศัยมากกว่า 16,000 คน บ้านเรือนพังทลายหลัง หรือเสียหายบางส่วนมากกว่า 70,000 หลัง สวนยางและสวนผลไม้เสียหายเกือบ 800 ล้านต้น ซึ่งพื้นที่ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง ที่อยู่ห่างจากชายฝั่งเข้าไปในพื้นที่ห่างจากตัวจังหวัดนครศรีธรรมราชเกือบร้อยกิโลเมตร ก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากเหตุการณ์ในครั้งนั้น

อาชีพเกษตรกรรมสวนยาง ที่ถือเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านไม้เรียง ก็สูญหายไปกับวาทภัยนั้นด้วย

เรียกได้ว่าภัยธรรมชาติส่งผลให้เกิดทั้งวิกฤติทางสังคมและเศรษฐกิจที่ร้ายแรงอย่างมากต่อชุมชนไม้เรียง ชาวบ้านสิ้นเนื้อประดาตัว ชีวิตที่เคยพึ่งพาตัวเองได้ภายใน ชุมชน ต้องพึ่งพาทายนอกเกือบทั้งหมด ไม่พอกินพอใช้

กว่าต่อมาในปี พ.ศ. 2512-2523 มีการพบแหล่งแร่ลูเอลแฟรมบนเขาคุณยี่ซึ่งอยู่ในพื้นที่ตำบลไม้เรียง ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร ทำลายล้างทั้งธรรมชาติ และสังคมวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน เกิดปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และความปลอดภัยของคนในชุมชน

จากสถานการณ์นั้น คุณประยงค์ รัตนรงค์ ชาวบ้านธรรมดากำนหนึ่ง ได้ลุกขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้นำทางปัญญา ชักชวนให้ชาวบ้านมารวมตัว ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อพัฒนาการทำสวนยางซึ่งเป็นอาชีพหลัก ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น มีการนำน้ำยางที่ดีที่สุดมารวมกัน พัฒนาผลผลิต เป็นยางแผ่นคุณภาพสูง ส่งจำหน่ายต่างประเทศได้ทั้งหมด แต่ต่อมา ราคายางพาราในตลาดโลกลดลง ชาวบ้านไม่เรียงก็ประสบปัญหาทาง เศรษฐกิจอีกครั้ง

ในปี พ.ศ. 2535 ชาวบ้านไม้เรียงได้ รวมตัวกันจัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนา ชุมชนไม้เรียง ทำการศึกษารวบรวม ข้อมูลในพื้นที่และพบว่า คนในชุมชน มีปัญหาหนี้สินรวมกันมากเกือบ 100 ล้านบาท จึงได้ร่วมกันคิดหา ทางแก้ปัญหานี้สิน

**โดยสร้างแนวทางลดรายจ่ายของครัวเรือน
ป้องกันหนี้เพิ่ม และหาแนวทางพึ่งพา
ตัวเองในชุมชน จนสามารถ
แก้ปัญหานี้สินได้สำเร็จ**

ความสำเร็จของบ้านไม้เรียงนั้นมีปัจจัยสำคัญ คือ การทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยชุมชนตำบลไม้เรียงทั้ง 10 หมู่บ้านจะมีตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน มารวมกันทำหน้าที่เป็น “สภาผู้นำชุมชน” ในระดับตำบล ซึ่งรวมแล้วมีสมาชิก 50 คน สภาผู้นำชุมชนทำหน้าที่ร่วมกันสร้าง “แผนแม่บทชุมชน” ซึ่งเป็นแผนพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม สวัสดิการ ซึ่งต่อมามีการพัฒนาต่อยอดขยายผลออกไปสู่ชุมชนอื่น ๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค

หลังจากที่เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมต่อเนื่องขึ้นในชุมชนยางพาราของชุมชน ไม้เรียง จากที่เคยสูญหายกลับกลายมาเป็นยางพาราที่มีคุณภาพและขายได้ราคาสูงกว่าหลายพื้นที่ และชุมชนไม้เรียงยังเป็นชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยฉบับประชาชน และคุณประยงค์ รัตนรงค์ ยังได้รับรางวัลแมกไซไซ ด้านการพัฒนาชุมชน ปี พ.ศ. 2547 จึงถือได้ว่าการต่อสู้ร่วมกันของชาวชุมชนไม้เรียง เป็นตัวอย่างของชุมชนที่เข้มแข็ง ที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ

Commu Together ชวนตั้งคำถามว่า อะไรที่ทำให้ชาวชุมชน
ไม่เรียงสามารถฝ่าวิกฤติภัยธรรมชาติ และผลกระทบที่ตามมามากมาย
ทั้งคุณภาพชีวิต สังคม และเศรษฐกิจมาได้

“

“ชุมชนเข้มแข็ง” คือ คำตอบ

”

ชุมชนไม่เรียงแห่งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงพลังของชุมชนที่เริ่มจาก
คุณประยงค์ รณรงค์ ที่ลุกขึ้นมาเป็นผู้นำ ทำให้เกิดการรวมตัวของ
คนในชุมชน ร่วมคิดร่วมทบทวนปัญหาของตัวเอง ร่วมกันวางแผน
และลงมือทำ ร่วมเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่อง จากสิ่งที่ร่วมกันทำอย่าง
ต่อเนื่องจนค่อย ๆ ก่อเกิดความเข้มแข็ง ที่เป็นพลังในการขับเคลื่อน
ให้แก่ชุมชนที่ไม่เพียงแต่ทำให้คนในชุมชนก้าวข้ามวิกฤติ แต่ยังสามารถ
ยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คน จนชุมชนไม่เรียงกลายเป็นชุมชนเข้มแข็ง
ที่จุดประกายการทำงานชุมชนอื่นๆ อีกมากมายในประเทศไทย

จากเรื่องราวของชุมชนไม้เรียง
แสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถ
รวมตัวกันเพื่อพัฒนาตนเองได้
และพิสูจน์แล้วว่าชาวบ้านมีศักยภาพ
สามารถพัฒนาตนเองเพื่อควบคุม
ชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้

หัวใจของชุมชนที่เข้มแข็ง
คือภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม
โดยการมีผู้นำที่ไม่ได้นำคนเดียว
แต่สร้างภาวะผู้นำร่วมเป็นกลุ่ม
ถือเป็นการกระจายให้เกิดการมี
ส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

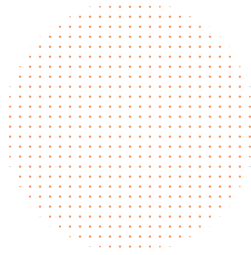
ชุมชนไม้เรียงจึงเป็นจุดเริ่มต้น
ของการพัฒนารูปแบบของ
“สภาผู้นำชุมชน” ที่เป็นหัวใจของสิ่งที่
Commu Together จะเล่าให้ฟังผ่าน
หนังสือเล่มนี้

ชุมชนที่เข้มแข็ง คือรากฐาน ของชุมชนที่น่าอยู่

อย่างที่ได้อธิบายไปในหัวข้อก่อนหน้านี้ ว่าการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีความสำคัญ ที่มากกว่าการร่วมกันรับมือกับภาวะวิกฤติครั้งใดครั้งหนึ่ง แต่ยังสามารถพัฒนาต่อเนื่องไปสู่การส่งเสริมคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดี นั่นคือการทำให้เกิด “ชุมชนที่น่าอยู่” คือชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้คนในชุมชนมีสุขภาวะที่สมบูรณ์

หากย้อนมองกระแสการพัฒนาด้านสุขภาพในระดับโลก ก็จะพบว่า มีการให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและความเข้มแข็งของชุมชน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ ตลอดมา

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) ที่องค์การอนามัยโลกจัดการประชุมระดับนานาชาติเรื่องการสาธารณสุขมูลฐาน (Primary Health Care) ที่เมืองอัลมา-อตา (อยู่ในประเทศคาซัคสถานในปัจจุบัน) มีการประกาศ “ปฏิญญาอัลมา-อตา” ที่กำหนดเป้าหมายที่เรียกว่า “สุขภาพดีถ้วนหน้าปี 2543” (Health For All by the year 2000)

โดยมีองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นที่มาของการที่ประเทศไทย พัฒนาอาสาภาคประชาชนที่มาร่วมทำงานด้านสุขภาพ คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. (ใน กทม. เรียกว่าอาสาสมัครสาธารณสุข หรือ อสส.) กลายเป็นส่วนสำคัญของผู้นำในการพัฒนา สุขภาวะของชุมชนที่กระจายอยู่ในหมู่บ้าน และชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1986) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสุขภาพ ดีถ้วนหน้า องค์การอนามัยโลกได้จัดประชุมระดับนานาชาติครั้งแรกว่า ด้วยเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ ที่เมืองออตตาวา ประเทศแคนาดา มีการประกาศ “กฎบัตรออตตาวาเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ” และ 5 กลยุทธ์หลักในการสร้างเสริมสุขภาพ โดยหนึ่งในนั้นคือ การสร้างเสริม ชุมชนให้เข้มแข็ง

และต่อมาในการประชุมนานาชาติที่เมืองแอสตานา ประเทศคาซัคสถาน เพื่อทบทวนเป้าหมายสุขภาพดี ดีถ้วนหน้าและแนวทางการพัฒนางานสาธารณสุข มูลฐานในปี พ.ศ. 2561 (ค.ศ. 2018) มีการประกาศ ปฏิญญาแอสตานา ที่ระบุว่า การเสริมพลังให้ชุมชน มีความเข้มแข็ง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการ พัฒนาให้ผู้คนในสังคมมีสุขภาพที่ดีโดยถ้วนหน้ากัน

จะเห็นว่า **ตลอดกระแสการพัฒนของโลก**ในด้านสุขภาพที่ Commu Together ได้หยิบยกมาเล่าให้ฟังนี้ **ทิศทางการพัฒนาให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็งมาโดยตลอด** ที่ทั่วโลกเห็นร่วมกันว่า การสร้างบทบาทของชุมชน กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งสู่การไปสู่ การมีสุขภาวะที่ดี ทั้งของตัวเองและชุมชน

ดังนั้นมาถึงจุดนี้ จึงน่าจะชัดเจนขึ้นว่า “ชุมชนที่น่าอยู่” ในมุมมองระดับโลกนั้น มีฐานที่สำคัญ ที่มาจากการที่คนในชุมชนเข้าถึงความมีอยู่มีกิน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถจัดการกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดี

ดังนั้นความพยายามอย่างมากที่จะสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ขับเคลื่อนโดยคนในชุมชน และฝ่าฟันวิกฤติทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนไม่เรียง โดยใช้หลักการทำงานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมเน้นบทบาทของชุมชน จึงมีจุดร่วมกับกระแสการพัฒนของโลกอย่างชัดเจน

จากบทเรียนความเข้มแข็งของบ้านไม้เรียง Commu Together จะพาไปตามรอย อีกชุมชนหนึ่ง ที่ได้แรงบันดาลใจจากสภาผู้นำในระดับตำบล ไปต่อยอดสู่สภาผู้นำชุมชนในระดับหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นหมู่บ้านที่จุดประกายเส้นทางการพัฒนาสู่ชุมชนน่าอยู่ ที่จะได้ออกเล่าในหนังสือเล่มนี้

นั่นคือ “หมู่บ้านหนองกลางดง” หมู่บ้านแห่งการมีส่วนร่วมทุกระดับ

ผู้ใหญ่โชคชัย ลีมประดิษฐ์ ได้นำแนวคิดจาก
คุณประยงค์ รณรงค์ มาพัฒนา
“หมู่บ้านหนองกลางดง” ตำบลศิลาลอย
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ให้เป็นชุมชนเข้มแข็งได้สำเร็จ

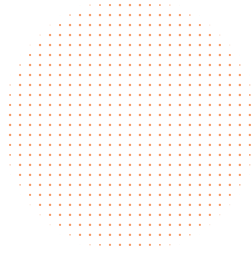
และ Commu Together จะพาทุกท่านไปรู้จักกับ
“บ้านหนองกลางดง” ใน บทต่อไป

ชุมชนน่าอยู่ หนทางสู่ความยั่งยืน ของเราและของโลก

อันที่จริงแล้ว คำว่า ชุมชนที่น่าอยู่ อาจจะเป็นคำพูด หรือคำเรียกพื้นที่ที่เราทุกคนมีความรู้สึกที่อยากจะอาศัยอยู่ ความหมาย หรือการนิยามแบบตายตัวของชุมชนที่น่าอยู่คงจะขึ้นอยู่กับบริบทและมุมมองที่ต่างกันของผู้พูด

**ไม่ว่าใครจะมีมุมมองเรื่องชุมชนที่น่าอยู่ในมิติใด
หัวใจสำคัญอยู่ตรงที่ว่า หากร่วมกันผลักดันให้เกิด
ชุมชนเข้มแข็งได้ การจะผ่านพ้นปัญหา วิกฤติ ตลอดจน
ความเสี่ยงต่าง ๆ ก็จะสามารถได้เร็วขึ้น ผลลัพธ์ของการเกิด
ชุมชนเข้มแข็งจะยิ่งส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
และเมื่อทุกคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้ว
ชุมชนของเรา ก็จะน่าอยู่มากขึ้นตามไปด้วย**

Commu Together อยากชวนพวกเราทุกคนทบทวนเรื่องราวของการก้าวข้ามผ่านสถานการณ์วิกฤติด้วยความเข้มแข็งของชุมชนเล็ก ๆ ชุมชนหนึ่งในสังคมไทย จนถึงทิศทางและกระแสการพัฒนาสุขภาพที่สำคัญของโลก

แต่ปัญหาที่สำคัญของโลกไม่ได้มีเพียงเท่าที่ได้กล่าวผ่านมา ยังมีวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเราโดยตรง และที่ส่งผลกระทบอย่างมาก คือปัญหาความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ที่นับวันสถานการณ์จะยิ่งเลวร้ายลงอย่างต่อเนื่อง ทั่วโลกจึงเกิดความตระหนัก ร่วมกันว่า หากเราไม่ช่วยกันทำให้โลกน่าอยู่ขึ้น และปล่อยสภาพแวดล้อมของโลกเป็นไปเช่นนี้เรื่อย ๆ โลกของเราอาจสายเกินกว่าจะเยียวยาแก้ไข หรือที่เรียกว่า “พ้อยท์ ออฟ โน รีเทิร์น” (Point of No Return)

ดังนั้นจึงเป็นที่มาที่ทำให้ เกิดวาระการพัฒนาร่วมกัน คือ การขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้สำเร็จภายในปี ค.ศ. 2030 จึงเกิดเป็น เป้าหมายการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยมุ่งหวังจะส่งต่อสภาพความเป็นอยู่ของโลกที่ดียิ่งขึ้น น่าอยู่ยิ่งขึ้น และส่งต่อโลกที่ดีกว่านี้ให้คนรุ่นต่อไป

หลายคนคงสงสัยว่า เรื่องการพัฒนาชุมชนเล็ก ๆ ให้เข้มแข็งเกี่ยวข้องกับอะไรกับวิกฤติการณ์ที่เลวร้ายของโลก

เรื่องราวชุมชนน่าอยู่ที่ Commu Together
จะร้อยเรียงให้ได้เรียนรู้ไปด้วยกัน
เปรียบเสมือนจิ๊กซอว์ชิ้นหนึ่ง ที่เติมเต็มภาพ
เป้าหมายของโลกในวาระความยั่งยืนนี้ให้สมบูรณ์ขึ้น
ผ่านเรื่องราวภายในชุมชนเล็ก ๆ **ที่มีความน่าอยู่
และความยั่งยืน (sustainability)**

เมื่อชุมชนเข้มแข็งและน่าอยู่เกิดขึ้นหลาย ๆ
ชุมชนก็จะทำให้โลกของเราบรรลุเป้าหมาย
การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันได้

มาถึงตอนนี้ ทุกคนคงมองเห็นภาพแล้วว่า
ทำไมจึงต้องร่วมกันสร้างชุมชนของพวกเราให้น่าอยู่
นั้นก็เพื่อเราจะได้มีส่วนร่วม
ในการสร้างความน่าอยู่ให้แก่โลกใบนี้

“

จึงขอเชิญชวนมาเริ่มต้น
เรื่องราวชุมชนน่าอยู่ของคุณ
ไปพร้อมกับ Commu Together

”

ชวนตามรอย

การก่อร่างเส้นทาง และสร้างระบบสนับสนุน

ชุมชนบ้านหนองกลางดง

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2 : ชวนตามรอย

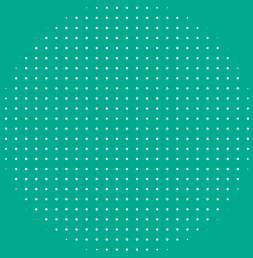
ก่อตัวแนวคิดผ่านปฏิบัติการ ที่บ้านหนองกลางดง

ในบทที่ผ่านมา Commu Together ได้กล่าวถึง “หมู่บ้านหนองกลางดง” หมู่บ้านที่ได้รับแนวคิดการพัฒนาจากชุมชนไม้เรียง ในการสร้างรากฐานชุมชนเข้มแข็ง และเป็น “หมู่บ้านต้นแบบในการพัฒนาชุมชนน่าอยู่” ที่เราจะเรียนรู้ไปด้วยกันผ่านหนังสือเล่มนี้

บ้านหนองกลางดง ตั้งอยู่ในภูมิภาคทางตอนใต้ของไทย คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในเขตตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด ชุมชนแห่งนี้ก่อตัวขึ้นในราวปี พ.ศ. 2498 จากการอพยพของผู้คนมาจากแถบอำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ในภาคกลางของประเทศ ผู้คนที่อพยพมาในบริเวณแห่งนี้ จึงได้ลงหลักปักฐานอาศัยในพื้นที่ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์ครั้งสำคัญ เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2539 ในช่วงปีดังกล่าวเป็นช่วงเวลา que ประเทศเกิดการพัฒนาระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น และเกิดการยกระดับชุมชนต่าง ๆ ขึ้นเป็นหมู่บ้าน พร้อม ๆ กับการเลือกตั้งผู้นำของหมู่บ้าน หรือที่รู้จักกันในชื่อของ “ผู้ใหญ่บ้าน” และนี่คือจุดเริ่มต้นของเรื่องราวชุมชนเข้มแข็งบ้านหนองกลางดง

ปี 2539 เกิดการยกระดับชุมชน ขึ้นเป็นหมู่บ้าน และมีการเลือกตั้ง ผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ ชุมชนเข้มแข็งหนองกลางดง

แน่นอนว่า บ้านหนองกลางดง ก็มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเช่นกัน บุคคลสำคัญท่านนี้ คือ “ผู้ใหญ่โชคชัย ลีประดิษฐ์” การเข้ารับตำแหน่งของผู้ใหญ่โชคชัย ในครั้งนั้น สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างไรให้กับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของประเทศไทย และในช่วงเวลา พ.ศ. 2539 – 2540 นั้น ทุกท่านยังคงจำได้หรือไม่ว่าประเทศไทยกำลังเดินทางผ่านสถานการณ์วิกฤติอะไรที่หนักหนาไม่น้อยกว่าสถานการณ์ Covid - 19 ที่เราเพิ่งผ่านพ้นมา

หากจะพูดถึงสถานการณ์สภาพสังคมของประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว เรากำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤติสำคัญครั้งใหญ่ คือ วิกฤติทางการเงิน หรือที่หลายคนรู้จักกันในชื่อของ **“วิกฤติต้มยำกุ้ง”**

เหตุการณ์วิกฤติในครั้งนั้นส่งผลกระทบต่อมากมายกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ธุรกิจต่าง ๆ พวกกันปิดตัวลง ผู้คนตกงาน เกิดภาระหนี้เสีย บ้านและที่ดินถูกยึด สถาบันทางการเงินล้มละลาย ประเทศต้องใช้เงินมากถึง 6 แสนล้านบาทเพื่อเยียวยาผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้น และดูเหมือนว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจะลุกลามและสร้างปัญหาไปยังทุกพื้นที่ในสังคม ไม่เว้นแม้แต่พื้นที่เล็ก ๆ อย่างหมู่บ้านหนองกลางดง

การได้รับเลือกให้ดำรงผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหนองกลางดง ของ “ผู้ใหญ่โชคชัย ลัมประดิษฐ์” ในเวลานั้น มีความท้าทายอย่างมากที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของลูกบ้านให้รอดพ้นจากวิกฤติ นี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในงานพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของประเทศไทย

วิกฤติทางการเงินในครั้งนั้น ยิ่งเป็นเหมือนเคราะห์ซ้ำของ หมู่บ้านหนองกลางดง ที่ส่งผลให้หมู่บ้านมีหนี้สินครัวเรือนรวมกันพุ่งสูงกว่า 13 ล้านบาท การที่ผู้คนมีหนี้สินล้นพ้นตัวแบบนี้ ไม่เพียงแต่ปัญหาเรื่องการเงินเท่านั้น แต่ยังมีนำพามาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้ง ปัญหาอาชญากรรม การลักขโมย ปัญหาการแตกความสามัคคี เรียกได้ว่า สภาพสังคมของหมู่บ้านหนองกลางดงในขณะนั้นที่อ่อนแออยู่แล้ว แย่ลงกว่าเดิมอย่างมาก จนแทบไม่เห็นทางที่จะกลับมาเป็นต้นแบบชุมชนเข้มแข็งเหมือนอย่างปัจจุบันนี้ได้เลย

ผู้ใหญ่โชคชัยเริ่มต้นการทำงานหลังได้รับตำแหน่ง จากการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน อย่างไร ?

จุดเริ่มต้นการทำงานในฐานะผู้ใหญ่บ้านของ ผู้ใหญ่โชคชัย เป็นวิธีการที่
แสนจะเรียบง่าย แต่ทรงพลัง วิธีการของผู้ใหญ่โชคชัย คือ
เริ่มต้นรวมผู้คนมาพูดคุยและ **“การจัดประชุมหมู่บ้าน”**

คำพูดที่เรียบง่ายนี้แฝงไปด้วยนัยยะที่หลากหลาย เมื่อผู้ใหญ่โชคชัย
ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน สิ่งแรกที่ผู้ใหญ่โชคชัยทำ คือการ
เรียกคณะกรรมการหมู่บ้านชุดเดิมที่มีอยู่เข้าประชุมเพื่อพูดคุยถึงปัญหา
ที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

จุดสำคัญของการประชุม คือ การมาพูดคุยร่วมกัน
เพื่อให้เห็นแก่ชัดว่า ตอนนี เรากำลังเผชิญหน้ากับ
ปัญหาอะไรร่วมกัน เรากำลังกังวลกับสถานการณ์อะไรอยู่
และเราจะร่วมมือกันจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร

ไม่เพียงเท่านั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้ใหญ่โชคชัยให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก
คือสมาชิกที่เข้าประชุม เพราะสมาชิกที่เข้าประชุมจะบ่งบอกได้ว่า เราได้มี
การกระจายความหลากหลายของตัวแทนสมาชิกทุกกลุ่มในชุมชนอย่าง
ทั่วถึงแล้วหรือไม่ เพื่อไม่ให้ปัญหาของสมาชิกบ้างกลุ่มตกหล่นไปก่อน
ที่จะเริ่มประชุม

หลังการรับตำแหน่งของผู้ใหญ่โชคชัยราว 3 ปี ตลอดระยะเวลาที่ผู้ใหญ่โชคชัยเป็นผู้นำของบ้านหนองกลางดง ผู้ใหญ่ฯ ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมจากตัวแทนของคนทุกกลุ่มในชุมชนเป็นอย่างมาก

หลักการดังกล่าว เป็นที่มาที่ทำให้ ผู้ใหญ่โชคชัยเกิดกระบวนการคัดเลือกตัวแทนกลุ่มภายในหมู่บ้านหนองกลางดง ทั้งตัวแทนที่มาจากต่างอาชีพที่ดี หรือตัวแทนที่มาจากต่างปัญหาก็ดี การให้สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ได้เลือกตัวแทนของพวกเขาขึ้นมาเองทำให้จากสมาชิกชุมชน 1,265 คน ได้มาซึ่งตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งหมด 56 คน โดยจาก 56 คนนี้ ผู้ใหญ่โชคชัย ได้ให้คำนิยามว่า 52 คนมาจากผู้นำชั้นสมอง และ 4 คนมาจาก ประชาชนชุมชน

เมื่อนับสมาชิกทั้ง 56 คนนี้รวมกับ ผู้ใหญ่โชคชัย และสมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) อีก 2 คน จึงทำให้คณะทำงานของหมู่บ้านหนองกลางดง มีหน้าตาคล้ายกับสภาชุมชนที่ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ทั้งสิ้น 59 คน ต่อมาจึงถูกเรียกติดปากกันว่า “สภาชุมชน 59” หรือ “สภา 59” ถือเป็นสภาผู้นำชุมชนที่มีโครงสร้างชัดเจนครั้งแรกของรูปแบบการพัฒนาชุมชนของไทย ในปี พ.ศ. 2542

“

สภาในความหมายของผม ผมนิยามว่า
คือพื้นที่สำหรับการมาพูดคุยกัน
การสร้างตัวแทนสภาในครั้งนั้น ผมรู้สึก
ว่าเหมือน Think Tank ของหมู่บ้านจริง ๆ

(โชคชัย ล้อมประดิษฐ์)
ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

”

การทำงานของ “สภาชุมชน 59” นี้เอง ที่เป็นที่มาของ สภาผู้นำชุมชน ที่มี
ทั้งผู้นำทางการ (ผู้ใหญ่ และอบต.ที่มาจาก การเลือกตั้ง) ผู้นำทางความคิด
และแวดล้อมไปด้วยตัวแทนที่มาจากกลุ่มต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนอย่าง
ทั่วถึง และจะเป็นเครื่องมือหลักในการนำไปสู่ชุมชนที่น่าอยู่ ที่ Commu
Together จะพาทุกคนออกเดินทางไปด้วยกัน

ผลการจัดตั้ง สภาชุมชน 59 ของหมู่บ้านหนองกลางดง สร้างการ
เปลี่ยนแปลงอย่างมาก เพราะส่งผลให้ชุมชนได้เข้าใจ และตระหนักถึงปัญหา
ในชุมชน ที่สะท้อนมาจากสมาชิกในสภาชุมชน 59 อย่างแท้จริง

การประชุมอย่างสม่ำเสมอของ สภาชุมชน 59 ของหมู่บ้านหนอง
กลางดง จึงเป็นที่มาที่ทำให้ตระหนักถึงปัญหาที่สำคัญในขณะนั้น ว่าแท้จริง
แล้วต้นตอของปัญหาที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาหลักขโมย ยาเสพติด
ล้นแล้วแต่เกิดมาจากปัญหาเรื่องภาระหนี้สิน ที่ทำให้คนในชุมชนต้องเผชิญ
กับปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างเลี่ยงไม่ได้

เมื่อทราบปัญหาสภาชุมชนหากางแก้ว

ผู้ใหญ่โชคชัยใช้การเป็นผู้นำทางความคิด เปิดโอกาสให้ร่วมกันคิดหาสาเหตุ และดึงศักยภาพของสมาชิกออกมาเพื่อแก้ไขปัญหา อย่างกรณีปัญหาในเรื่องหนี้สิน สภาชุมชนบ้านหนองกลางดง มีการจัดทำการแยกประเภทหนี้สินครัวเรือนแต่ละด้าน เพื่อหากางออกในการลดภาระหนี้แต่ละประเภทที่แตกต่างกัน

รวมทั้งร่วมกันจัดตั้งคณะทำงานต่าง ๆ ตามความถนัดของตนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในการจัดทำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน เช่น การเรียนรู้การทำน้ำยาซักผ้า การเรียนรู้การทำน้ำยาล้างจาน หรือแม้แต่กระทั่งการรวมกลุ่มกันเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรต่างๆ

และใช้ว่าการทำงานหรือแนวทางการทำงานต่าง ๆ เหล่านี้ จะคิดขึ้นผ่านสภาชุมชน 59 แล้วนำไปปฏิบัติได้ทันที แต่ผู้ใหญ่โชคชัย ยังมีการนำแนวทางหลังจากการประชุมสภาฯ ไปประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย เพื่อให้สมาชิกทุกคนในชุมชนรับรู้ว่า สภาฯ กำลังตัดสินใจอะไร เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของทุกคนในชุมชน

**การประชุมสภาฯ มีการจัดทำ 2 วาระ
ในวันอาทิตย์ต้นเดือนสิบโมงถึงเที่ยง
เป็นการประชุมสภาผู้นำ เพื่อหากฎเกณฑ์
กติกาเกิดเป็นร่างแผนแม่บทขึ้นมา
ช่วงบ่าย ประชุมประชาชน ถ่ายทอด
เสียงตามสายเพื่อหาข้อสรุปมติประชาชน**

(โชคชัย ลัมประดิษฐ์)
ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

หากชาวบ้านไม่เห็นด้วย แนวทางหรือแผนการทำงานของสภาฯ จะต้องมีการวางแผนใหม่ ปรับปรุงให้สอดคล้องกับข้อเสนอของสมาชิกที่เห็นต่างจากการทบทวนแผนงานต่าง ๆ ผ่านกระบวนการสภาชุมชน 59 ร่วมกับการประชาพิจารณ์จากชุมชนจนทำให้หมู่บ้านหนองกลางดงเกิดแผนแม่บทชุมชนในการลดภาระหนี้สิน 4 แผนด้วยกัน คือ

ไม่เพียงแต่แผนชุมชนในการลดภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นจากสภาชุมชน 59 ของบ้านหนองกลางดงเท่านั้น จากกลไกดังกล่าวทำให้ชุมชนบ้านหนองกลางดงเกิดแผนชุมชน ที่มีทั้งแผนเศรษฐกิจ แผนทรัพยากรธรรมชาติ แผนการดูแลสุขภาพอนามัย แผนชุมชนมากมายเหล่านี้เกิดขึ้นได้จากการสร้างสภาผู้นำชุมชนที่ร่วมไม้ร่วมมือกันจากสมาชิกทุกกลุ่มของชุมชนอย่างแท้จริง

เมื่อเกิดแผนชุมชนที่ชัดเจน สิ่งต่อไปของบ้านหนองกลางดง คือ การร่วมมือกันทำตามแผนชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ จนส่งต่อมาสู่การร่วมลงมือทำ และร่วมสรุปบทเรียน เพื่อคิดต่อยอดสู่การหาแนวทางสำหรับการพัฒนาแผนชุมชนครั้งต่อไป

โดยปฏิบัติการ พาชุมชนบ้านหนองกลางดง ให้กลับมาสู่ความปกติสุข หลังจากที่ใหญ่โชคชัยได้รับการเลือกตั้งผู้ใหญ่ จนเกิดโครงสร้างสภาผู้นำชุมชนที่ชัดเจนใน ปี พ.ศ. 2542 ผ่านมาไม่ถึง 10 ปี ปฏิบัติการนั้นสำเร็จได้จริง

ภาวะผู้นำของผู้ใหญ่โชคชัย ที่มุ่งมั่น จะพาชุมชนให้กลับมาเป็นชุมชนที่น่าอยู่อีกครั้ง ผ่านการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ระดับการตัดสินใจ สะท้อนภาพของ หลักประชาธิปไตยชุมชน ผ่านสภาชุมชน 59 อย่างเด่นชัด

“

เราจะบอกกับ สภา 59 ว่าวันนี้ เราคือรัฐบาลชุมชน
เรา คือรัฐบาลของบ้านหนองกลางดง
เรามีผู้ใหญ่บ้านเป็นนายกรัฐมนตรี
เรามีสภาผู้นำเป็น ครม.

”

(โชคชัย ลิ่มประดิษฐ์)
ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

หลักการและแนวคิดดังกล่าวนี้ เป็นหมุดหมายที่สำคัญภายใต้การขับเคลื่อนงาน สภาผู้นำชุมชน เพื่อขับเคลื่อนงานชุมชนนำอยู่ต่อไป

จากปฏิบัติการในครั้งนั้น นำพาให้หมู่บ้านหนองกลางดง จากที่เคยมีหนี้สินครัวเรือนกว่า 13 ล้านบาทลดลงเหลือเพียง 7 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2550 และรายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นถึง 47% จากปี พ.ศ. 2543

Commu Together ขอสรุปสิ่งที่เห็นชัดเจน หากพูดถึงชุมชนเข้มแข็ง บ้านหนองกลางดง

จุดประกายสำคัญเริ่มต้นที่ **ผู้นำ** อย่าง ผู้ใหญ่โชคชัย ลัมประดิษฐ์ เพราะถึงแม้ในปี พ.ศ. 2540 จะมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเกิดขึ้นทั่วประเทศ แต่เชื่อว่าทุกพื้นที่จะสำเร็จได้อย่าง หมู่บ้านหนองกลางดง

ผู้นำที่ได้มาซึ่งตำแหน่งเพียงอย่างเดียว แต่ขาดซึ่งการสร้าง **“กลไกการมีส่วนร่วม”** ของ **“ชุมชน”** ผ่านพื้นที่ในการระดมความคิดที่เรียกกันว่า **“สภา”** คงไม่สามารถจะปลุกดันให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้

จึงจะเห็นว่า แนวคิดของบ้านหนองกลางดง แก่นแท้แล้วก็คือ

**การสร้างสภาผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ สสส.
ยังคงไว้อย่างชัดเจนเมื่อนำมาพัฒนา ชุดโครงการชุมชนน่าอยู่**

**ทั้งนี้การต่อยอดของ สสส. ที่เป็นหน่วยงานภายนอก
และภาคหวังจะทำงานประเด็นส่งเสริมสุขภาพผ่านการ
ผลักดันความเข้มแข็งของชุมชน**

**สสส.จึงมีการใช้ระบบหน่วยจัดการที่มีอยู่เดิมแล้วของสสส.
เป็นจุดเริ่มต้นในการวางระบบในการสนับสนุน
การสร้างชุมชนน่าอยู่ต่อไป**

สุดท้ายที่ขาดไม่ได้ที่ทำให้บ้านหนองกลางดง เป็นชุมชนเข้มแข็ง
ที่ประสบความสำเร็จ คือ การใช้สภาผู้นำชุมชน มาสู่การสร้างเครื่องมือ
จากการพูดคุย วิเคราะห์ สังเคราะห์ เกิดเป็นแผนชุมชน อย่างเช่น ปัญหา
หนี้สินของบ้านหนองกลางดง ที่มีการวิเคราะห์รายละเอียดประเภทหนี้
ประเภทค่าใช้จ่าย เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนการลดภาระหนี้สินที่มีองค์ประกอบ
ครอบคลุมปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหานี้สิน จนพาให้ชุมชนจัดการตนเองได้
พึ่งตนเองได้ และสร้างสภาวะชุมชนที่น่าอยู่ให้แก่หนองกลางดงอีกครั้ง
เครื่องมือที่เกิดขึ้นผ่านสภาผู้นำชุมชนนี้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ต่อมา
เรียกกันว่า แผนชุมชนพึ่งตนเอง

**ย้อนรอยอดีตบ้านหนองกลางดง ยิ่งเป็น
การตอกย้ำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง คือ ทางรอด
ของวิกฤติ” ไม่เพียงแค่ทางรอดของวิกฤติ
ในวันนี้ แต่เป็นวิกฤติทั้งของวันนี้
อดีต อนาคต และการสร้างชุมชนแบบนี้เอง
คือ แนวทางการสร้างชุมชนที่ผู้คนจะอยู่
ร่วมกันได้ในโลกที่พลิกผันอยู่ตลอดเวลา**

ความสำเร็จในการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมจากชุมชนไม่เรียง
สู่การพัฒนาในระดับหมู่บ้าน ยึดเน้นย้ำแนวคิดการเสริมพลังชุมชน
ได้อย่างหนักแน่นว่า ชุมชนสามารถรวมตัวกันพัฒนาตนเองได้ในทุก
ระดับ ทั้งในระดับตำบล อย่างชุมชนไม่เรียง ในระดับหมู่บ้าน อย่าง
ชุมชนบ้านหนองกลางดง และเราทุกคนมีศักยภาพมากพอที่จะสามารถ
สร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของตนเองและสุขภาวะที่ดีของชุมชน

**การเสริมพลังชุมชนในระดับหมู่บ้านจึงมีความน่าสนใจ
เนื่องจากหมู่บ้านเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่ทุกคนในหมู่บ้าน
มักจะรู้จักกัน มีโอกาสที่จะเข้าถึงกันในทุกครัวเรือน
การส่งเสริมให้ชุมชนในระดับหมู่บ้านเกิดความเข้มแข็ง
จึงเป็นจุดหมายที่สำคัญของการสร้างเส้นทาง
ชุมชนน่าอยู่สายนี้**

การสร้าง สภาผู้นำชุมชนในระดับหมู่บ้านนี้ จึงเป็นแนวคิดที่
ก่อร่างเส้นทางการทำงานชุมชนน่าอยู่ ที่พัฒนาต่อยอดโดยสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. หน่วยงานที่นำ
แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพ 5 ประการตามกฎหมายบัตรออกตรวจ
มาทำให้เกิดเป็นรูปธรรมในประเทศไทย

สสส. มุ่งหวังจะทำงานการส่งเสริมสุขภาพ
ผ่านการผลักดันความเข้มแข็งของชุมชน
โดยใช้ระบบสนับสนุนที่เป็นภาคี
เครือข่ายการทำงานด้านสุขภาพเดิม
ในการปิดกั้นความคิดชุมชนน่าอยู่หรือ
จะเรียกได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นในการวาง
ระบบสนับสนุนการสร้างชุมชนน่าอยู่ผ่าน
หน่วยจัดการ

หน่วยจัดการ จึงเป็นเหมือน หน่วยสนับสนุน
ที่สำคัญในการขยายแนวคิดชุมชนน่าอยู่
จากบ้านหนองกลางดงไปสู่ชุมชนอื่น ๆ
รวมทั้งยังเป็นแรงขับเคลื่อนและเสริมพลัง
สำหรับชุมชนที่มีความต้องการทำงาน
ในรูปแบบ “สภาผู้นำชุมชน”

ความสำคัญของหน่วยสนับสนุนนี้
จะเป็นอย่างไร *Commu Together*
จะพาทุกคนไปเข้าใจในบทต่อไป

สานเสริมเส้นทาง ในสายธารการพัฒนาสุขภาพไทย

การพัฒนาชุมชนตลอดระยะเวลาการทำงานของผู้ใหญ่โชคชัย ลีมประดิษฐ์ หลังการเกิดกลไกสภาชุมชน 59 ได้ราวประมาณ 7 – 8 ปี ทำให้ชุมชนบ้านหนองกลางดงกลับมาเข้มแข็งจนเกิดเป็นพื้นที่ต้นแบบการศึกษาดูงานเรื่องการพัฒนาชุมชนของ หน่วยงานภาครัฐจำนวนมาก

หนึ่งในนั้น คือ การศึกษาดูงานของ คณะกรรมการบริหารแผนคณะที่ 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และเป็นจุดประกายที่สำคัญของแผนงานพัฒนาชุมชนน่าอยู่ ที่สสส. สำนักสร้างสรรค์โอกาส (สำนัก 6) ใช้ในการทำงานเพื่อเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

Commu Together ได้มีโอกาสพูดถึง กระแสการพัฒนาสุขภาพของโลกไปแล้วในบทก่อนหน้า ซึ่งจะเห็นว่า ในขณะนั้นทิศทางของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสุขภาพว่ามีปัจจัยในเรื่องการเสริมพลังชุมชนที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก โดยปรากฏชัดเจนในกฎบัตรรอตาว่า นี่จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้หน่วยงานที่ทำงานเรื่องสุขภาพอย่าง สสส. มีหมุดหมายที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนคู่ขนานไปด้วย

ย้อนกลับไปในช่วงที่ ชุมชนบ้านหนองกลางดงมีผู้คน และหน่วยงานจำนวนมากเข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่ ราวปี พ.ศ. 2550 จะพบว่าในช่วงเวลานั้น ประเทศไทยอยู่ในช่วงการพัฒนาในระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) โดยแผนพัฒนาฉบับดังกล่าวนี้มี จุดประสงค์หลัก คือ เน้นการสร้าง ความสมดุลให้แก่ระบบเศรษฐกิจ สังคม และประชาชาติ มุ่งพัฒนา 3 กุญแจสำคัญของชาติ คือ

เป็นการพูดถึง คนในระดับบุคคล หน่วยย่อยที่สุดในสังคม ที่ต้องได้รับการส่งเสริมและการพัฒนา

เป็นการพูดถึงการขยายการลงทุนทั้งในและระหว่างประเทศ

เป็นการพูดถึงการจัดการสภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุล

โดยปลายทางของการสร้างความสมดุลนี้ คือ **การมุ่งหวังให้คนไทยมีความสุขผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนและยังคงเน้นให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกมิติ**

ความมุ่งมั่นที่สะท้อนมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในครั้งนั้น ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศให้ความสำคัญสนใจกับการพัฒนา “คน” เป็นลำดับแรก เนื่องจาก “คนที่มีคุณภาพ” จะสามารถขับเคลื่อนและพัฒนาส่งเสริมการทำงาน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้จริง รวมไปถึงการส่งเสริมให้ ชุมชนที่มีพลังการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งอย่างชุมชนบ้านหนองกลางดงได้เกิดเป็น ต้นแบบการเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็งที่สำคัญของประเทศไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 10 ถูกถ่ายทอดมาสู่ ภารกิจการทำงานด้านสุขภาพ ของ สสส. รวมทั้งในขณะนั้นที่ สสส. เองได้ให้ความสำคัญกับ การเสริมพลังชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ผู้จัดการกองทุน สสส. ในช่วงเวลานั้น คือ นายแพทย์สุภกร บัวสาย ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพผ่านการเสริมพลังชุมชน จึงเป็นหนึ่งในคณะดูงานที่ได้ลงพื้นที่ศึกษาการทำงานของสภาชุมชน 59 ของบ้านหนองกลางดงร่วมกับผู้บริหารหลายท่านของ สสส.

อย่างที่ **Commu Together** ได้เล่าเรื่องราวของหมู่บ้านหนองกลางดง ให้ทุกคนได้ฟังซึ่งจะเห็นว่า สิ่งสำคัญของการทำงานของบ้านหนองกลางดง คือ แนวคิดในเรื่องการฟื้นฟูกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการสร้างภาวะผู้นำร่วมที่มีความมุ่งมั่นจะพัฒนาให้ชุมชนกลับมาดีมีสุขภาวะที่น่าอยู่ขึ้นอีกครั้ง

แนวคิดนี้ จึงมีบริบทไปสอดคล้องกับเป้าหมายของ สสส. และยังมีจุดร่วมเดียวกันกับกระแสการพัฒนาสุขภาพของโลก ที่มุ่งเน้นให้การส่งเสริมสุขภาพขับเคลื่อนโดยหน่วยย่อยที่สุดอย่างชุมชน ภายใต้ความเชื่อที่ว่า “ชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานที่มั่นคงและยั่งยืนของการสร้างเสริมสุขภาพ”

การระดมความคิดเพื่อถอดบทเรียนบ้านหนองกลางดง ผ่านการศึกษาดูงานของคณะทำงาน สสส. จึงได้เริ่มต้นขึ้น ผนวกกับการนำความรู้และแนวคิดทฤษฎีจากต่างชาติมาร่วมพัฒนา จนกลายเป็น “ชุดโครงการชุมชนน่าอยู่ ผ่านกลไกสภาผู้นำชุมชน” และมีหน่วยสนับสนุนที่สำคัญ อย่าง “หน่วยจัดการชุมชนน่าอยู่” ในการทำหน้าที่ขยายผลแนวคิด และปักหมุดความคิดไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ

หลักการสำคัญของการสร้างความน่าอยู่ให้กับชุมชน คือ การใช้สภาผู้นำชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญในการทำงาน และเป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการสร้างความเข้มแข็ง โดยอาศัยความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน มาช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับสภาผู้นำชุมชน และความเข้มแข็งของสภาผู้นำชุมชนนี้เองจะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ และท้ายที่สุดก็จะสามารถย้อนกลับไปสร้างความเข้มแข็งให้ครัวเรือนและบุคคลได้ด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ สสส. ยังคงคง**คอนเซปต์ (Concept)** การทำงานของบ้านหนองกลางดงเอาไว้อย่างชัดเจน ที่ว่ามีองค์ประกอบของ **“ผู้นำ”** **“การมีส่วนร่วม”** **“สภา”** และ **“ชุมชน”** ที่มุ่งมั่น พร้อมสู่การขับเคลื่อนการทำงานชุมชนเข้มแข็งผ่านการสร้างผู้นำและความร่วมมือภายในชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าในเวลาต่อจากนั้นไม่นาน แผนงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้ ถูกบรรจุอยู่ในนโยบาย ทศวรรษที่ 2 ของ สสส. (ปี พ.ศ. 2555 – 2564) เป็นต้นมา

ดังนั้นจะเห็นว่า การส่งเสริมสุขภาพ ที่ประสบความสำเร็จต้อง เชื่อมโยงมิติทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และชุมชนเข้าด้วยกัน เพราะ ปัญหาต่าง ๆ รอบตัวของเราที่จะเป็นต้นตอของปัญหาสุขภาพของ เราไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง การทำงานชุมชนนำอยู่และการส่งเสริมสุขภาพ จึงมีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจน เพราะสภาพแวดล้อม คือ 1 ในปัจจัยที่สามารถกำหนดความมีสุขภาพที่ดีรวมทั้งสุขภาพะที่ดีของ ชุมชนที่เป็นพื้นฐานของการสร้างชุมชนนำอยู่

“

การส่งเสริมสุขภาพ คือ กระบวนการที่ทำให้ประชาชน ควบคุมสุขภาพของตนเองเพื่อให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น เราจึงมุ่งเน้น ศึกษาปัจจัยที่ทำให้คนมีสุขภาพที่ดีได้ **มี 2 ปัจจัยคือ พฤติกรรม และ สภาพแวดล้อม** และชุมชนเป็นพื้นที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม

(เขียนเพชร เลมะพันธ์)
ผู้อำนวยการสำนักสร้างสรรคิโอกาส (สำนัก 6) สสส.

“

ชุมชนนำอยู่ในมุมมองของ สสส. คือ หมู่บ้าน ที่มุ่งขับเคลื่อนประเด็นสร้างเสริมสุขภาพ และปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพ โดยให้ **สภาผู้นำชุมชน** เป็นกลไก การขับเคลื่อนชุมชน

(รศ. นพ. อำนวย ศรีรัตนบุลล)
อดีตประธานบริหารแผนคณะที่ 6 สสส.

”

จากการทำงานของ สสส. ที่ขับเคลื่อนงานการพัฒนาสุขภาพของไทย ผ่านชุดโครงการชุมชนน่าอยู่ด้วยเครื่องมือ “สภาผู้นำชุมชน” ทำให้ Commu Together เห็นถึงแนวคิดที่สำคัญระหว่างการทำงานชุมชนน่าอยู่และการขับเคลื่อนนโยบายของประเทศ ว่าสภาผู้นำชุมชนนี้ไม่เพียงแต่สามารถสานเสริมเส้นทางการทำงานในระดับสุขภาพเท่านั้น แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้ในการทำงานนโยบายและแผนงานประเด็นอื่น ๆ ร่วมด้วย เพราะสภาผู้นำชุมชนแท้จริงแล้ว คือ

“

พื้นที่ที่ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือของคนในชุมชน และเป็นรากฐานของการก่อร่าง **ประชาธิปไตยชุมชน**

”

สภาผู้นำชุมชน แก่นของชุมชน ที่เข้มแข็งและน่าอยู่

เรื่องราวการเดินทางของสภาผู้นำชุมชนภายใต้การทำงานของ สสส. จึงมีเป้าหมายเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและชุมชนที่น่าอยู่ แผนงานดังกล่าวปรากฏในแผนสร้างสรรคโอกาสและนวัตกรรมสุขภาวะ (แผน 11) สำนักสร้างสรรคโอกาส (สำนัก 6)

การสร้าง “เส้นทางชุมชนน่าอยู่ ผ่านสภาผู้นำชุมชน” เกิดบทเรียน เครื่องมือ และเหตุการณ์สำคัญมากมาย และ Commu Together ได้สรุปการเดินทางของ สสส. ออกเป็น 3 ช่วงของเส้นทางชุมชนน่าอยู่

โดยแรกเริ่ม ของการสนับสนุนชุดโครงการชุมชนน่าอยู่ เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2553 – 2558 ในจุดเริ่มต้นนี้ สสส. ให้ความสำคัญกับการทดลองการทำงาน สภาแบบดั้งเดิม ที่หยิบยืมมาจากแนวคิด สภา 59 ของบ้านหนองกลางดง และปรับให้เหมาะสมกับการทำงานได้ทุกพื้นที่และเรียกการทำงานในลักษณะดังกล่าวนี้ว่า “สภาผู้นำชุมชน” และได้นำ “สภาผู้นำชุมชน” ไปสู่การทดสอบแนวคิดรูปแบบการบริหารจัดการชุมชน ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ผ่านการสนับสนุนของหน่วยจัดการชุมชนน่าอยู่ในการขยายฐานแนวคิดดังกล่าว

ในระยะแรกนี้ยังไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของสภาผู้นำชุมชน ยังไม่ได้มีการกำหนดวิธีการพัฒนาศักยภาพสภาผู้นำชุมชน รวมไปถึงไม่ได้มีการกำหนดแผนการสนับสนุนโครงการต่อเนื่องเพื่อบ่มเพาะให้เกิดสภาผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

ในช่วงเวลาดังกล่าวราว 6 ปี ยังมีชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถเข้าใจความสำคัญของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในขณะที่เดียวกันยังมีหลายหมู่บ้านที่ใช้สภาผู้นำชุมชนและสามารถบริหารจัดการตนเองได้สำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ ไม่ว่าจะเป็น หมู่บ้านสำโรง จังหวัดสุรินทร์, หมู่บ้านพงสะตือ จังหวัดอุดรธานี, หมู่บ้านหนองโพด จังหวัดมหาสารคาม, หมู่บ้านดงยาง-พรพิบูลย์ จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น ชุมชนดังกล่าวนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความสำเร็จในแผนงานชุมชนน่าอยู่ในระยะเวลานั้น และยังคงความเข้มแข็งมาจนถึงปัจจุบัน

การมีชุมชนที่ทั้งประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จเกิดขึ้นในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา จึงเป็นสาเหตุของการทบทวนแผนงานชุมชนน่าอยู่ของ สสส. ครั้งสำคัญ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2559 สสส. สำนัก 6 ได้ชะลอการสนับสนุนทุนชุดโครงการชุมชนน่าอยู่ เพื่อทบทวนและประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นว่า ชุมชนน่าอยู่ผ่านสภาผู้นำชุมชนที่สำเร็จเพราะอะไร และไม่สำเร็จเพราะอะไร

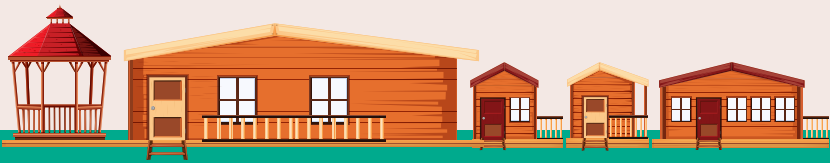
ระยะเวลา 1 ปีนี้ทำให้ สสส. เกิดกระบวนการคิดที่ตลกขบขัน เข้าใจ ปัจจัยบทเรียนต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นและเกิดการพัฒนาให้ หน่วยจัดการ ชุมชนนำอยู่ มุ่งพัฒนาบุคลากรในการเสริมพลังชุมชน หรือที่เรียกกันว่า “พี่เลี้ยงสภาผู้นำชุมชน” ให้มีสมรรถนะยิ่งขึ้น รวมทั้งยังมีการพัฒนา ศักยภาพในเรื่องชุดความรู้ที่จำเป็นของสภาผู้นำชุมชน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินความเข้มแข็งของสภาผู้นำชุมชน และการพัฒนาเครื่องมือในการทำงานที่เหมาะสม ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิเคราะห์และถอดบทเรียนในปี พ.ศ. 2559 นี้เอง ได้ถูกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนชุมชนต่าง ๆ ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

บทเรียนสำคัญที่พบ คือ การสนับสนุนโครงการเพื่อพัฒนาความ เข้มแข็งของกลุ่มแกนนำชุมชน ไม่สามารถดำเนินการสำเร็จได้ในระยะเวลา เพียงแค่ปีเดียว จึงออกแบบการสนับสนุนให้ชุมชนมีระยะเวลาการ ดำเนินการต่อเนื่องประมาณ 3 ปี โดยมีเป้าหมายในการสร้างสภาผู้นำชุมชน ที่เข้มแข็งในการบริหารจัดการชุมชน ที่มีการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

โดยใช้โครงการสร้างเสริมสุขภาพเป็นเครื่องมือในการสร้างความ เข้าใจต่อวิธีการทำงาน “สภาผู้นำชุมชน” ยึดหลักการเรียนรู้จากการ ลงมือทำ แล้วจึงใช้ความเข้าใจในเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ เชื่อมโยงไป สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการเป็นชุมชนที่น่าอยู่ ตามแผนชุมชนพื้ งตนเองที่สภาผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนด

หลังจากนั้นในช่วง ปี พ.ศ. 2564 สสส. สรุปได้ว่า สภาผู้นำชุมชน หากเข้มแข็งแล้วจะสามารถบริหารจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน แต่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของสภาผู้นำชุมชนและความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกำลังของชุมชนได้ หากสามารถสร้างความเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานภายนอกจะยิ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงเกิดเป็นความพยายามที่จะต่อยอดและขยายผลการดำเนินงานของ สภาผู้นำชุมชนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ เรียกได้ว่าในช่วงดังกล่าวนี้ สสส. มุ่งหวังที่จะให้ สภาผู้นำชุมชนสามารถเชื่อมโยงการทำงานชุมชนได้หลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นจากความมุ่งหวังนี้ ทำให้ สสส. พัฒนาด้านแบบชุมชนน่าอยู่ที่สามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในระดับท้องถิ่น เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อหวังว่าในปลายทางชุมชนน่าอยู่ ผ่านสภาผู้นำชุมชนจะเป็นระบบหรือกระบวนการที่ฝังตัวอยู่กับวิธีการทำงานของชุมชนเป็นการทำงานที่อยู่ในแนวปฏิบัติโดยธรรมชาติของแต่ละชุมชน

ตลอดเส้นทางการสร้างสภาผู้นำชุมชนนี้ จะมีการตั้งเป้าหมายในการทำงานสภาผู้นำชุมชนให้สามารถสร้างผลลัพธ์จากแผนงานชุมชนที่เป็นการสร้างเสริมสุขภาพในปลายทางของแต่ละโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาประเด็นผู้สูงอายุ การจัดการขยะ หรือแม้แต่เรื่องอุบัติเหตุและจุดเสี่ยงในชุมชน จะเห็นว่าการพัฒนาในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

การสร้างสภาผู้นำชุมชน แท้จริงแล้วก็คือ “แก่นของชุมชนที่เข้มแข็ง” และเป็นเส้นทางสายหนึ่งเพื่อไปสู่ปลายทางของ “ชุมชนที่น่าอยู่”

“

10 กว่าปีที่ผ่านมามี สำนักสร้างสรรค์โอกาส ได้สนับสนุนให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ผ่านโครงการชุมชนน่าอยู่กว่า 2,500 ชุมชน

(BEEN PEER เลขะพันธ์)
ผู้อำนวยการสำนักสร้างสรรค์โอกาส (สำนัก 6) สสส.

”

หากย้อนมองอดีต การก่อสร้างสร้าง เส้นทางชุมชนน่าอยู่ ผ่านสภาผู้นำชุมชนของ สสส. ในแต่ละช่วงเวลา จะเห็นได้ว่า สสส. มีความพยายามที่จะพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนให้สภาผู้นำชุมชนเกิดความสำเร็จขึ้นจริง

ในวันนั้นจากยุคแรกเริ่ม ในระยะช่วงปี พ.ศ. 2553 – 2558 ถูกเรียกกันต่อมาในภายหลังว่าเป็น ช่วงแห่งการทดลองสร้างต้นแบบชุมชนน่าอยู่

หลังจากถอดบทเรียนในปี พ.ศ. 2559 เมื่อเริ่มมีการพัฒนาภาคใต้ เครื่องมือที่พัฒนามากขึ้น ต่อเนื่องจากนั้นในปี พ.ศ. 2560 – 2563 ในระยะนี้ ถูกเรียกกันต่อมาในภายหลังว่าเป็น ช่วงแห่งการพัฒนาวิธีการดำเนินงานในรูปแบบใหม่

และในปัจจุบันนับตั้งแต่มีความพยายามที่จะต่อยอดและขยายผลการดำเนินงานของสภาผู้นำชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน จึงเรียกระยะเวลาในช่วง ปี พ.ศ. 2564 – ปัจจุบันว่าเป็น ช่วงแห่งการพัฒนาชุมชนน่าอยู่สู่ความยั่งยืน

ช่วงของการพัฒนา “เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่”

	พ.ศ. 2553 – 2558	พ.ศ. 2559	พ.ศ. 2560 – 2563	พ.ศ. 2564 – ปัจจุบัน
แนวทางการทำงาน	<p>สสส. สำนัก 6 ให้ทุนสนับสนุน</p> <p>ใช้องค์ความรู้จาก กลไกสภา 59 ของชุมชน บ้านหนองกลางดง</p>	<p>ชะลอการสนับสนุนทุน เพื่อทบทวน และประเมินสถานการณ์</p>	<p>เกิดการใช้งาน ชุดเครื่องมือต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้น ในปี พ.ศ. 2559</p>	<p>ถอดบทเรียนและพิสูจน์ ว่ากลไกสภาผู้นำชุมชน สามารถบริหารจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p>
ผลลัพธ์	<p>นำ “กลไกสภาผู้นำชุมชน” ไปสู่ การทดสอบ แนวคิดรูปแบบ การบริหารจัดการ ชุมชน ในพื้นที่ ภาคตะวันออก ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ของประเทศไทย</p>	<p>สร้างชุดเครื่องมือ เพื่อสนับสนุน การทำงาน สร้างกลไกพี่เลี้ยง เพื่อนำหลักการ ไปใช้ต่อไปในปี พ.ศ. 2560-2563</p>	<p>เกิดกลไกพี่เลี้ยง ที่ถูกนำมาใช้จริง รวมไปถึงการกำหนด หลักเกณฑ์ต่างๆ</p> <p>ดำเนินการตาม แผนที่ได้วางไว้ ให้เกิดการใช้งาน และประเมินผลจริง</p>	<p>พัฒนาโมเดลชุมชนน่าอยู่ ร่วมกับหน่วยงานที่มี บทบาทสำคัญระดับ ท้องถิ่น เช่น โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล องค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ</p>

การพัฒนางานชุมชนน่าอยู่ของ สสส. มีกระบวนการทำงาน และเครื่องมือต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางมากมายที่เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนให้เกิดความสำเร็จ แต่หนึ่งในปัจจัยที่มีความสำคัญ เป็นอย่างมากต่อการสร้างสภาพผู้นำชุมชน คือ การมีระบบสนับสนุน โดยเฉพาะการมีบุคลากรที่ทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ทำงานใกล้ชิดกับ ชุมชน และหนุนเสริมให้ “สภาผู้นำชุมชน” สามารถดำเนินการไปทีละขั้น ตามหลักการและแนวทางของการพัฒนาชุมชนน่าอยู่

**เรื่องราวการสร้างชุมชนน่าอยู่ของ สสส. สำนัก 6
มีบทเรียนและความท้าทายมากมายที่จะทำให้ทุกท่าน
ต่อยอดและนำไปประยุกต์ใช้ได้**

**ไม่ว่าท่านจะอยู่ในชุมชนหรือ
บริบททางสังคมแบบใด
ขอเชิญชวนทุกท่าน มาร่วมออกเดินทาง
ไปด้วยกัน บน “เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่”
กับ Commu Together**

ชวนเข้าใจ

การเริ่มต้นและการเดินทาง

3 : ชวนเข้าใจ

ชวนทบทวน ก่อนจะก้าว

หัวใจของสภาผู้นำชุมชน คือ “การมีส่วนร่วม”

จากสภา 59 สู่ ‘สภาผู้นำชุมชน’ ที่มาที่ไปของกลไกสภาผู้นำชุมชนที่มีจุดเริ่มต้นจากรากฐาน ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านหนองกลางดง เห็นได้ว่าการพัฒนาที่ต่อยอดมาจากแนวคิดของบ้านหนองกลางดง ถือเป็นโจทย์สำคัญที่ สสส. สำนัก 6 ได้นำมาศึกษาต่อยอดโดยมีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาหน่วยย่อยในสังคมอย่างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งผ่านพื้นที่ที่เปิดโอกาสด้านการมีส่วนร่วม และเรียกกันว่า สภาผู้นำชุมชน

ก่อนที่ Commu Together จะได้อธิบายถึง ขั้นตอน เครื่องมือ และวิธีการต่าง ๆ ของ ‘สภาผู้นำชุมชน’ Commu Together จะหยิบยกหัวใจหลักของกระบวนการดังกล่าวมาเล่าให้ทุกท่านได้เห็นภาพร่วมกัน

เพราะถึงแม้คำว่า ‘สภา’ หรือ ‘ผู้นำ’ จะเป็นคำพูดที่ห่างไกลจากชีวิตความเป็นอยู่ของเรา แต่หัวใจของคำเหล่านี้ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันของทุกคนในสังคมและสะท้อนภาพชุมชนน่าอยู่ได้เป็นอย่างดี

“

และ... ‘การมีส่วนร่วมของประชาชน’
คือ หัวใจสำคัญของชุมชนน่าอยู่

”

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมผ่านสภาผู้นำชุมชน เปรียบเสมือนการกระจายอำนาจในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจให้กับทุกคนในชุมชน ถือเป็น การนำพาประชาชนให้มีพลังไปสู่การเป็นพลเมืองของสังคม

ชุมชนจะกล้าแสดงออกถึงการเป็นเจ้าของชุมชน

ชุมชนจะกล้าที่จะใช้สิทธิเพื่อบ่งบอกความต้องการ
ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

และสุดท้ายทุกคนในชุมชนจะเป็นพลังขับเคลื่อน
การเป็นพลเมืองที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคมต่อไป

หากลองย้อนนึกถึงวิธีการทำงานของสภา 59 บ้านหนองกลางดง ที่มุ่งเน้นให้พื้นที่สภา เป็นพื้นที่ที่รวบรวมทุกคนในชุมชน ให้สามารถแสดงออกถึงความคิด ความต้องการและการแก้ไขปัญหา อย่างที่ผู้ใหญ่โชคชัยได้กล่าวว่า “สภา คือ Think Tank ของชุมชน” ดังนั้นการวางแผนชุมชนผ่านสภาผู้นำชุมชน จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างองค์ความรู้ชุมชนที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างแท้จริง

การทำงานสภาผู้นำชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างมาก
ที่จะต้องทำงานบน **ฐานข้อมูลของชุมชน** เพราะ
การที่สภาจะแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการ
ของชุมชนนั้นข้อมูลชุมชนที่ครบถ้วนและครอบคลุม
คือ สิ่งสำคัญและมีความจำเป็นต่อการวิเคราะห์และ
กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาเป็นอย่างยิ่ง

สรุปได้ว่า “สภาผู้นำชุมชน” มุ่งเน้น**การเข้าใจปัญหา**
การรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง เพื่อ**วางแผนแก้ไข**
หากทางออกผ่านกระบวนการ**การมีส่วนร่วม**ในชุมชน
และหากทุกหมู่บ้านทั่วประเทศสามารถทำงานในลักษณะ
ดังกล่าวจะทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งและชุมชนน่าอยู่
ซึ่งจะต่อยอดไปสู่**การพัฒนาแบบบูรณาการ**ทั่วประเทศ

**เพราะสภาผู้นำชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี
และการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นองค์ประกอบ
อย่างหนึ่งของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง**

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นของสถาบันหนองกลางดง ที่ผู้ใหญ่โชคชัยมีความพยายามส่งเสริม ให้ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาแสดงความคิดเห็นในปัญหาของชุมชน รวมทั้งยังมีการเปิดให้แสดงความคิดเห็นของแผนงานชุมชนทั้งการโหวตในสภา และหลังจากนั้นยังมีการนำแผนงานไปสู่การโหวตในระดับประชาชน แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมที่มีอยู่ในทุกกระบวนการของการทำงานสภาผู้นำชุมชน

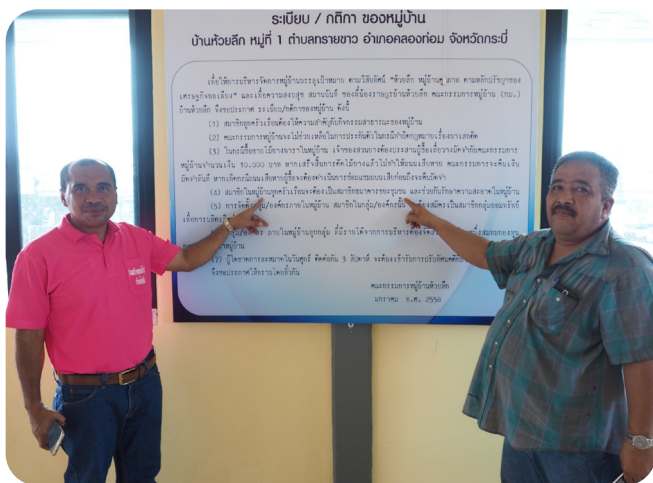
สภา 59 บ้านหนองกลางดง ไม่เพียงแต่เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่มผู้นำเท่านั้น แต่ยังต่อยอดมาถึงประชาชนเรียกได้ว่า **สภาผู้นำ** บ้านหนองกลางดง **ขยายกระบวนการมีส่วนร่วมจากสภา 59 ไปสู่สภาประชาชน อย่างครอบคลุมและทั่วถึง**

การเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ตัดสินใจเลือก
แนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเพื่อพัฒนาชุมชน
จนสามารถเกิดเป็นแผนงานชุมชนที่บ่งบอกถึง
ความต้องการที่แท้จริง และยังเสริมความสามารถ
ในการบริหารจัดการนโยบายชุมชนร่วมกับ
หน่วยงานท้องถิ่นอื่น ๆ เมื่อชุมชนสามารถ ร่วมคิด
ร่วมทำ ร่วมวางแผน จุดนี้เองสามารถยืนยันได้
อย่างหนักแน่นว่า สภาผู้นำชุมชนเป็นพื้นฐาน
ที่สำคัญของการเกิด การมีส่วนร่วมของประชาชน

หัวใจสภาผู้นำชุมชน จึงสามารถขับเคลื่อน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ทั้งภายใน ชุมชนเองและยังมีโอกาสเชื่อมโยงการมีส่วนร่วม ไปสู่ภายนอกชุมชน สุดท้ายแล้ว สภาผู้นำชุมชน ที่ขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

“

“แผนชุมชนพึ่งตนเอง”
เป็นรูปธรรมของการมีส่วนร่วม
ที่ใช้ฐานข้อมูลชุมชน

”

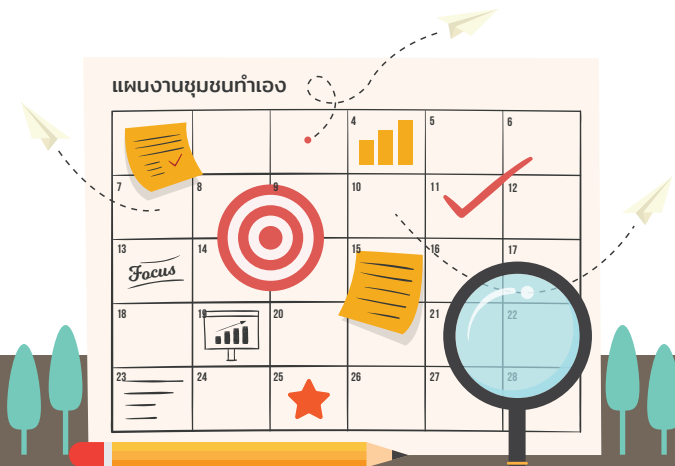

ร่วมออกแบบเส้นทางพัฒนาด้วย “แผนชุมชนพึ่งตนเอง”

การที่สภาผู้นำชุมชนสามารถสร้างแผนชุมชนที่เกิดจากข้อมูลที่ทุกคนแสดงออกถึงความต้องการ ในการแก้ไขปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นร่วมกันในพื้นที่ จึงทำให้เกิดแผนชุมชนที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นความสามารถในการทำแผนชุมชนที่มี ความแหลมคมและเหมาะสมกับแต่ละบริบทของชุมชน พร้อมทั้งจะแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดเด่นของการเกิดแผนชุมชนผ่านสภาผู้นำชุมชน คือ ชุมชนจะสามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถบ่งบอกได้ว่า แผนงานที่ต้องการนี้ คนในชุมชนสามารถแก้ไขได้เองหรือไม่ หากสามารถทำเองได้ มักจะเรียกกันว่า “แผนงานชุมชนทำเอง”

หากแผนในเรื่องใดที่ชุมชนไม่มีพลังที่มากเพียงพอ แต่ชุมชนมีทรัพยากรส่วนหนึ่ง และยังขาดทรัพยากรบางส่วนมาช่วยสนับสนุนให้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ จำเป็นต้องขอสนับสนุนและความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก แผนงานในลักษณะนี้ เรียกว่า **'แผนงานชุมชนทำร่วม'**

ในกรณีที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ และต้องการให้หน่วยงานภายนอกมาร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนสนับสนุนงบประมาณต่าง ๆ ให้บรรลุผล และเสนอไปสู่หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ หรือหากเรียกให้เข้าใจง่ายขึ้นก็คือ **'แผนงานชุมชนทำขอ'**

แผนงานในลักษณะนี้ เป็นแผนงาน **จากล่างขึ้นสู่บน (Bottom – Up)** ถือเป็นแนวนโยบายที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

Commu Together จึงเห็น **องค์ประกอบสำคัญ**
ที่เป็นหัวใจของสภาผู้นำชุมชน คือการร่วมกันพัฒนา
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ประสบความสำเร็จ

และปลายทางสุดท้าย คือ ชุมชนจะต้องสามารถสร้างแผนชุมชน
พึ่งตนเอง ที่เกิดจากข้อมูลในชุมชนรู้ว่าตนสามารถทำอะไรได้บ้าง และตน
ต้องการให้หน่วยงานใดเข้ามาช่วยบ้าง นี่จึงถือเป็นหัวใจของสภาผู้นำชุมชน
ที่ครบองค์ประกอบ

“

หากชุมชนสามารถขับเคลื่อนให้เกิดแผนชุมชนได้
ในลักษณะนี้จึงถือได้ว่าชุมชนได้เริ่มขับเคลื่อนไปสู่
กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

”

**และ Commu Together เชื่อว่า
สภาผู้นำชุมชน จะเป็นเส้นทางสายหนึ่ง ที่มุ่งหน้าไปสู่
ชุมชนน่าอยู่ในแบบฉบับ “การร่วมกันสร้าง
การมีส่วนร่วมของเราทุกคน”**

**เมื่อเกิดปัญหา สภาหาทางแก้ จึงเป็น
คำกล่าวที่มีความหมายอย่างยิ่งและสะท้อน
หน้าที่ของ ‘สภาผู้นำชุมชน’ ได้อย่างชัดเจน**

“แผนชุมชนพึ่งตนเอง” เปรียบเป็นเข็มทิศการทำงานที่สำคัญของ
‘สภาผู้นำชุมชน’ และยังเป็นการกำหนดทิศทางและรูปธรรมความน่าอยู่
ของชุมชนได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

หัวใจของสภาผู้นำชุมชนที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ ในท้ายที่สุดแล้ว
ก็คือ พื้นฐานที่สำคัญของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ดังนั้นหากต้องการสร้าง
ชุมชนเข้มแข็งผ่านการก่อตัวของสภาผู้นำชุมชนแล้วนั้น มาเริ่มต้นสร้าง
การมีส่วนร่วมกับชุมชนของท่าน ตั้งแต่วันนี้

จาก “หัวใจ” นำเข้าสู่ “การเตรียมพร้อม”

เมื่อเข้าใจ ‘หัวใจของสภาผู้นำชุมชน’
Commu Together
จะชวนทุกท่านมองต่อไป ว่า

**การจะสร้างชุมชนเข้มแข็ง
ผ่านการทำงาน ‘สภาผู้นำชุมชน’
ได้นั้นจะต้องเตรียมความพร้อม
อย่างไร..**

โดยการเตรียมความพร้อมนี้
แบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วนสำคัญคือ..

ชุมชนต้องพร้อมเป็นสภาผู้นำชุมชน

**หน่วยสนับสนุนต้องพร้อมเป็น
พี่เลี้ยงสภาผู้นำชุมชน**

และ ต่อจากการเตรียมความพร้อมแล้ว
จึงจะไปสู่การสร้าง “สภาผู้นำชุมชน” อย่างเต็มรูปแบบ

โดยจะแบ่งเส้นทางของการสร้างสภาผู้นำชุมชน
ออกเป็น 6 ส่วนสำคัญ คือ

เตรียมความพร้อม สภาผู้นำ

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมกัน “ก่อตัว” สภาผู้นำชุมชน

**ขั้นตอนที่ 2 เคลื่อนงาน สภาผู้นำฯ
ด้วย “การวางแผนชุมชน”**

ขั้นตอนที่ 3 “ลงมือสร้าง” ชุมชนนำอยู่

**ขั้นตอนที่ 4 ร่วมสะท้อนย้อนคิด
“ประเมินผลเพื่อพัฒนา”**

ร่วมสร้างสรรค์ สภาผู้นำฯ ที่ยั่งยืน

แผนที่เส้นทาง สู่ชุมชนน่าอยู่

เตรียมความพร้อม สภาผู้นำฯ

- ชุมชนเตรียมความพร้อมเพื่อประกอบสร้างสภาผู้นำฯ
- หน่วยงานสนับสนุนเตรียมพร้อมเพื่อหนุนการพัฒนาชุมชนที่น่าอยู่
- “พี่เลี้ยง” ต้องเตรียมตัวอย่างไร

ชุมชนต้นแบบของเส้นทางสายนี้
เริ่มต้นเส้นทางไปกับชุมชนบ้านสำโรง

ขั้นตอนที่ 2

เคลื่อนงานสภาผู้นำฯ
ด้วย “การวางแผนชุมชน”

- สภาผู้นำชุมชนจะปรับโฉมแผนชุมชนให้คมชัด และเหมาะสมกับแต่ละบริบทของชุมชน
- สสส. สำนัก 6 ได้ส่งเสริมให้ใช้เครื่องมือ “ต้นไม้ปัญหา”

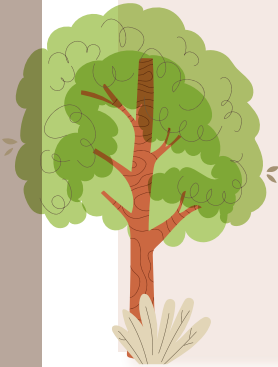
ขั้นตอนที่ 1

ร่วมกัน “ก่อตัว” สภาผู้นำฯ

- ทำความเข้าใจโครงสร้างในแบบฉบับสภาผู้นำชุมชน ที่มีทั้งผู้นำทางการ และผู้นำไม่ทางการรวมทั้งตัวแทนจากทุกภาคส่วนในชุมชน

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนบ้านสำโรง จังหวัดสุรินทร์
ชุมชนบ้านพงสะตือ จังหวัดอุตรดิตถ์
ชุมชนนาคะประเวศน์ จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วม
ผ่านการตั้งตัวแทน สภาผู้นำชุมชน

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนบ้านสำโรง
จังหวัดสุรินทร์
ชุมชนบ้านป่าก่อดำ
จังหวัดเขิยงราย

การมีส่วนร่วม
ผ่านการร่วมกัน
วางแผนชุมชน

ขั้นตอนที่ 4

ร่วมสะท้อนย้อนคิด “ประเมินผลเพื่อพัฒนา”

- ทำอย่างไรเพื่อประเมินผลจากการทำโครงการเพื่อพัฒนา และปรับปรุง สภาผู้นำชุมชน
- องค์ประกอบตลอดเส้นทางชุมชนน่าอยู่ทำให้เกิด 9 มิติ ความเข้มแข็งของชุมชน
- สสส. สำนัก 6 ได้ส่งเสริมให้ประเมิน ความเข้มแข็งของชุมชน 9 มิติ ผ่านกระบวนการ การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา (ARE)

เรื่องราว จากพื้นที่

ชุมชนบ้านรามัง จังหวัดปัตตานี
ชุมชนบ้านโนนกลาง จังหวัดสุรินทร์

4

3

หัวใจของ สภาผู้นำชุมชน

คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในทุกกระบวนการทำงาน

ขั้นตอนที่ 3

“ลงมือสร้าง” ชุมชนที่น่าอยู่

- การทำงานสภา โดยได้รับทุนสนับสนุน การส่งเสริมสุขภาพเชิงประเด็น ของ สสส. สำนัก 6 มาต่อยอดแผนชุมชน
- การตั้งเป้าหมายและการติดตามประเมินผลโครงการ
- สสส. สำนัก 6 ได้ส่งเสริมให้ใช้ เครื่องมือ “บันไดพลวฬัร”

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนบ้านเทพศรีเหนือหุ่ 7
จังหวัดหนองบัวลำภู

การมีส่วนร่วม
ผ่านการร่วมกัน
ทำโครงการ และ
ผลักดันโครงการ
ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ร่วมสร้างสรรค์ สภาผู้นำฯ ยั่งยืน

- เมื่อสภาผู้นำชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ
- บทบาทของพี่เลี้ยงจะเปลี่ยนไปอย่างไร เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนตำบลสะเอียบ จังหวัดแพร่

“

Commu

เตรียมความพร้อม สภาผู้นำฯ

- ชุมชนเตรียมความพร้อมเพื่อประกอบสร้างสภาผู้นำฯ
- หน่วยงานสนับสนุนเตรียมพร้อมเพื่อหนุนการพัฒนาชุมชนที่น่าอยู่
- “พี่เลี้ยง” ต้องเตรียมตัวอย่างไร

ชุมชนต้นแบบของเส้นทางสายนี้
เริ่มต้นเส้นทางไปกับชุมชนบ้านสำโรง

เตรียมความพร้อม สภาผู้นำฯ

หมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองที่ยึดโยงกับประชาชนในขนาดเล็กที่สุด โดยตามคู่มือคณะกรรมการหมู่บ้านนั้นได้กำหนดไว้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่สำคัญในการ 'บำบัดทุกข์ บำรุงสุข' ให้แก่ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตน รวมทั้งมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ต้องทำหน้าที่เสมือนคณะทำงานร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน และร่วมกันประชุมเพื่อให้เกิดแผนพัฒนาชุมชนในทุก ๆ หมู่บ้าน

ดังนั้นสิ่งสำคัญหากชุมชนจะเริ่มต้นทำงาน สภาผู้นำชุมชน คือ การรวบรวมคณะกรรมการหมู่บ้านชุดเดิม และเพิ่มเติมด้วยตัวแทนจากกลุ่มทุกกลุ่มอย่างครอบคลุมและทั่วถึง เพื่อให้เกิดกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน และสร้างความเข้าใจต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

การขยายวงของกรรมการหมู่บ้านจึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้สภาเข้าใจชุมชนอย่างครบทุกด้านในชุมชน เพราะการทำงานในลักษณะนี้ บทบาทของผู้ใหญ่บ้านจะเปลี่ยนไป ไม่ใช่คนที่มีอำนาจตัดสินใจเด็ดขาดเช่นเดิม ผู้ใหญ่บ้านต้องพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นจากตัวแทนทุกกลุ่มในหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านจะไม่ได้ทำงานในลักษณะตามคำสั่ง หรือตามนโยบายเพียงอย่างเดียวแล้ว

หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านยังคงต้องบำบัดทุกข์ บำรุงสุข เช่นเดิม เพียงแต่แนวทางของสภาผู้นำชุมชนจะมีการขยายความเรื่องของการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้ชัดเจนมากขึ้น คือ

**ต้องพร้อมที่จะบำบัดทุกข์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน
และพร้อมที่จะบำรุงสุขในสิ่งที่ชุมชนต้องการ
เพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง**

กระบวนการสภาผู้นำชุมชน จึงส่งเสริมบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้มีหน้าที่ ที่มากกว่าการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ตามแผนงานหรือคำสั่งในภาพรวมเท่านั้น ความพร้อมในการทำงานสภาผู้นำชุมชน สิ่งแรกและสำคัญที่สุด คือ ความเข้าใจปัญหาชุมชนอย่างชัดเจนในเชิงประจักษ์ ผ่านการเคลื่อนไหวงานของสภาผู้นำชุมชนที่มุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

การทำงานของสภาผู้นำชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงความพร้อมในเชิงทัศนคติของผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้าน เพราะมีความแตกต่างทั้งในเชิงโครงสร้าง และบทบาทหน้าที่ของการทำงานที่ชัดเจน ถึงแม้โครงสร้างของสมาชิกสภาผู้นำชุมชน และสมาชิกคณะกรรมการหมู่บ้าน ถึงจะใกล้เคียงกัน แต่จะเห็นความแตกต่างอยู่มาก เนื่องจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ถือเป็นผู้นำแบบทางการที่มีการแต่งตั้งโดยตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจนเป็นโครงสร้างที่มีความแข็งตัวและถูกกำหนดอย่างชัดเจนด้วยกฎหมาย

ในขณะที่ การก่อตัวของสภาผู้นำชุมชน ถือเป็นโครงสร้างที่มีส่วนผสมของทั้งผู้นำแบบทางการ และ ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้นำแบบไม่เป็นทางการนี้เองถือเป็นจุดแตกต่าง และสร้างความท้าทายให้กับการก่อตัวสภาเป็นอย่างมาก

เรียกได้ว่า สภาผู้นำชุมชนเกิดจากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของ
กรรมการหมู่บ้านไปสู่คนกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน ดังนั้นผู้นำต้องมีความพร้อม
ที่จะเปิดโอกาสให้ตัวแทนของทุกกลุ่มเข้ามาสู่สภา และการที่ไม่มีกฎเกณฑ์ที่
ตายตัว ไม่มีการกำหนดว่าแต่ละหมู่บ้านจะต้องมีตัวแทนผู้นำไม่ทางการที่
กลุ่มเข้าร่วม

จึงเกิดเป็นความท้าทายที่ว่า สภาผู้นำฯ ต้องเข้าใจ และเข้าถึงกลุ่ม
ทุกกลุ่มในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนจากแต่ละโซนของชุมชน ตัวแทนในเชิง
กลุ่มอาชีพ ตัวแทนในเชิงผู้นำทางความเชื่อทางศาสนา ไม่ว่าจะกลุ่มเหล่านั้นจะ
มีจำนวนมากน้อยอย่างไรแต่สภาผู้นำชุมชนต้องเปิดโอกาสให้เขาเหล่านั้น
ส่งตัวแทนมาเข้าร่วมสภาผู้นำเช่นกัน

สิ่งสำคัญอีกประการ คือ ต้องพร้อมที่จะเผชิญกับผู้ที่ยังไม่เห็นด้วย ไม่ส่งตัวแทนมาเข้าร่วมกับสภาในช่วงแรกแต่เพื่อให้สภาเคลื่อนไหวได้ ความเข้าใจในขั้นต้นที่ว่า ไม่มีอะไรที่จะสมบูรณ์แบบตั้งแตแรก การก่อตัวของสภาที่เช่นเดียวกัน

ถึงแม้ในตอนแรกคนทุกกลุ่มในชุมชนจะยังไม่เห็นด้วย แต่สภาที่ทำงานจริง และเห็นผลของ การเปลี่ยนแปลง ก็จะเป็นเครื่องพิสูจน์และส่งเสริมให้การก่อตัวของสภาผู้นำ สมบูรณ์ขึ้นหลังจากที่ดำเนินการได้ระยะหนึ่ง

“

เพียงแต่ผู้นำต้องพร้อมที่จะให้โอกา
สกับคนทุกกลุ่มมาร่วมเป็นสภา

เพราะถือเป็นช่วงของการสร้างรากฐาน
การมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุด

”

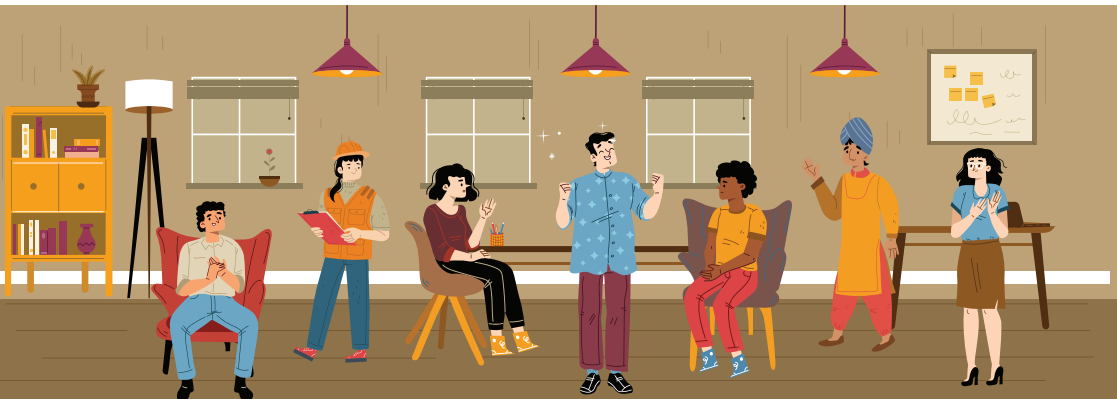

ชุมชนต้องพร้อมให้เวลา

สิ่งสำคัญของการทำงานสภาผู้นำชุมชน คือ การสละเวลาของตนเพื่อเข้าร่วมกับการประชุมสภา อย่างที่ได้กล่าวไปในบทก่อนหน้า การทำงานสภาสิ่งสำคัญของการขับเคลื่อนงาน คือ “การประชุมสภาผู้นำ” เพราะวงประชุมเป็นพื้นที่กลางในการแสดงความคิดเห็นของทุกกลุ่มในชุมชนได้อย่างอิสระ และมีข้อสรุปที่ได้ตกลงร่วมกัน

ผู้ใหญ่โชคชัย ผู้นำสภา 59 ยึดหลักการปฏิบัติของสภาที่มีการให้ความสำคัญกับการประชุมเป็นอย่างมาก การประชุมทุกเดือน และแลกเปลี่ยนวาระการประชุมทุกเรื่องที่เกิดขึ้นจากตัวแทนทุกกลุ่มในชุมชน

นอกจากผู้นำเองที่พร้อมจะสละเวลาในการทำงานสภาผู้นำชุมชนแล้ว การเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน คณะทำงานก็ต้องมีความพร้อมในการสนับสนุนสภาผู้นำชุมชน

**ดังนั้นจะเรียกได้ว่า สภาผู้นำชุมชนต้องมีทั้ง
ผู้นำที่พร้อมจะให้เวลากับชุมชน
และต้องมีคณะทำงานที่พร้อมจะให้เวลากับ
การทำงานเพื่อสนับสนุนสภาผู้นำชุมชนเช่นกัน**

“

**ชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเสียสละเวลาส่วนตัว
เพื่อช่วยงานส่วนรวม
ในการสร้างความเข้มแข็งให้สภาผู้นำชุมชน**

”

ชุมชนต้องพร้อม พัฒนาความรู้

การกำแผนชุมชนบนฐานข้อมูล จำเป็นอย่างมากที่ชุมชนต้องมีองค์ความรู้ใหม่ ๆ ตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์สาเหตุและทางแก้ไข สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ชุมชนต้องเตรียมความพร้อมให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยชุมชนสามารถที่จะพัฒนาความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ได้เองหรือหากชุมชนยังไม่มีความพร้อมเรียนรู้ความรู้เหล่านี้ด้วยตัวเอง บทบาทของหน่วยสนับสนุนจะเข้ามาช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมในการพัฒนาทักษะของชุมชนในข้อนี้ได้เป็นอย่างดี

การเตรียมความพร้อมทั้ง 3 สิ่งข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากต่อการเตรียมความเข้าใจก่อนที่ชุมชนจะเข้ามาสู่การทำงาน สภาผู้นำชุมชนได้อย่างเต็มรูปแบบ

หน่วยสนับสนุนเตรียมพร้อมเพื่อหุน การพัฒนาชุมชนที่น่าอยู่

ในบทก่อนหน้านี้ หน่วยสนับสนุนที่สำคัญในการส่งเสริมให้เกิด “สภาผู้นำชุมชน” ที่ Commu Together ได้กล่าวถึง คือ “หน่วยจัดการ”

หน่วยจัดการ เป็นชื่อเรียกบุคลากรที่สำคัญกลุ่มหนึ่งที่ สสส. สำนัก 6 ได้พัฒนาให้มีความรู้ที่จำเป็นต่อ การหุนเสริมและขับเคลื่อนงานของกลุ่มแกนนำในพื้นที่ รวมไปถึงสร้างกระบวนการเรียนรู้กับแกนนำเพื่อสามารถพัฒนาแกนนำให้มีสมรรถนะในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่และทำงานเพื่อให้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อจะพัฒนาสภาผู้นำชุมชน บุคลากรที่สำคัญกลุ่มนี้ จึงเป็นจุดหมายที่สำคัญที่ได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้ให้มีความเข้าใจอย่างชัดเจนในเรื่องสภาผู้นำชุมชน

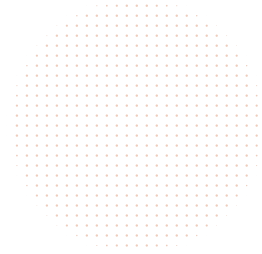
โดยจะเห็นว่า การเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะนำไปสู่แผนชุมชนพึ่งตนเอง ที่ชุมชนสามารถประเมินได้ว่าตนเองทำอะไรได้ หรือ ชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อแผนการพัฒนาได้อย่างมีเหตุผลแน่นอนว่าการทำงานในลักษณะนี้ยากที่จะเกิดขึ้นได้ หากชุมชนยังไม่เข้าใจถึงการพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะการทำงานที่ส่งเสริมกระบวนการดังกล่าวนี้ต้องเกิดจากการขับเคลื่อนความเข้าใจบางอย่าง ทั้งการเตรียมความคิดเตรียมเวลา และเตรียมความรู้

**ดังนั้น การจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้าใจ
การเตรียมความพร้อมต่าง ๆ เหล่านี้
จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานสนับสนุนที่เข้ามา
ช่วยเหลือชุมชนเพื่อให้สามารถเข้าใจ
องค์ประกอบต่าง ๆ ของการทำงาน
“สภาผู้นำชุมชน”**

โดยตลอดระยะเวลาว่า 10 ปีที่ผ่านมา สส. สรุปได้ว่า การมีบุคลากรดังกล่าว เข้ามาทำหน้าที่เป็นหน่วยสนับสนุน มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก ในการส่งเสริมบทบาทของพี่เลี้ยงสภาผู้นำชุมชน ที่จะป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน และบทบาทของหน่วยสนับสนุนยังครอบคลุมไปถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงชุมชน เช่น องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ ก่อนที่จะเป็น หน่วยสนับสนุน สภาผู้นำชุมชนได้นั้น หน่วยสนับสนุนต้องมีความพร้อมที่จะจัดสรรบุคลากร จัดสรรเวลาและการทำงาน เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะในการเป็น “พี่เลี้ยงสภาผู้นำชุมชน” ไม่ว่าหน่วยงานนั้น ๆ จะเป็นหน่วยงานที่ทำงานในประเด็นใดก็ตาม แต่หน่วยสนับสนุนสภาผู้นำชุมชน ต้องมีวิสัยทัศน์ที่พร้อมจะทำงานขับเคลื่อนนโยบาย จากล่างสู่บน (Bottom Up) และพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้ชุมชนได้พัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

สิ่งสำคัญอย่างยิ่งของการเป็น“พี่เลี้ยงสภาผู้นำชุมชน” คือ ต้องมีความเชื่อมั่นว่า “ทุกคนสามารถพัฒนาได้” มุ่งมั่นสร้างการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน และเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการดำเนินงานสภาผู้นำชุมชน คือ การสร้างพื้นที่ในการพัฒนาและออกแบบนโยบายสาธารณะ ซึ่งสิ่งนี้ คือ จุดเริ่มต้นที่สำคัญของการสร้างความสำเร็จต่อแผนงานในระดับประเทศ

หากเกิดหน่วยสนับสนุนมากยิ่งขึ้นในแต่ละพื้นที่ของประเทศ ก็จะยิ่งเป็นการสร้างบุคลากรที่ขยายองค์ความรู้ และพัฒนาชุมชนน่าอยู่ให้มากยิ่งขึ้นตามไปด้วย และสิ่งนี้ คือ สิ่งที่ Communi Together อยากชวนให้ทุกหน่วยงาน หรือองค์กร ที่มีวิสัยทัศน์ มีความพร้อมจะขับเคลื่อนบทบาทหน่วยสนับสนุนนี้ มาร่วมกันจุดประกายชุมชนน่าอยู่ให้เกิดขึ้นในประเทศไทยต่อไป

“พี่เลี้ยง” ต้องเตรียมตัวอย่างไร

ความแตกต่างอีกประการของการทำแผนของคณะกรรมการหมู่บ้าน และแผนชุมชนของสภาผู้นำชุมชน คือ กระบวนการได้มาซึ่งแผนชุมชน เพราะสิ่งสำคัญที่สภาผู้นำตระหนักถึง คือ การเข้าใจข้อมูลของชุมชน ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่พี่เลี้ยงต้องเข้าใจ ควรประกอบไปด้วยองค์ความรู้ที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล องค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นกลวิธีที่จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล วางแผนข้อมูล และประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รวมทั้งพี่เลี้ยงต้องมีทักษะที่สำคัญในเรื่องการสื่อสารและการเป็นผู้นำกลุ่มในการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ เมื่อได้เข้าไปพัฒนาหรือส่งเสริมองค์ความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจต่อ หลักการและวิธีการทำงานสภาผู้นำชุมชนมากยิ่งขึ้น

พี่เลี้ยงสภาฯ ต้องพร้อม เสริมพลังชุมชน

ความพร้อมในการหนุนเสริมของพี่เลี้ยง ถือเป็นกลวิธีที่สำคัญในการก่อตัวสภาผู้นำชุมชน เพราะการเสริมพลังในมุมมองของ Commu Together คือ พี่เลี้ยง ต้องสร้างความต้องการให้ชุมชน ทำอย่างไรให้ชุมชนรู้สึกอยากเข้ามาร่วมเป็นสภาผู้นำชุมชน รู้สึกถึงประโยชน์ที่จะได้รับหากชุมชนของตนได้ทำงานสภาผู้นำชุมชน

สิ่งนี้จึงเป็นการเสริมพลังขั้นต้นของพี่เลี้ยงสภาผู้นำ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการปักหมุด

นอกจากนี้ ความพร้อมที่จะสร้างพลังให้กับชุมชน พี่เลี้ยงต้องทำความเข้าใจหัวใจทั้งหมดของสภาผู้นำชุมชน รวมไปถึงต้องเข้าใจเครื่องมือต่าง ๆ ของสภาผู้นำชุมชน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ไปสู่ชุมชนในลักษณะการเสริมพลังชุมชน สามารถช่วยเหลือชุมชน ถึงแม้ชุมชนจะเจอปัญหาต่าง ๆ พี่เลี้ยงก็จะสามารถให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนชุมชนได้

ดังนั้นจะเห็นว่า ก่อนจะเป็นสภาผู้นำชุมชน มีกลไกการทำงานที่สำคัญเกิดขึ้น คือ หน่วยสนับสนุน และพี่เลี้ยง

โดยหน่วยสนับสนุนจะทำหน้าที่ในการส่งเสริม พัฒนาสมรรถนะของพี่เลี้ยง เพื่อให้พี่เลี้ยงสามารถเสริมพลังชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

จึงจะเห็นความสำคัญที่ว่า ก่อนจะเกิดสภาผู้นำชุมชนได้ในแต่ละพื้นที่ ควรต้องมีกลไกหน่วยสนับสนุน และพี่เลี้ยงที่มีความพร้อมทั้งทัศนคติต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และมีสมรรถนะในการเสริมพลังสร้างการเรียนรู้กับสภาผู้นำชุมชนได้ เพื่อให้การพัฒนาหนุนเสริมสภาผู้นำชุมชนในการก่อตัวสภาและทำงานแก้ไขปัญหาของตนเองได้รวดเร็วขึ้น

เมื่อทุกองค์ประกอบ ทุกบทบาทหน้าที่ ถูกเตรียมความพร้อมแล้ว การลงมือทำ คือสิ่งสำคัญของการทำงานสภาผู้นำชุมชน เพราะการเรียนรู้ จะเกิดขึ้นได้ ผ่านการลงมือทำจริง

มีเส้นทางมากมายที่จะไปสู่การมีชุมชนที่น่าอยู่ แต่เส้นทางที่ Commu Together กำลังจะพาไปนั้น ถือเป็นเส้นทางที่ได้พิสูจน์ถึงความสำเร็จ ผ่านการลงมือทำจริงของทั้ง หน่วยสนับสนุน พี่เลี้ยง และ สภาผู้นำชุมชน ถึงแม้ระหว่างทางจะมีปัญหา อุปสรรคเกิดขึ้น แต่ทุกสถานการณ์ล้วนแล้ว แต่เป็นบทเรียนทั้งสิ้น

“

บทเรียนเหล่านี้เองถูกสะท้อนผ่านเรื่องราว จากหลายชุมชนที่ได้ร่วมเดินทางบนเส้นทาง ที่มุ่งสู่ ‘ชุมชนน่าอยู่’

”

**มาเข้าใจ เรื่องราวชุมชนน่าอยู่
ที่ชุมชนบ้านสำโรง**

ชุมชนบ้านสำโรง

จังหวัดสุรินทร์

เริ่มต้นเส้นทาง กับการเตรียมความพร้อม ของบ้านสำโรง

‘บ้านสำโรง จังหวัดสุรินทร์’ เป็นหนึ่งในชุมชนที่ได้ร่วมเดินทางในเส้นทางชุมชนน่าอยู่สายนี้ ตั้งแต่ช่วงแรกเริ่มและยังคงเป็นหนึ่งในชุมชนที่ขับเคลื่อนความน่าอยู่ของชุมชนผ่านสภาผู้นำฯ มาจนถึงปัจจุบัน

กว่า 10 ปีที่ผ่านมา ท่ามกลางบ้านสำโรง ยังคงใช้สภาผู้นำชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง และสภาผู้นำชุมชนยังคงเข้มแข็งมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านสำโรงและพี่เลี้ยง มีวิธีการเตรียมความพร้อม และการทำางานอย่างไร ตลอดเส้นทางชุมชนน่าอยู่ Commu Together ขอชวนทุกคน ค้นหาคำตอบนี้ไปพร้อมกัน

ย้อนกลับไปในช่วงปี พ.ศ. 2556 ชุมชนบ้านสำโรง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุรินทร์ ในขณะนั้น มีผู้ใหญ่บ้าน คือ ผู้ใหญ่พีรวัศ คิดกล้า ผู้ใหญ่บ้านหนุ่มไฟแรง เพิ่งเข้ามารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมาด ๆ และมีความต้องการที่จะทำหน้าที่ ‘บำบัดทุกข์ บำรุงสุข’ ของสมาชิกในหมู่บ้านตามที่ตั้งใจไว้

แต่เรื่องราวไม่ได้เป็นไปอย่างที่ผู้ใหญ่พีรวัศคาดหวัง เนื่องจากบ้านสำโรงเป็นหมู่บ้านขนาดกลางมีความแตกต่างจากเครือญาติและวงศ์ตระกูลต่าง ๆ ส่งผลให้มีความขัดแย้งทั้งความคิดเห็นและความต้องการต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน สิ่งนี้จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้ใหญ่พีรวัศ ไม่สามารถพัฒนาชุมชนได้

แม้แต่การเรียกประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านในครั้งแรกของการรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านก็ยังไม่สามารถทำได้อย่างครบองค์ประชุม เพราะกรรมการหมู่บ้านตามรายชื่อเดิมเกือบทุกคนไม่รู้ว่าตัวเองเป็นกรรมการหมู่บ้าน จึงไม่ได้มาเข้าร่วมการประชุม ซึ่งสิ่งนี้ถือว่าเป็นการสร้างความกดดันให้กับผู้ใหญ่บ้านใหม่ไม่น้อย

ในเวลาต่อมาผู้ใหญ่ไพรัช คิดกล้า ได้รับการเชิญชวนจาก พี่เลี้ยงชุมชน นำอยู่ในขณะนั้น คือ นางอวยพร พิศเพ็ง ให้เข้าร่วมชุดโครงการชุมชนนำอยู่ ของ สสส. สำนัก 6 พี่เลี้ยงได้อธิบายถึงความสำคัญประโยชน์ และองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นหากชุมชนได้ตัดสินใจทำงานโดยใช้สภาผู้นำชุมชน และเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ใหญ่ ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ คือ

“

ชุมชนทะเลาะกันยาวนาน ความขัดแย้งสูง วงศ์ตระกูลแตกแยก ทำงานเรื่องการมีส่วนร่วมยาก แต่สภาฯ จะช่วยขับเคลื่อน และฟื้นฟูการมีส่วนร่วมได้ในที่สุด

(ไพรัช คิดกล้า)
ผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านสำโรง จังหวัดสุรินทร์

”

หลังจากนั้น เมื่อตัดสินใจเริ่มงานชุมชนน่าอยู่แล้ว ผู้ที่เข้ามามีบทบาท ส่งเสริมให้ผู้ใหญ่ได้เข้าใจหลักการสภาผู้นำชุมชน ผ่านการลงมือทำ คือ พี่เลี้ยง

ผู้ใหญ่พีรวัศ ได้อธิบายให้ฟังว่าในช่วงแรกการทำงานสภามีความ ล้มลุกคลุกคลาน หลายคนไม่เข้าใจหลักการทำงาน โดยผู้ใหญ่เรียกขั้นตอน นี้ว่า ‘การพัฒนาภายใน’

ผู้ใหญ่มีมุมมองต่อหลักการสภาผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่ เชื่อว่า สภาผู้นำ ชุมชนจะทำให้คนในชุมชนของตน ลุกขึ้นมาทำงานเพื่อชุมชน

“

**สภาผู้นำชุมชนจึงถือเป็นการพัฒนา
ทั้งคนและพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กัน**

”

ดังนั้น ก่อนเริ่มก่อตัวสภา ผู้ใหญ่จะต้องเข้าใจคนในชุมชนก่อนว่า สมาชิกแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะอย่างไร มีทักษะการทำงานด้านใด และแบ่งกลุ่มสมาชิกที่มีความถนัดต่าง ๆ ก่อนที่จะเริ่มนำหลักการสภาผู้นำไป เชิญชวน นี่จึงเป็นการเตรียมความพร้อมที่สำคัญอีกประการของชุมชน บ้านสำโรง

ในขณะที่เดียวกัน พี่เลี้ยงก็ต้องเตรียมความพร้อมในการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาและเรียนรู้จาก สสส.สำนัก 6 ไปอธิบาย ถ่ายทอดให้แก่ชุมชน ต้องพยายามปรับวิธีการสื่อสารให้ชุมชนเข้าใจง่ายที่สุด

พี่เลี้ยงในช่วงแรกเริ่มของเส้นทางสภาผู้นำชุมชน ได้เข้ารับการพัฒนากทักษะและความรู้ที่สำคัญต่อการทำงานพัฒนาชุมชนจาก สสส. สำนัก 6 ไม่เพียงแค่อบรมเท่านั้น แต่พี่เลี้ยงต้องทดลองใช้องค์ความรู้ในการทำงานจริงร่วมกับชุมชนแต่ละชุมชน ที่ตนจะเข้าไปขยายแนวคิดชุมชนนำอยู่ และต้องคอยปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสาร วิธีการพูดคุย จนกระทั่งสามารถสื่อสารองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้การสื่อสารองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนเพียงครั้งเดียวอาจไม่ได้ผล พี่เลี้ยงในขณะนั้น ได้มีการเข้าร่วมประชาคมหมู่บ้านกับชุมชนบ้านสำโรงหลายต่อหลายครั้งเพื่อเข้าใจชุมชน เพื่อให้การทำงานร่วมกันเกิดขึ้นได้ง่ายยิ่งขึ้นในขั้นตอนก่อตัวสภาผู้นำชุมชน

“

ความรู้ที่เข้าใจที่เรียนมา ไม่ใช่จะทำให้ชุมชน
ได้หมดเลย ชุมชนมีพื้นฐานไม่เท่ากัน
เราก็ต้องเข้าใจชุมชนก่อนทำงาน
ร่วมกับเขาเช่นกัน

(อวยพร พิศเพ็ง)

พี่เลี้ยงชุมชนน่าอยู่ชุมชนบ้านสำโรง
ปัจจุบัน หัวหน้าหน่วยจัดการชุมชนน่าอยู่ ภาคตะวันออกเชียงใหม่

”

ดังนั้นจะเห็นว่าการเตรียมความพร้อมของชุมชนบ้านสำโรง ทั้งผู้นำและพี่เลี้ยง สิ่งสำคัญอยู่ที่ผู้นำมุ่งมั่นจะพัฒนา พี่เลี้ยงพร้อมจะทุ่มเทให้กับชุมชน และทั้งพี่เลี้ยงและผู้นำ “เข้าใจถึงหัวใจของสภา” เข้าใจวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน สิ่งเหล่านี้ คือ ความพร้อมทั้งใจ ทั้งความคิด ความรู้ และเวลา

“

Commnu

ขั้นตอนที่ 1

ร่วมกัน “ก่อตัว” สภาผู้นำฯ

ทำความเข้าใจโครงสร้างในแบบฉบับ
สภาผู้นำชุมชน ที่มีทั้งผู้นำทางการ
และผู้นำไม่ทางการรวมทั้งตัวแทนจาก
ทุกภาคส่วนในชุมชน

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนบ้านสำโรง จังหวัดสุรินทร์
ชุมชนบ้านพงสะตือ จังหวัดอุดรธานี
ชุมชนนาคะประเวศน์ จังหวัดขอนแก่น

1

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมกัน “ก่อตัว” สภาผู้นำฯ

เมื่อชุมชนและพี่เลี้ยง มีความพร้อมที่จะเริ่มเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน แล้ว จะเข้าสู่ขั้นตอนของการก่อตัวสภาผู้นำชุมชน เพราะแน่นอนว่า สภาผู้นำชุมชน ไม่ใช่เพียงแค่การรวมตัวของคนจำนวน 50 คนขึ้นไปและมาร่วมกันร่างแผนงานชุมชนเพียงเท่านั้น แต่สภาผู้นำชุมชนจะก่อตัวอย่างเข้มแข็งได้ ต้องเริ่มตั้งแต่วิธีการที่ชุมชนนั้น ๆ ได้ใช้ในการก่อตัวสภาผู้นำชุมชน

แม้สิ่งสำคัญของการก่อตัวสภาผู้นำชุมชนจะมี 2 สิ่ง คือ การรวมตัวกันของผู้นำทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ และการมีตัวแทนทุกกลุ่มในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

แต่ถึงอย่างไร บริบทของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน การก่อตัวสภาจะสำเร็จมากน้อยอย่างไร แต่ละชุมชนก็มีความแตกต่างกันเช่นกัน เพียงแต่ 2 สิ่งสำคัญข้างต้น จะเป็นตัวเสริมความแข็งแกร่งของสภาผู้นำชุมชนในแต่ละชุมชน

การก่อตัวสภาผู้นำ “ชุมชนบ้านสำโรง”

ต่อเนื่องจากส่วนก่อนหน้านี้ ที่ผู้ใหญ่พีรวัศ ได้เตรียมความพร้อม เพื่อพัฒนาสภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรงแล้ว สิ่งแรกที่ผู้ใหญ่เริ่มทำในช่วง การก่อตัวสภาผู้นำชุมชนนั้น คือ

ผู้ใหญ่ ได้เชิญกรรมการหมู่บ้านที่มีชื่ออยู่แล้วตามโครงสร้างเดิม จำนวน 15 คน มาเข้าประชุมร่วมกัน แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ ในตอนนั้น กรรมการหมู่บ้านทั้ง 15 คน มาเข้าร่วมเพียง 3 คน สาเหตุที่กรรมการ หมู่บ้านไม่ได้มาเข้าร่วมในช่วงเวลานั้น เนื่องจากบางท่านไม่ทราบว่าตนเอง มีรายชื่ออยู่ในกรรมการหมู่บ้าน สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากรรมการ หมู่บ้านในขณะนั้นขาดการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นอย่างมาก

“

**ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการก่อตัวสภาผู้นำชุมชน
บ้านสำโรงคือ ‘การฟื้นฟูการมีส่วนร่วม
ของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง’**

”

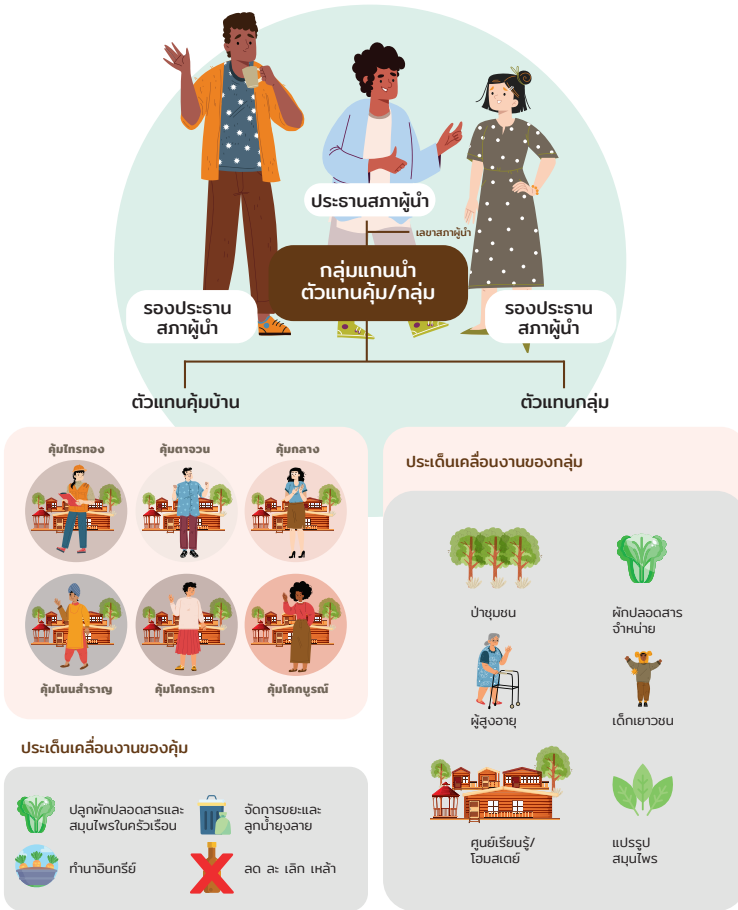

การฟื้นฟูกระบวนการมีส่วนร่วมจึงเริ่มขึ้น โดยผู้ใหญ่ๆ ได้เชิญกรรมการหมู่บ้านทั้ง 15 คน เข้าร่วมประชุมเพื่อพูดคุยและเชิญชวนให้มาเข้าร่วมทำงานสภาผู้นำชุมชน แม่นอนว่าการรวมตัวของสภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรงยังไม่สำเร็จในครั้งแรก มีทั้งกลุ่มเห็นด้วย และ กลุ่มเห็นต่างผู้ใหญ่จึงเริ่มทำความเข้าใจกับกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มต่าง ๆ ที่เห็นด้วยก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ชักชวนกลุ่มเห็นต่างเข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง เพื่อให้ได้รับข้อมูลไปพร้อมกัน ทำให้เกิดสภาผู้นำชุมชนที่มีส่วนผสมกันทั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มในชุมชน ที่ทั้งเห็นด้วย และเห็นต่างในช่วงแรก

นอกจากการรวมตัวของกรรมการหมู่บ้านที่มีโครงสร้างทางการแล้ว ผู้ใหญ่ยังมีแนวทางที่จะเข้าถึงทุกคนเร็วภายในชุมชนผ่านการเลือกตัวแทน คຸ້ມการสร้างระบบผู้แทนคຸ້ມจึงถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญของชุมชนบ้านสำโรง

‘คຸ້ມ’ ในความหมายของผู้ใหญ่ๆ คือ ตัวแทนที่จะดูแล สมาชิกในชุมชนแบบรายหลังคาเรือน รับรู้ความต้องการ และเข้าถึงปัญหา ของทุกครอบครัว

ชุมชนบ้านสำโรง แบ่งออกเป็น 6 คຸ້ມ ในแต่ละคຸ້ມจะมีประธานคຸ້ມ ทำหน้าที่เป็นเหมือนผู้ดูแล ‘คຸ້มครอง’ ในระดับย่อยที่จะสามารถสื่อสารไปยังครัวเรือนทุกหลังคาเรือนในคຸ້ມที่ตนเองดูแลได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นระบบคຸ້ມจึงเป็นแนวทางการฟื้นฟูกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสำโรงในช่วงก่อตัวสภา หรือจะเรียกว่าผลสำเร็จส่วนหนึ่งของการก่อตัวสภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรง เกิดมาจากการแบ่งคຸ້ມในชุมชน และเลือกประธานคຸ້ມที่คนในคຸ້ມไว้วางใจให้เข้ามาเป็น 1 ใน สภาผู้นำชุมชน

หลังจากริเริ่มและก่อตัวสภาจากกรรมการหมู่บ้านและตัวแทนคุ่มแล้ว สิ่งสำคัญของการสื่อสารในช่วงแรกที่ผู้ใหญ่เลือกใช้ คือ การสื่อสารข้อมูล ปัญหาในชุมชนที่เห็นร่วมกัน ปัญหาเหล่านั้น เรียกว่า ‘ความไม่น่าอยู่’ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นแน่นอนว่ากรรมการหมู่บ้านจึงเริ่มเห็นภาพความไม่น่าอยู่ของชุมชนชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จากตอนแรกที่มีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่เมื่อได้เห็นภาพความไม่น่าอยู่ร่วมกันนี้ กลุ่มกรรมการหมู่บ้านที่ไม่เห็นด้วยก็เริ่มอยากจะพัฒนาชุมชนผ่านสภาผู้นำชุมชนดูสักครั้ง ว่าจะสำเร็จมากน้อยอย่างไร

เรียกได้ว่าผู้ใหญ่ชวนทุกคนมาร่วมกันแก้ไขความไม่น่าอยู่ของบ้าน
สำโรงโดยใช้วิธีการสื่อสารแบบสร้างแรงบันดาลใจ ผู้ใหญ่เลือกที่จะให้
กรรมการหมู่บ้านทุกคนได้รับชมวิดีโอการทำงานสภา 59 บ้านหนองกลางดง
ตามที่ตนเคยดูมาหลายต่อหลายครั้ง เพื่อให้เห็นภาพการทำงาน เห็นความ
เป็นไปได้ของการทำงานที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน

หลังจากได้รับฟังรับชม ตัวอย่างชุมชนบ้านหนองกลางดงแล้ว
บทบาทที่สำคัญ จึงถูกส่งต่อมาให้ ‘พี่เลี้ยง’ เพราะพี่เลี้ยงจะเข้ามาอธิบายถึง
แนวคิด หลักการ และขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ของสภาผู้นำชุมชน ให้เห็น
ภาพมากยิ่งขึ้น ในตอนนั้นความมุ่งมั่นของพี่เลี้ยงที่เข้ามาชุมชนเป็นสิ่ง
สำคัญอย่างมาก

การพยายามทำความเข้าใจกับชุมชนในช่วงแรกจึงต้องใช้ พี่เลี้ยงที่มี
ความพร้อมในการหนุนเสริมชุมชน เพราะไม่เพียงแต่ใช้เวลาเข้าถึงชุมชน
1-2 สัปดาห์แล้วจึงสำเร็จ แต่ใช้เวลามากถึงเกือบครึ่งปีทีเดียว

เมื่อการก่อตัวของสภาเริ่มขึ้น ประธานคุ้มจะทำหน้าที่ในการเชิญชวน
สมาชิกให้ทราบถึงแนวทางที่ชุมชนกำลังก่อตัวสภาผู้นำร่วมกันอยู่ และระบบ
คุ้มทำให้การสื่อสารของสภาไปถึงครัวเรือนได้เร็วยิ่งขึ้น ประธานดูแลคุ้ม
ของตนได้ทั่วถึง ระบบคุ้มจึงทำให้การก่อตัวสภาของบ้านสำโรงเป็นรูปธรรม
ชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อสภาเริ่มพูดคุยถึงปัญหา เสนอแนะแนวทางต่าง ๆ การก่อตัวของ
สภาจึงชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้ใหญ่จึงได้ขยายวงสภาไปสู่กลุ่มตัวแทนอื่น ๆ
ในชุมชนที่จะสามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ เช่น กลุ่มตัวแทนเกษตรกร
นาข้าว กลุ่มตัวแทนเยาวชน เป็นต้น

จะเห็นว่า การเชิญชวนกรรมการหมู่บ้านตามโครงสร้างเดิมที่มีอยู่ มาร่วมมือกันก่อตัวสภาฯ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตัวสภาผู้นำชุมชน แต่ไม่เพียงพอเท่านั้น การสร้างแรงบันดาลใจผ่านมุมมองปัญหาในชุมชน และรวมถึงการสร้างระบบค้ำของบ้านสำโรง เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกกลุ่มในชุมชน

**ระบบตัวแทนค้ำนี้กลายเป็นกลวิธีอย่างหนึ่ง
ที่มีความสำคัญอย่างมากในการสร้างสภาผู้นำ
ชุมชนผ่านการฟื้นฟูการมีส่วนร่วมของชุมชน**

แน่นอนว่าแต่ละบริบทของชุมชน ย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้น กลวิธีแรกเริ่มในการก่อตัวสภาผู้นำชุมชนอาจแตกต่างกัน ในบางชุมชน อาจเริ่มจากการเรียกประชุมกรรมการหมู่บ้าน หรือ ในบางชุมชนอาจเริ่มจากการเรียกประชุมตัวแทนอสม.ที่อยู่ในชุมชนเพื่อเป็นกระบอกเสียง แต่สำหรับบ้านสำโรงแล้ว ตัวแทนค้ำ เป็นกลวิธีที่สำคัญที่สุดในการก่อตัวสภา

“

ผมใช้ตัวแทนคุ้ม ให้ช่วยคุยกับครัวเรือน
ที่ผมเข้าไม่ถึงมันทำให้สร้าง
การมีส่วนร่วมได้อย่างดี

(พีรวัศ คิดเกล้า)
ผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านสำโรง จังหวัดสุรินทร์

”

จากการกลวิธีต่าง ๆ ของการก่อตัวสภาผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการ
ตั้งตัวแทนคุ้ม การขยายผลเชิญชวนกลุ่มตัวแทนโดยตั้งต้นจากปัญหาความ
ไม่น่าอยู่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงทำให้กลไกสภาผู้นำชุมชนเริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่าง
มากยิ่งขึ้น ปีแรกที่มีการเริ่มต้นทำงานสภาผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่ได้ฟื้นฟูการมี
ส่วนร่วมของชุมชน จนทำให้สามารถก่อตัวสภาผู้นำชุมชนขึ้นมาได้ถึง 32 คน
ซึ่งมีทั้งประธานกลุ่มอสม. ประธานกลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

ในเวลาต่อมายังเพิ่มการมีส่วนร่วมไปยัง ตัวแทนคุ้ม ประชาชนชุมชน
กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน จนกระทั่งสภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรงได้มีจำนวนสภา
ร่วมกันมากถึง 63 คน ในปีพ.ศ. 2560

ถึงแม้หน่วยการปกครองที่ได้รับการยอมรับว่า
ย่อยที่สุดจะเป็น 'หมู่บ้าน' แต่การมีหน่วยการปกครอง
แบบ 'คุ้ม' ของบ้านสำโรงทำให้เห็นว่า หากต้องการ
สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง
หน่วยการปกครองระดับหมู่บ้านอาจ ยังไม่เพียงพอ
ที่จะสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้คนและแก้ไขปัญหา
ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานได้

หากสภาท้าวโดยเริ่มจากการฟื้นฟูการมีส่วนร่วม
ของทุกคนอย่างแท้จริงแล้ว ความเข้มแข็ง
ของสภาผู้นำชุมชนก็จะเกิดขึ้นตามมาด้วย

สิ่งนี้ถือเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการสร้าง
ประชาธิปไตยชุมชน และสิ่งนี้เอง
จะส่งเสริมให้เกิดสภาผู้นำชุมชนเข้มแข็ง
และพร้อมต่อการแก้ไขปัญหาตลอดจน
วิกฤติต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไป

ไม่ใช่เพียงแค่บ้านสำโรงเท่านั้น ที่มีการรวมตัวกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของตนเอง

Commu Together พบว่าเส้นทางการก่อตัว สภาผู้นำฯ ของชุมชนอื่น ๆ ก็มีความน่าสนใจ ไม่น้อยไปกว่า ชุมชนบ้านสำโรง

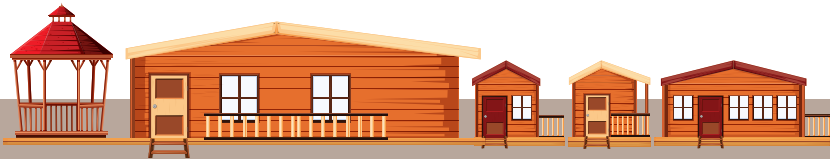

**แน่นอนว่าการก่อตัวของสภาผู้นำชุมชน
ในแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน
ตามสถานการณ์และบริบทของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่ง
Commu Together ขอบอกเล่าความน่าสนใจอีก
ชุมชนหนึ่งคือ ชุมชนบ้านพงสะตือ จังหวัดอุดรธานี
ให้ได้เรียนรู้ร่วมกัน**

มองเห็นปัญหาร่วม กิจุดประกายริเริ่ม สภาผู้นำชุมชนได้ที่ ชุมชนบ้านพงสะตือ จังหวัดอุตรดิตถ์

การก่อตัวของสภาผู้นำชุมชนแห่งนี้ เริ่มต้นโดย ‘ผู้ใหญ่สมรส มั่นกำเนิด’ ก้าวแรกของชุมชนบ้านพงสะตือมีความแตกต่างกับชุมชนบ้าน สำโรง คือ ปัญหาปากท้องและรายได้ของชาวบ้านพงสะตือ เป็นปัญหาร่วม ที่ทุกคนในชุมชนเห็นพ้องร่วมกันว่าจะต้องจัดการ และเกิดความตระหนักว่า “เราจะไม่ทนอยู่กับปัญหานี้ในทุก ๆ วันอีกต่อไป”

เมื่อทุกคนเห็นปัญหาร่วมกันแล้ว ผู้ใหญ่ฯ ได้มีการเชิญชวนผู้ที่มีใจ ออยากพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะมืบทบาทหน้าที่ใดในชุมชนก็ตาม ขอแค่มีความ มุ่งมั่นตั้งใจ ผู้ใหญ่จะเชิญเข้ามาร่วมประชุมเพื่ออธิบายถึงแนวทางการ ทำงานสภาผู้นำชุมชน

การเลือกประเด็นที่เป็นความต้องการของคนในชุมชนมาพูดคุยกันในวงสภาผู้นำชุมชนไม่ใช่เรื่องยากของหมู่บ้านนี้ เพราะทุกคนเห็นปัญหาและต้องการแก้ไขในเรื่องเดียวกัน คือ “การแก้ไขปัญหาสารเคมีทางการเกษตรที่ส่งผลมาสู่สุขภาพของทุกคนในชุมชน” จากความต้องการนี้ จึงมีผู้คนเริ่มสนใจเข้ามาช่วยกันทำงานมากยิ่งขึ้นจนค่อย ๆ เกิดเป็นการก่อตัวสภาผู้นำชุมชน ดังนั้น การรวมตัวของสภาผู้นำชุมชนจึงเกิดขึ้นได้ไม่ยากมากนัก

ปีแรกมีคนสนใจสมัครเป็นสภาผู้นำชุมชนทั้งหมด 50 คน ครอบคลุมองค์ประกอบผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คือ ตัวแทนกลุ่มอาชีพและจิตอาสา 11 คน จากนั้นมีการมอบหมายภารกิจที่ตรงกับความถนัดของแต่ละคน

“

ตอนที่จัดตั้งสภาผู้นำชุมชน ได้เน้นย้ำกับคนที่สมัครเข้าร่วมว่าเมื่อเข้ามาแล้วจะต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัด อยากให้ชาวบ้านทำอะไรสภาผู้นำฯ จะต้องทำให้ชาวบ้านเห็นเป็นแบบอย่างก่อน

(สมรส มั่นกำเนิด)

ผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านพงสะตือ จังหวัดอุตรดิตถ์

”

เรียกได้ว่า **นอกเหนือจากความสมัครใจในการทำงานสภาผู้นำชุมชนแล้ว จุดเด่นของการก่อตัวสภาผู้นำชุมชนบ้านพงสะตือ คือ การเลือกประเด็นการทำงานในช่วงแรก**ที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนจริง ๆ

ชุมชนบ้านพงสะตือ เลือกดำเนินการในประเด็นที่มุ่งตอบสนองการแก้ไขปัญหาสารเคมีทางการเกษตรของคนในพื้นที่ ยิ่งสะท้อนหัวใจสภาที่สำคัญว่า **แผนงานชุมชนที่มีศักยภาพ คือ แผนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเอง**

ทำให้สภาผู้นำชุมชนในช่วงแรกของชุมชนบ้านพงสะตือ สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกได้มากกว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนในชุมชน ถือว่าประเด็นการทำงานในขั้นตอนแรกมีความสำคัญอย่างมากต่อการก่อตัวสภาและการเชิญชวนผู้คนให้เข้ามาร่วมด้วย

การส่งเสริมให้เกิดกลไกสภาผู้นำชุมชนสามารถทำได้ ถ้าเข้าใจแก่นแท้ของการดำเนินงาน เช่นเดียวกับชุมชนนาคะประเวศน์ ชุมชนเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ที่มีปัญหาความซับซ้อนในเชิงพื้นที่ เชิงประชากร และเชิงประเด็น ก็สามารถรวมตัวกันจัดตั้งสภาผู้นำชุมชนได้ เช่นเดียวกับชุมชนในชนบท

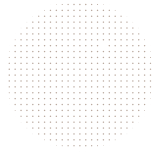
ความเป็นเมืองไม่ใช่ปัญหา ถ้าเข้าใจแก่นของสภาผู้นำชุมชน “ชุมชนนาคะประเวศน์ จังหวัดขอนแก่น”

ชุมชนนาคะประเวศน์ จังหวัดขอนแก่น ถือเป็น 1 ในชุมชนที่มีขั้นตอนการก่อตัวที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจาก**ชุมชนนาคะประเวศน์ เป็นชุมชนเมืองขนาดกลาง ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองจังหวัดขอนแก่น** ดังนั้น บริบทความเป็นเมือง จึงทำให้ ชุมชนนาคะประเวศน์มีกลวิธีการก่อตัวสภาผู้นำชุมชนที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ

จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งสภาผู้นำชุมชนนาคะประเวศน์ เริ่มต้นครั้งแรกในช่วงปี พ.ศ. 2557 ชุมชนนาคะประเวศน์ในขณะนั้น มีผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่ง มายาวนานถึง 15 ปี ทำให้ชุมชนนาคะประเวศน์ มีจุดเด่นในการรวมตัวของชาวบ้านต่าง ๆ ในชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว รวมทั้งทุกคนให้ความไว้วางใจเชื่อใจผู้นำ บุคคลท่านนั้นคือ **นายจำรุง อินทร์น้อย**

ในเวลานั้นชุมชนนาคะประเวศน์กำลังเผชิญกับปัญหาที่สำคัญ คือ **ปัญหายาเสพติด** ที่ระบาดหนักในกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชน ทำให้ผู้ใหญ่ตัดสินใจเริ่มต้นปรึกษาหารือกับ คณะกรรมการหมู่บ้านในการประชาคมหมู่บ้าน เพื่อเปิดรับอาสาสมัครที่จะเข้ามาร่วมเป็นสภาผู้นำชุมชน สิ่งที่น่าสนใจ คือ การที่ชุมชนนาคะประเวศน์เป็นชุมชนเมือง ที่โดยปกติแล้วจะเป็นพื้นที่ที่ต่างคนต่างอยู่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจะแตกต่างกับพื้นที่ในชนบท หรือพื้นที่ห่างไกลที่ชุมชนจะรู้จักกันเป็นอย่างดี แต่ชุมชนนาคะประเวศน์แห่งนี้กลับก่อตั้งสภาผู้นำชุมชนขึ้นได้อย่างเข้มแข็ง

การก่อตัวสภาผู้นำชุมชนนาคะประเวศน์จึงถือมีความน่าสนใจที่แตกต่างจากชุมชน 2 แห่งก่อนหน้านี้นี้กล่าวคือ สภาผู้นำชุมชนนาคะประเวศน์ มีองค์ประกอบที่หลากหลาย ทั้งภาคประชาชนที่เข้มแข็งจากการที่ผู้นำมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนมายาวนานถึง 15 ปี ทั้งภาคธุรกิจที่สำคัญหลายธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็น ตัวแทนร้านค้าและหอพักต่าง ๆ รวมไปถึงการได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เช่น ศูนย์แพทย์เทศบาลนครขอนแก่น สถาบันวิทยุชุมชน มาดำเนินการร่วมกันเพื่อประชาสัมพันธ์ และขยายกระบวนการมีส่วนร่วมไปสู่กลุ่มคนที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

**นอกจากการมีคนในชุมชนมาร่วมเป็นสภาผู้นำๆ แล้ว
ยังมีการขยายแนวคิดไปสู่ภาคประชาสังคมที่
อยู่ภายนอกชุมชน เช่น ตัวแทนจากศูนย์แพทย์เทศบาล
นครขอนแก่น เข้ามาช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์
รณรงค์ให้ประชาชนได้รับรู้ถึงการเกิดขึ้น
ของสภาผู้นำชุมชน**

การก่อตัวสภาผู้นำชุมชนแห่งนี้ เป็นหนึ่งในชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายทั้งสภาผู้นำภายในและเปิดโอกาสให้คนภายนอกเข้ามาเป็นหนึ่งในคณะทำงานสภาผู้นำชุมชน ถือเป็นโอกาสการก่อตัวสภาที่ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพราะไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชนหรือนอกชุมชนขอให้ความมุ่งมั่นที่จะเข้ามาใช้พื้นที่สภาผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติดให้ชุมชนกลับมาเป็นพื้นที่ปลอดภัยของเยาวชนอีกครั้ง

ชุมชนแห่งนี้สะท้อนภาพการทำงานสภาผู้นำชุมชนที่มีมติการเปิดโอกาสจากภายนอก และสะท้อนความสำเร็จของสภาผู้นำชุมชนในการก่อตัวที่ว่า สภาผู้นำชุมชนไม่ใช่เป็นพื้นที่ที่ร่วมตัวกันของคนชนบท หรือชาวบ้านในสังคมชนเมืองได้เท่านั้น แต่ชุมชนนาคะประเวศน์สะท้อนให้เห็นว่า สภาผู้นำชุมชนสามารถก่อตัวขึ้นได้ในทุก ๆ บริบทรวมถึงความหลากหลายของ “ชุมชน”

จากการก่อตัวของชุมชนบ้านสำโรง ชุมชนบ้านพงสะตือ และชุมชนนาคะประเวศน์ **Commu Together** จึงเห็นความน่าสนใจที่ว่า การก่อตัวของสภาผู้นำชุมชน นอกจากจะเริ่มต้นจาก ความมุ่งมั่นตั้งใจ ที่แท้จริงของสภาผู้นำฯ เองแล้ว สิ่งหนึ่งที่สำคัญเช่นกัน คือ

หากต้องการให้สภาผู้นำชุมชนเข้มแข็ง ต้องให้ความสำคัญกับ..

ปัญหาที่ใช้เป็นจุดร่วมในการทำงาน สภาผู้นำชุมชนร่วมกัน

เพราะสิ่งนี้จะเหมือนการฉายภาพความหวังและสร้างแรงจูงใจ
ให้สมาชิกทุกคนมาร่วมมือกัน เพื่อสนับสนุนสภาผู้นำชุมชน
ให้ไปสู่เป้าหมายความน่าอยู่ที่แท้จริงของชุมชน

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหลักสำคัญที่ขาดไม่ได้ คือ **‘ผู้นำ’** ซึ่งในบริบทนี้คือ ผู้ใหญ่บ้าน หรือ ประธานชุมชน ซึ่งเป็นโครงสร้างผู้นำที่เป็นทางการที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจ เข้าใจบริบทของชุมชน และพร้อมสนับสนุนให้เกิด **‘การมีส่วนร่วม’** ของทุกคนในชุมชนในการทำงาน ด้วยการเปิดโอกาสให้กับคนหลากหลายกลุ่มในชุมชน เข้ามาเป็นตัวแทนในการทำงานสภาผู้นำชุมชน ดังนั้นการสร้างสภาผู้นำชุมชน จึงเป็นเหมือนการสร้างพื้นที่ทำงานให้ชุมชนได้เชื่อมต่อกับผู้นำ และส่งต่อความต้องการความคาดหวังเพื่อออกแบบแผนงานชุมชนของตนเอง

**ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศาสนา
หรือ ผู้นำทางกลุ่มอาชีพหรือธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งวิธีการ
ในการขยายวงผู้นำหรือก่อตัวสภาผู้นำชุมชน
ในแต่ละที่ก็มีกลวิธีที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น..**

การเชิญชวนผู้นำเดิมในชุมชนมาร่วมสภาผู้นำฯ

การใช้ปัญหาเป็นจุดร่วมในการขับเคลื่อน
การก่อตัวสภาผู้นำฯ

การลงมือทำของสภาผู้นำฯ เพื่อเป็นการสร้าง
การรับรู้และการมีส่วนร่วมที่เห็นภาพและเป็นรูปธรรม

การมีจิตอาสาที่มีความมุ่งมั่นของผู้นำในสภาผู้นำฯ

การมีตัวแทนที่หลากหลายตามบริบทของชุมชน

“

สภาผู้นำชุมชน เป็นองค์กรที่ประกอบด้วยผู้นำ
ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการของชุมชน
มาช่วยกันทำงาน ตามด้วย**กลไกการวางแผนชุมชน**
พึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ
และมองภาพในระยะยาว **เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**

(รศ.นพ.อำนาจ ศรีรัตนบัลล์)
อดีตประธานบริหารแผนคณะที่ 6 สสส.

”

สภาผู้นำชุมชนจะสามารถพัฒนาชุมชน
ได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

**ชุมชนจึงต้องรู้จักการวางแผน
และการเข้าใจฐานข้อมูลชุมชนร่วมกัน**

เพื่อให้การสร้างแผนชุมชนพึ่งตนเอง
มีความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน

**ดังนั้นชุมชนต้องรู้จักการใช้ข้อมูล
เพื่อวางแผนชุมชน สิ่งสำคัญนี้เอง
จะเป็นการทำงานสภาผู้นำชุมชน
ในขั้นตอนต่อไป**

“

2

Commu

ขั้นตอนที่ 2

เคลื่อนงานสภาผู้นำ
ด้วย “การวางแผนชุมชน”

- สภาผู้นำชุมชนจะปรับโฉม
แผนชุมชนให้คมชัด และเหมาะสม
กับแต่ละบริบทของชุมชน
- สสส. สำนัก 6 ได้ส่งเสริมให้
ใช้เครื่องมือ “ต้นไม้ปัญหา”

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนบ้านสำโรง
จังหวัดสุรินทร์
ชุมชนบ้านป่าก่อดำ
จังหวัดเชียงราย

ขั้นตอนที่ 2 เคลื่อนงานสภาผู้นำฯ ด้วย “การวางแผนชุมชน”

หลังจากชุมชนได้ก่อตัวสภาผู้นำชุมชนได้แล้ว ต่อเนื่องมาจากขั้นตอนแรกนั้น Commu Together จะพาทุกท่านมาสู่ “การวางแผนชุมชน” โดยใช้ฐานข้อมูลชุมชนอย่างเป็นระบบ มีที่มาจากไป และมีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ มาสู่การสร้างเครื่องมือการพัฒนาชุมชน

การเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชนโดยการวางแผนชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สภาผู้นำชุมชนมีลักษณะการทำงานที่เป็นเอกลักษณ์ ดังนั้นในขั้นตอนการเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน มีสิ่งหนึ่งที่เป็นแนวคิดสำคัญที่ทั้ง สภาผู้นำชุมชน และพี่เลี้ยงสภาผู้นำฯ ต้องเข้าใจร่วมกัน คือ การเข้าใจปัญหาที่แท้จริงผ่านการเก็บข้อมูลชุมชนอย่างครอบคลุม

ในขั้นตอนของการวางแผนนี้ จึงมีภารกิจที่สภาผู้นำชุมชน ต้องดำเนินการเพื่อสร้างแผนงานของชุมชน ให้เกิดขึ้นได้อย่างมีศักยภาพ คือ ความเข้าใจข้อมูลชุมชนในการดำเนินงานของ สภาผู้นำชุมชน โดย สสส. ได้ส่งเสริมให้เกิดการเก็บข้อมูลชุมชน ที่มีกรอบการเก็บข้อมูลที่สำคัญด้วยกัน 4 ด้าน คือ

ด้านเศรษฐกิจ

ด้านสังคม

ด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านสุขภาพ

โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในส่วนนี้ แต่ละชุมชนย่อมมีเครื่องมือที่แตกต่างกันไป บางชุมชนจัดทำเป็นแบบสอบถาม บางชุมชนจัดทำเป็นแบบสำรวจ หรือ แม้แต่กระทั่งการสังเกตการณ์พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ก็เป็นข้อมูลอย่างหนึ่ง ที่ใช้เป็นพื้นฐานของการวางแผนได้ต่อไป แต่จุดเด่นของการวางแผนชุมชนผ่านการเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน คือ ‘การวางแผนบนฐานข้อมูลสถานการณ์จริง และบทเรียนจากการลงมือทำ’ ที่มีความครอบคลุมในประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนหลากหลายมิติ

ทั้งนี้ไม่เพียงแค่การเก็บข้อมูลชุมชน ในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วนเท่านั้น แต่การจะสร้างแผนงานชุมชนในแบบฉบับของ สภาผู้นำชุมชน ต้องเกิดมาจากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา **เพราะสาเหตุของปัญหาจะเป็นจุดเริ่มต้นของการวางแผนแก้ไขได้อย่างตรงจุด**

นอกจากนี้ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญอีกประการ ‘สภาผู้นำชุมชนจึงต้องเข้าใจปัญหาอย่างละเอียด สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาได้’ ว่าแต่ละปัญหา ปัญหาใดมีความสำคัญมากน้อยอย่างไร’ ต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าปัญหาใด สามารถดำเนินการได้ก่อน หรือ ชุมชนมีศักยภาพที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องใดก่อน

เมื่อสภาผู้นำชุมชน เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จัดลำดับข้อมูลแล้ว สิ่งสำคัญต่อเนื่องจากส่วนนี้ คือ การทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง และเริ่มต้นการดำเนินงานจากข้อตกลงต่าง ๆ กติกาชุมชน ที่สภาผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน ตกลงจะร่วมกันทำ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ เพื่อต่อยอดไปสู่ความสำเร็จของแผนชุมชนพึ่งตนเอง

สส. ส่งเสริมวิธีในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาด้วย เครื่องมือ ต้นไม้ปัญหา เพื่อให้ชุมชนมีหลักการและวิธีคิดในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ต้นไม้ปัญหา เป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง ที่ สส. ได้นำ มาประยุกต์ใช้ให้แก่ผู้ที่ทำงานสภาผู้นำชุมชน เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการดึงศักยภาพของชุมชนให้เกิดขึ้นด้วยตัวของชุมชนเอง อยากให้ชุมชนคิดวิเคราะห์เองได้ จึงได้ส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักต้นไม้ปัญหา ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานในการวิเคราะห์สาเหตุและที่มาของปัญหา

เส้นทางการเคลื่อนไหวงานสภาผู้นำชุมชน **ผ่านการใช้ต้นไม้ปัญหาและ**
ต่อยอดเป็นแผนชุมชนพึ่งตนเอง มีความน่าสนใจอย่างไร Commu Together จะพาทุกท่านไปร่วมเข้าใจบทเรียนจากชุมชนต่าง ๆ ที่จะเล่าให้ฟังต่อจากนี้

การเคลื่อนงานสภาฯ ชุมชนบ้านสำโรง

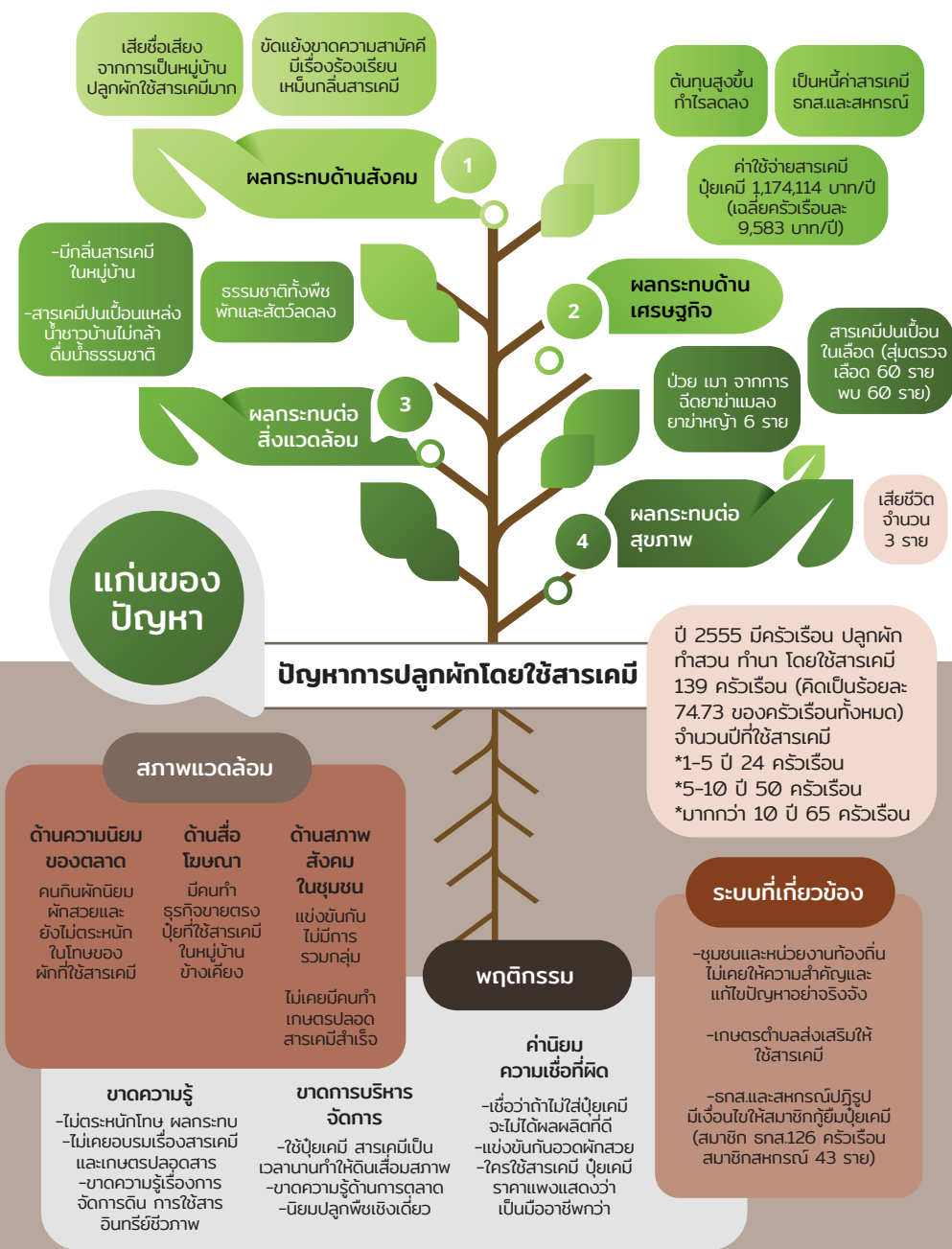
หลังจากชุมชนบ้านสำโรงได้ก่อตัวสภาขึ้นได้สำเร็จแล้ว ชุมชนบ้านสำโรงได้มีการเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาฐานข้อมูลชุมชน ‘การใช้ความจริงใจในชุมชนเป็นตัวตั้ง’ ที่เรียกกันว่า ‘ชุดข้อมูลความไม่น่าอยู่ชุมชน’ เป็นข้อมูลชุดแรก ในการเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน

โดยข้อมูลความไม่น่าอยู่ของชุมชนบ้านสำโรง มีด้วยกัน 3 ประเด็นหลัก คือ (1) ความไม่น่าอยู่ในมุมมองของสุขภาพคนในชุมชน (2) ความไม่น่าอยู่ในมุมมองของปัญหาปากท้องและเศรษฐกิจ และ (3) ความไม่น่าอยู่ในมุมมองของสภาพสังคม

ความไม่น่าอยู่ 3 ประเด็นดังกล่าวของบ้านสำโรงจึงถือเป็นการฉายภาพปัญหาที่ทุกคนในชุมชนมีประสบการณ์ร่วมกัน จุดนี้เองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้แผนชุมชนของบ้านสำโรงมีความครอบคลุม ครบถ้วน และสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมของคนแต่ละกลุ่มในชุมชนอย่างทั่วถึง

จากความไม่น่าอยู่ทั้ง 3 ด้าน ชุมชนบ้านสำโรง เลือกความไม่น่าอยู่ด้านที่สำคัญและชุมชนสามารถจัดการด้วยตนเองได้ คือ ความไม่น่าอยู่ด้านสุขภาพคนในชุมชน และด้านเศรษฐกิจ ในประเด็นปัญหาการใช้สารเคมีในการปลูกผักเพื่อรับประทานและจำหน่าย โดยการเลือกประเด็นปัญหานี้ มีวิธีการเลือกจากการวิเคราะห์ความเข้าใจผ่านเครื่องมือที่เรียกว่า **ต้นไม้ปัญหา**

ต้นไม้ปัญหา บ้านสำโรง

พี่เลี้ยงช่วยชุมชนอย่างไร?

ระหว่างทางของการวิเคราะห์ต้นไม้ปัญหา สภาผู้นำชุมชนมีหน้าที่ในการคิดหาสาเหตุของปัญหา แต่สิ่งสำคัญอีกส่วนหนึ่งในขั้นตอนนี้ คือ พี่เลี้ยง หน้าที่ของพี่เลี้ยงที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ

การชวนชุมชนใช้เครื่องมือ

ทำหน้าที่ช่วยเหลือชุมชนใน การทบทวนข้อมูลเดิมที่มี การเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการวิเคราะห์แผนผังต้นไม้ปัญหาให้สมบูรณ์มากที่สุด

หลังจากที่ชุมชนได้วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาแล้ว ต่อมาจึงเป็นขั้นตอน การหาทางแก้ไขที่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างแผนชุมชนพึ่งตนเอง โดยจากปัญหาของชุมชนบ้านสำโรงในขณะนั้น นำมาสู่การสร้างสัญญาใจครัวเรือนน่าอยู่ที่เป็นส่วนหนึ่งของแผนชุมชน กล่าวคือ

บ้านสำโรงมีสัญญาใจที่ว่า

กลุ่มปลูกผักในชุมชน
บ้านสำโรงจะไม่ใช้สารเคมี
และร่วมช่วยกันทำปุ๋ยหมักไว้ใช้

ทุกครัวเรือนจะปลูกผัก
สวนครัวไว้รับประทานและ
สมุนไพรร้อยอย่างน้อย 10 ชนิด

นอกจากนี้ ยังมีการระบุแนวทางแก้ปัญหา ดังนี้..

1

ส่งเสริมความรู้ให้แก่คน
ในชุมชนเพื่อให้เข้าใจโทษ
ของการใช้สารเคมี
ทางการเกษตร

2

ส่งเสริมความรู้ในเรื่อง
เกษตรปลอดสารเคมี
เกษตรอินทรีย์

3

การตั้งเป้าหมายให้
ชุมชนบ้านสำโรงได้รับการ
รับรองกลุ่มวิสาหกิจ
เกษตรปลอดสารเคมี
และรับรองมาตรฐาน
เกษตรอินทรีย์

โดยจากแผนงานจะเห็นว่า มีทั้ง เรื่องที่ชุมชนสามารถทำได้เองและมีทั้ง ประเด็นที่ชุมชนต้องขอการสนับสนุนและทักษะความรู้จากหน่วยงานภายนอก ซึ่งชุมชนบ้านสำโรงก็สามารถแบ่งแยกประเภทของแผนงานได้อย่างชัดเจน และนำแผนดังกล่าวที่มาจากผลการเคลื่อนไหวงานสภาผู้นำชุมชน เข้าสู่การประชาคม หมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนรับรองให้เป็นแผนชุมชนพึ่งตนเองที่จะเป็นแนวปฏิบัติ ในการดำเนินงานต่อไป

Commu Together จะขอเล่าถึงเส้นทางการเคลื่อนไหวงานสภาผู้นำชุมชนของชุมชนอื่น ๆ ที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่า ชุมชนบ้านสำโรง

การเคลื่อนงานสภาฯ ชุมชนบ้านป่าก่อดำ

Commu Together จะชวนมาเรียนรู้วิธีการทำงานของสภาผู้นำชุมชน อีกหนึ่งพื้นที่ ชุมชนบ้านป่าก่อดำ ตำบลป่าก่อดำ อำเภอแม่ลาว จังหวัด เชียงราย ที่มีการขับเคลื่อนงานสภาผู้นำฯ โดยการเก็บข้อมูลความไม่น่าอยู่ ชุมชน เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ได้อย่างน่าสนใจ

หนึ่งในข้อมูลที่ชุมชนบ้านป่าก่อดำได้จัดเก็บขึ้นเพื่อใช้ในการวางแผน ชุมชน คือ ปริมาณขยะครัวเรือน โดยพบว่า

ชุมชนบ้านป่าก่อดำ

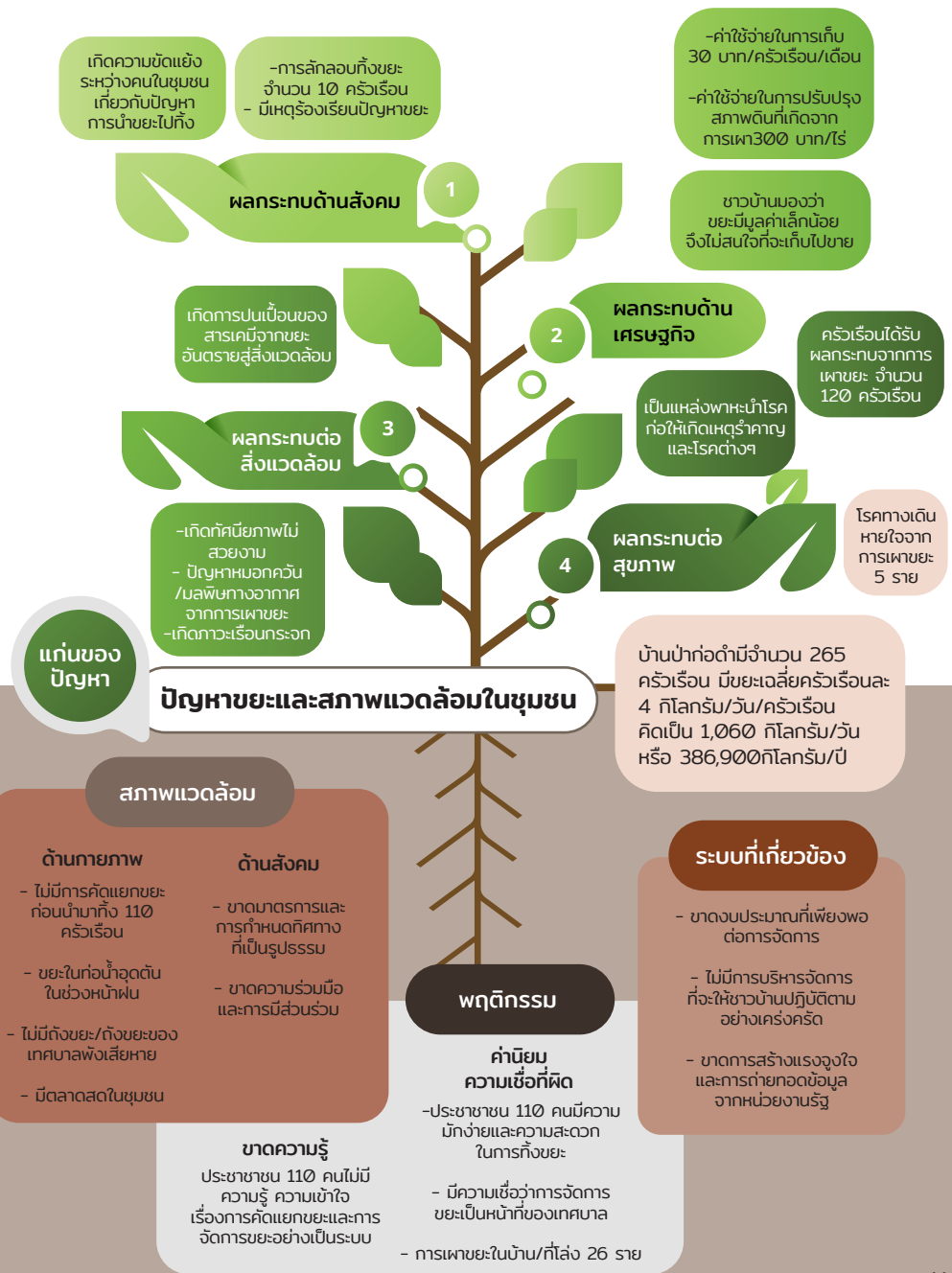
1 ครัวเรือน
ก่อให้เกิดขยะรวมในทุกประเภท
คิดเฉลี่ย 2.60 กิโลกรัม/วัน

ขยะเปียก 1.80 กิโลกรัม
ขยะแห้ง ประเภท รีไซเคิล 0.50 กิโลกรัม
พลาสติก 0.30 กิโลกรัม

จากข้อมูลดังกล่าว ถือเป็นจำนวนขยะที่มีปริมาณมากต่อชุมชนบ้านป่าก่อดำส่งผลให้เกิดความไม่น่าอยู่ในเรื่อง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ และ จึงเป็นสาเหตุให้ชุมชนบ้านป่าก่อดำ นำข้อมูลปัญหาที่ได้จากการเก็บข้อมูลนี้ มาวางแผนศึกษาสาเหตุผ่านเครื่องมือ ต้นไม้ปัญหาต่อไป

ต้นไม้ปัญหา บ้านป่าก่อดำ

หลังจากที่ชุมชนได้วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาแล้ว ต่อมาจึงเป็นขั้นตอน การหาทางแก้ไข ที่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างแผนชุมชนพึ่งตนเอง โดยจากปัญหาของชุมชนบ้านป่าก่อดำ ได้เกิดเป็นแผนการทำงาน คือ

การมีกติการ่วมกันว่า..

ทุกครั้งเรือยนต์ต้องมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง

ทุกครั้งเรือยนต์มีเสวียนไว้กำจัดเศษใบไม้เศษอาหาร

ห้ามทิ้งขยะที่สาธารณะหากไม่ปฏิบัติปรับ 100 บาท

นอกจากนี้ ยังมีการระบุแนวทางแก้ปัญหา ดังนี้..

1

การส่งเสริมความรู้ให้แก่คนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจกระบวนการคัดแยกขยะ

2

การสร้างจุดสาธิตการคัดแยกขยะในชุมชน

3

การส่งเสริมความรู้ในเรื่องการใช้ขยะพลาสติกมารีไซเคิลหรือนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อยอด

โดยในปีถัดมาชุมชนบ้านป่าก่อดำ มีจำนวนครัวเรือนที่มีความรู้ในการคัดแยกขยะกว่า 120 ครัวเรือน จากทั้งหมด 151 ครัวเรือน และยังรวมทั้ง ครัวเรือนมีรายได้จากการขายขยะรีไซเคิล จำนวน 8,770.14 กิโลกรัม คิดเป็นเงินรายได้จำนวน 17,438.75 บาท

“

จนได้รับรางวัลชนะเลิศ
การประกวดหมู่บ้านดีเด่น “บ้านสวย เมืองสุข”
ระดับอำเภอแม่ลาว ปี 2562

รางวัลชมเชยการประกวดหมู่บ้านดีเด่น
“บ้านสวย เมืองสุข” ระดับจังหวัด
เชียงราย ปี 2562

ชุมชนต้นแบบการจัดการขยะในชุมชน
“เทศบาลตำบลป่าก่อดำ”

”

จึงจะเห็นได้เช่นเดียวกันว่า ทั้งชุมชนบ้านสำโรงและชุมชนบ้านป่าก่อดำ ได้เคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชนโดยใช้หลักการสำคัญ คือ การเก็บข้อมูลชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงอย่างเป็นระบบ ก่อนที่จะสร้างแผนงานชุมชนพึ่งตนเอง โดยใช้พื้นที่สภาผู้นำฯ ในการปฏิบัติงาน

ดังนั้นจุดแตกต่างที่สำคัญของการวางแผนพัฒนาชุมชนผ่านสภาผู้นำชุมชน กับการวางแผนชุมชนในแบบปกติ นั้น จึงอยู่ที่ ‘การตกลงร่วมกัน’ เพราะการตกลงร่วมกัน เป็นการทำงานที่ ยึดโยงผู้คนในชุมชน การทำงานที่เข้าใจเงื่อนไขของแต่ละคนในชุมชน คือ

**การทำงานที่ลดปัญหาและความขัดแย้งและเพิ่ม
กระบวนการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี ในขั้นตอนที่ 2 นี้
นอกจากจะเป็นขั้นตอนที่สามารถสร้าง
แผนชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างครอบคลุม
ในขณะเดียวกัน ก็ส่งเสริมให้เกิดการก่อตัวสภา
ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น**

“

**แผนชุมชนที่เกิดขึ้นผ่านเส้นทาง สภาผู้นำชุมชน
จะสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการเก็บข้อมูล
ชุมชนบริหารจัดการและวางแผนชุมชนบนฐานข้อมูล
ผ่านการตกลงร่วมกัน ด้วยบรรยากาศ
การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี**

”

“

Commu

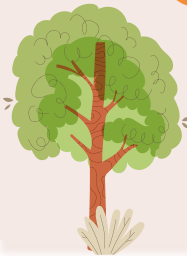
เมื่อได้ข้อตกลงร่วมกันผ่านการวิเคราะห์ดินไม้ปัญหา
การทำงานชุมชนจะเป็นอย่างไรสภาพต้องลงมือทำอะไรในชุมชน

Commu Together จะพาไปศึกษาเส้นทางในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3

“ลงมือสร้าง” ชุมชนที่น่าอยู่

- การทำงานสภา โดยได้รับทุนสนับสนุน
การส่งเสริมสุขภาพเชิงประเด็น ของ
สสส. สำนัก 6 มาต่อยอดแผนชุมชน
- การตั้งเป้าหมายและการติดตามประเมิน
ผลโครงการ
- สสส. สำนัก 6 ได้ส่งเสริมให้ใช้
เครื่องมือ “บันไดพลั่วผี”

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนบ้านเทพศิรินทร์เหนือ หมู่ 7
จังหวัดหนองบัวลำภู

ขั้นตอนที่ 3 “ลงมือสร้าง” ชุมชนที่น่าอยู่

“

**‘ชุมชนเข้าใจปัญหา ร่วมสร้างแผนชุมชน
มุ่งสู่ชุมชนที่น่าอยู่’**

”

เพราะจุดเด่นของการทำงานชุมชนเข้มแข็ง
ผ่านสภาผู้นำชุมชน คือ การมีสภาผู้นำชุมชน
ที่สามารถแก้ไขปัญหามีความเฉพาะเจาะจง
และแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน
ผ่านการสร้างแผนชุมชนที่เหมาะสมกับบริบท
ชุมชนได้อย่างมีศักยภาพ

จากขั้นตอนที่ 1 เปรียบเหมือน การก่อตัวของผู้คน และ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อจุดประกายเส้นทางชุมชนที่น่าอยู่

จากขั้นตอนที่ 2 เปรียบเหมือน การระดมความคิดแก้ไขปัญหา เพื่อได้มาซึ่งข้อสรุปในการจัดทำแผนชุมชน หากขั้นตอนที่ 1 เกิดการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและครอบคลุม ยิ่งเป็นการทำให้การทำงานในขั้นตอนที่ 2 สะท้อนให้เห็นปัญหาที่หลากหลายและส่งเสริมให้เกิดการทำแผนชุมชนที่เจียบคมยิ่งขึ้น

เมื่อถึง 2 ขั้นตอนถูกส่งต่อมายัง ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนของการลงมือทำ เพื่อสร้างชุมชนที่น่าอยู่ ให้การก่อตัวของสภาผู้นำชุมชนมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจร่วมกัน

ในขั้นตอนนี้ เปรียบเสมือนการลงมือปฏิบัติงานจริงร่วมกันของทั้งสภาผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน การที่ชุมชนจะเข้าใจการทำงานสภาผู้นำชุมชนได้อย่างชัดเจนนั้น นอกจากการวางแผนชุมชนได้เองแล้ว ชุมชนต้องสามารถบริหารจัดการโครงการ และ งบประมาณต่าง ๆ ที่อาจจะได้รับในอนาคตให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องฝึกฝนตัวเองให้คุ้นเคยกับการวางแผนบริหารโครงการให้สำเร็จได้ตามเงื่อนไขและข้อกำหนดสำคัญของแต่ละแหล่งงบประมาณ

การส่งเสริมให้เกิดสภาผู้นำชุมชนเพียงอย่างเดียวนั้นอาจจะไม่สามารถทำให้สภาฯทำงานเป็น ดังนั้น สสส. สำนัก 6 จึงมีการสนับสนุนงบประมาณในรูปแบบโครงการส่งเสริมสุขภาพเชิงประเด็น ที่มุ่งหวังให้ เป็นแบบฝึกหัดให้สภาฯสามารถนำประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ในแผนชุมชนมาลงมือทำจริง และทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างแท้จริง

โดย Commu Together ขอสรุปให้เห็นถึง การลงมือทำงานร่วมกัน ผ่านการทดลองการทำโครงการที่สำคัญ ควรประกอบไปด้วย 2 สิ่ง คือ สร้างเป้าหมายที่ยอมรับร่วมกันกับชุมชน และ สร้างการติดตามผลลัพธ์และ พฤติกรรมชุมชน

ความสำคัญของการตั้งเป้าหมาย และติดตามผลลัพธ์ร่วมกัน คือ

“

เป้าหมายของการทำงานโครงการ หรือแผนงาน ภายใต้การทำงานของสภาผู้นำชุมชน

ต้องเป็นเป้าหมายที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน เป้าหมายนั้นจึงจะสำเร็จได้

”

โดยในการวางแผนเป้าหมาย ถือเป็น การส่งเสริมให้ชุมชนมีแรงขับเคลื่อนที่จะดำเนินโครงการร่วมกัน ทั้งนี้ในการตั้งเป้าหมายที่จะสามารถทำงานได้จริง ต้องมีความท้าทายกับชุมชนเป็นอย่างมาก

“

**เพราะหากตั้งเป้าหมายที่ใหญ่เกินไป
ชุมชนอาจหมดกำลังใจที่จะร่วมกันทำงาน
แต่การตั้งเป้าหมายที่เล็กเกินไป
ก็อาจไม่เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน**

”

สสส. สนับสนุนให้สภาผู้นำชุมชนดำเนินการ
กำหนดเป้าหมาย ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ไปถึงเป้าหมาย
สุดท้ายที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลง เปรียบเหมือน
การเดินทางบันไดที่ละขั้น ซึ่งในแต่ละขั้นมีความสำเร็จ
และมีเป้าหมายที่เชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ขั้นแรก
จนถึงขั้นสุดท้ายที่เป็นเป้าหมายหลัก เราเรียก
เครื่องมือที่ช่วยในการตั้งเป้าหมายนี้ว่า **‘บันไดผลลัพธ์’**

เมื่อสภาผู้นำชุมชนร่วมสร้างเป้าหมาย
การจะสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น
จะต้องมีฐานข้อมูลในการติดตามผลลัพธ์
เพื่อตรวจสอบว่าตอนนี้ . . . สภาผู้นำชุมชน
พาชุมชนเดินทางมาถึงขั้นใดแล้ว
ในเป้าหมายที่วางร่วมกัน และเรามี
สิ่งที่ต้องปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไร

**ดังนั้นสิ่งที่สภาต้องลงมือทำต่อไป คือ
การติดตามข้อมูลอย่างต่อเนื่อง
เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบกับผลลัพธ์ว่า
สภาผู้นำชุมชนสำเร็จบนใดผลลัพธ์ในขั้นที่
เท่าใด อย่างไร**

หลังจากนั้น เมื่อมีเป้าหมายจากการสร้างบนใดผลลัพธ์ที่ชัดเจนแล้ว การจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น สภาผู้นำชุมชน ต้องมีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย และปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ตามที่กำหนดในกติกาที่วางแผนไว้ร่วมกัน

เพื่อนำข้อมูลดังกล่าว มาสู่การเปรียบเทียบกับบนใดผลลัพธ์ ว่าอยู่ในขั้นไหน บรรลุอะไรแล้วบ้างจากการทำงาน และจะสามารถปรับแนวทางการทำงานอย่างไรเพื่อให้สามารถบรรลุบนใดผลลัพธ์ในขั้นต่อไปได้

หลังจากการรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลลัพธ์การทำงานแล้ว สสส. ได้มีการส่งเสริมให้เกิดเวทีที่เรียกกันว่า ‘การคืนข้อมูลผลลัพธ์’ ที่จะช่วยทำให้ทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับโครงการได้เห็นถึงข้อมูลที่เกิดจากการดำเนินงาน

โดยประเด็นที่สำคัญในการคืนข้อมูลผลลัพธ์ คือ (1) เราได้ดำเนินการอะไรไปบ้างแล้ว หรือ กิจกรรมที่ทำ (2) สิ่งที่เราทำสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างไร (3) อะไรคือปัญหาอุปสรรคและข้อดีและตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (4) เราจะแก้ไขแผนงานที่ถ้าอย่างไรถ้าไม่บรรลุเป้าหมายในแต่ละขั้น ซึ่งอาจส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายสุดท้าย

เมื่อทุกท่านได้เห็นแนวทางการสร้างชุมชนที่น่าอยู่แล้ว การประยุกต์การทำงานในส่วนนี้ สิ่งสำคัญ คือ

การทำงานพัฒนาชุมชนอย่างมีเป้าหมาย

การเก็บข้อมูลระหว่างการทำงานอย่างครบถ้วน

และส่งต่อข้อมูลเหล่านั้นให้ทุกคนที่มีส่วนร่วม
ต่อโครงการได้รับรู้ร่วมกัน

**ไม่จำเป็นว่าสภาผู้นำชุมชน ต้องใช้เครื่องมือ
บันไดพลลัฟเฟอร์ หรือ การใช้เวทีคืนข้อมูลเท่านั้น
เพียงแต่แนวทางทั้ง 2 นี้ ได้สะท้อนการทำงาน
ของชุมชนที่น่าอยู่ ผ่านการสร้างการมีส่วนร่วม
ได้เป็นอย่างดี**

ชุมชน พี่เลี้ยง หรือ หน่วยสนับสนุนต่าง ๆ จะสามารถสร้างสรรค์
แนวทางหรือเครื่องมือที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเองได้เช่นกัน

Commu Together จะพาทุกท่านกลับไปชุมชนบ้านสำโรง
เพื่อเข้าใจถึงเรื่องราวหลังจากการสร้างแผนชุมชนแล้วเสร็จ
การลงมือสร้างชุมชนน่าอยู่โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ
ของบ้านสำโรงและชุมชนอื่น ๆ จะมีหน้าตาอย่างไร

ลงมือสร้าง ชุมชนบ้านสำโรงที่น่าอยู่

หลังจากที่ชุมชนบ้านสำโรง มีแผนชุมชนในการทำงานร่วมกันเพื่อ
แก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขแล้ว ยังมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนา
ไปสู่ชุมชนน่าอยู่ร่วมกันของชุมชนอีกด้วย

“

ชุมชนบ้านสำโรงตั้งเป้าหมายให้ ชุมชนมีสิ่งแวดล้อม
ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คุณภาพดินดีขึ้น
ผักมีคุณภาพ ไม่มีกลิ่นสาธารณสุขในชุมชน
ชาวบ้านในชุมชนมีความสุขที่ดียิ่งขึ้น

”

จากเป้าหมายดังกล่าวของการไปสู่ชุมชนนำอยู่นี้ ชุมชนบ้านสำโรงเริ่ม
ตั้งต้นจากขั้นตอนแรกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในปลายทาง โดยใช้เครื่องมือ
บันไดผลลัพธ์วิเคราะห์และวางแผน

โดยแนวทางของการเขียนเป้าหมาย จากเครื่องมือบันไดผลลัพธ์จะมี
องค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ กิจกรรม ผลลัพธ์ และตัวชี้วัด

**ตัวอย่างบันไดผลลัพธ์ของชุมชนบ้านสำโรง
จึงถูกวางแผนในลักษณะเช่นนี้ คือ**

บันไดผลลัพธ์ขั้นที่ 4

กิจกรรม

ประชาชนลดการใช้สารเคมี และปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ได้ตกลงกัน

ผลลัพธ์

- (1) ค่าใช้จ่ายการใช้สารเคมีลดลง
- (2) ค่าใช้จ่ายครัวเรือนลดลง
- (2) ชุมชนมีสภาพแวดล้อมดี

ตัวชี้วัด

- (1) ค่าใช้จ่ายสารเคมีลดลงอย่างน้อยร้อยละ 80 และรายได้สุทธิ รวมทั้งชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 200,000/เดือน
- (2) สภาพดินในชุมชนไม่แข็งชุมชนไม่มีการกลืนสารเคมี ชาวบ้านไม่มีคนแพ้และได้รับผลกระทบจากสารเคมี

บันไดผลลัพธ์ขั้นที่ 3

กิจกรรม

การรวมกลุ่มปลูกผักปลอดสารเคมี

ผลลัพธ์

ขยายผลกลุ่มเกษตร/ผักปลอดสาร

ตัวชี้วัด

- ประชาชนลดการใช้สารเคมีได้อย่างน้อย 25 ราย และเลิกการใช้สารเคมีอย่างน้อย 30 ราย

บันไดผลลัพธ์ขั้นที่ 2

กิจกรรม

- (1) การจัดอบรมความรู้เรื่อง การจัดการดิน การปลูกผัก โดยใช้สารอินทรีย์ชีวภาพทดแทน
- (2) การประชุมเพื่อกำหนดข้อตกลงการปลูกผักปลอดสารเคมี

ผลลัพธ์

- (1) ประชาชนมีความรู้เรื่องผลกระทบจากสารเคมีและอยากเปลี่ยนใช้สารอินทรีย์
- (2) ประชาชนตระหนักถึงโทษของการใช้สารเคมีและสามารถสรุปเป็นกติกาชุมชนได้

ตัวชี้วัด

- (1) เกิดบุคคลต้นแบบปลอดสารเคมีอย่างน้อย 10 คน และมุ่งหวังให้เกิดบุคคลต้นแบบการลดใช้สารเคมีอย่างน้อย 15 คน จากกลุ่มคนปลูกผักในชุมชนทั้งหมด 65 คน
- (2) เกิดข้อตกลงและการปฏิบัติตามข้อตกลงปลูกผักปลอดสารเคมี

บันไดผลลัพธ์ขั้นที่ 1

กิจกรรม

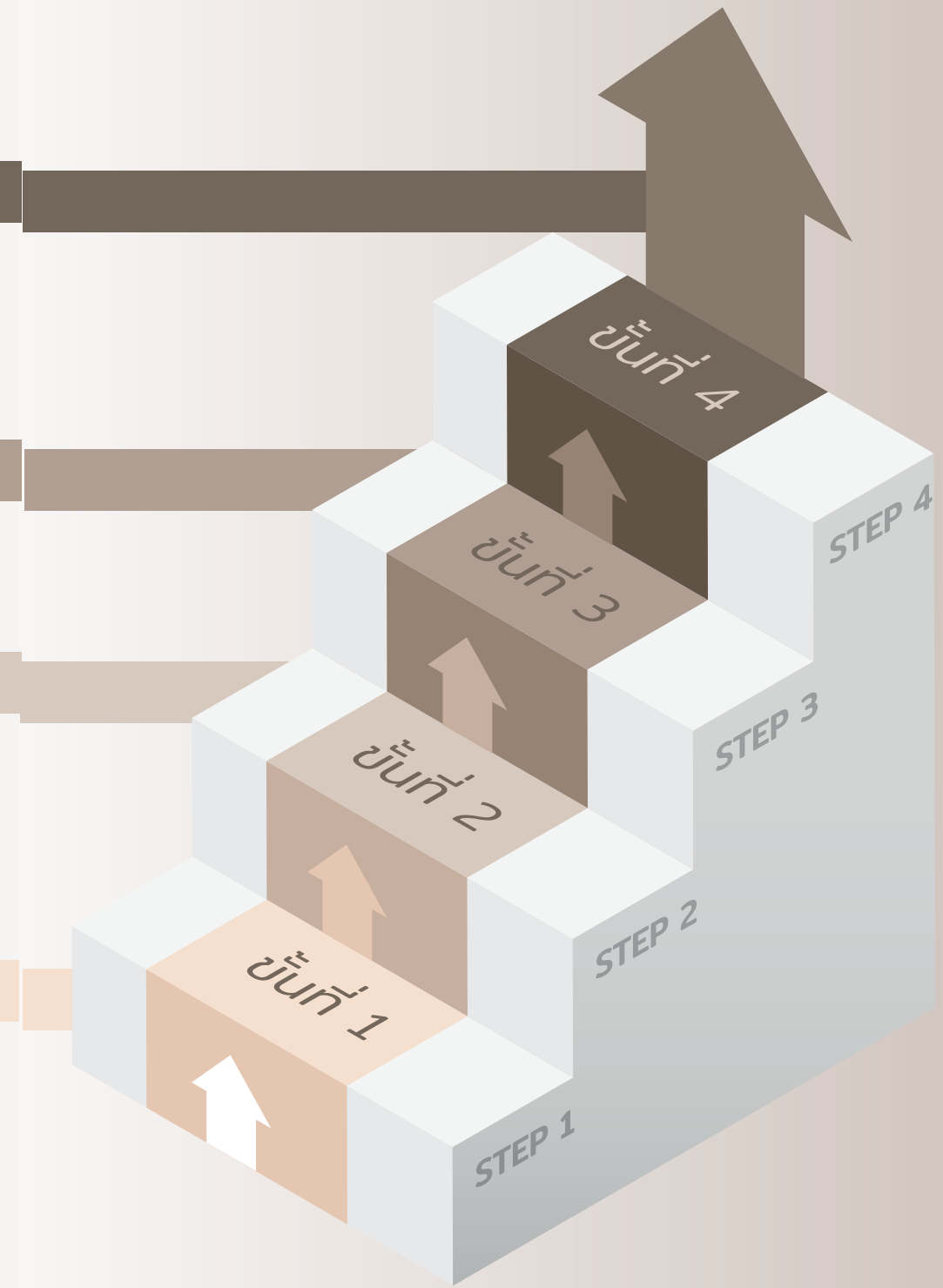
ประชุมประชาคม/คัดเลือกคณะทำงาน และกลุ่มเป้าหมายการลดการใช้ สารเคมี

ผลลัพธ์

การสำรวจข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ การดำเนินการแก้ปัญหา

ตัวชี้วัด

เกิดคณะทำงานและกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ

หลังจากการตั้งเป้าหมายตามเครื่องมือบันได
ผลลัพธ์แล้วการประเมินผลการทำงานของแต่ละ
ขั้นตอนจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากและ
จะเป็นขั้นตอนที่ 4 ที่ Commu Together
จะเล่าให้ทุกท่านฟังต่อไป

และก่อนที่จะเข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายนี้ Commu Together
ขอฉายภาพการประยุกต์ใช้เครื่องมือบันไดผลลัพธ์

ในการตั้งเป้าหมายการทำงานของ สภาผู้นำชุมชนในภาพรวม

ที่ไม่ได้ระบุแค่เพียงประเด็นการพัฒนา
อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น และชุมชนนั้นคือ
ชุมชนบ้านเทพศิรีเหนือหมู่ 7

ลงมือสร้าง ชุมชนบ้านเทพศิรีเหนือ หมู่ 7 ให้น่าอยู่

ชุมชนบ้านเทพศิรีเหนือ หมู่ 7 จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นหนึ่งในชุมชนที่ถือเป็นบทเรียนที่น่าสนใจ จากการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาคความไม่น่าอยู่จากขยะของตนเอง

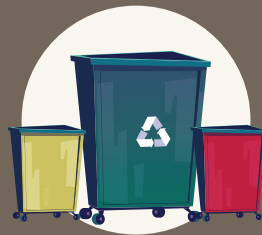
ชุมชนบ้านเทพศิรีเหนือ หมู่ 7 ได้เริ่มเดินทางชุมชนน่าอยู่ผ่านสภาผู้นำชุมชนได้ในราวปี พ.ศ. 2558 ด้วยการเริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาร่วมที่สำคัญที่ทุกคนในชุมชนเห็นตรงกันคือ ปัญหาเรื่องการจัดการขยะ

โดยชุมชนบ้านเทพศิรีเหนือ หมู่ 7 มีการวางแผน คือ มุ่งเน้นการลดขยะในครัวเรือนตนเองก่อน และจึงไปสู่การบริหารจัดการขยะภายนอก และตั้งเป้าหมายที่จะลดปริมาณขยะภายในชุมชนให้ได้หลังจบแผนงาน และเรียกแผนงานนี้ว่า

แผนชุมชนในประเด็นการจัดการขยะ
มีองค์ประกอบของแผนชุมชน คือ

การจัดกิจกรรม
อบรมให้ความรู้ชุมชน

การคัดแยกขยะภายใน
ครัวเรือนของทุกคนในชุมชน

สภาผู้นำชุมชนจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ รวมทั้งการรณรงค์สื่อสาร โดยใช้พื้นที่ของสภาผู้นำชุมชน เป็นพื้นที่ในการจัดฐานการเรียนรู้ระยะ มุ่งเน้น การให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะ

สมาชิกสภาผู้นำชุมชน จะเริ่มต้นคัดแยกขยะภายในบ้านของตนเองก่อน จากนั้นมีการพัฒนาครัวเรือนต้นแบบการแยกขยะเพื่อขยายฐานการเรียนรู้ที่เป็นต้นแบบภายในชุมชน และยกระดับเป็นพื้นที่การเรียนรู้ชุมชนน่าอยู่ในอนาคต

โดยผลลัพธ์ของการทำงานประเด็นการจัดการขยะของชุมชนบ้านเทพคีรีเหนือหมู่ 7 ทำให้ชุมชนจากที่เคยมีขยะ 826 กิโลกรัมต่อสัปดาห์ ก็มีจำนวนขยะลดลงมากถึง 520 กิโลกรัมต่อสัปดาห์ เหลือ 306 กิโลกรัมต่อสัปดาห์

นอกจากปัญหาเรื่องการจัดการขยะแล้ว ชุมชนบ้านเทพคีรีเหนือหมู่ 7 ได้มีการวางแผนการทำงานสภาผู้นำชุมชนครบถ้วน ทั้ง 4 ประเด็นที่ สสส. สนับสนุนโครงการ และเป็น 1 ในชุมชนที่มองภาพรวมการทำงานสภาผู้นำชุมชนว่าเป็นเครื่องมือในการสร้างวิสัยทัศน์ชุมชนน่าอยู่ได้อย่างชัดเจน

จะเห็นว่าความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาในประเด็นเล็ก ๆ เพียงหนึ่ง ประเด็นจะสามารถขยายสู่การสร้างความหวัง และการตั้งเป้าหมายการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ในภาพรวม และเป็นเหมือนแรงเคลื่อนให้ชุมชนเข้าใจการทำงานสภาผู้นำชุมชนมากขึ้นในอนาคต

“

ความสำเร็จหรือการเปลี่ยนแปลงที่ทุกท่าน
ได้สัมผัส มองเห็นนี้มาจาก “สภาผู้นำชุมชน”
ซึ่งเปรียบเหมือนเข็มทิศในการนำทางให้เรา
ได้เดินทางสู่เป้าหมายได้ง่ายและเร็วขึ้น

”

วิสัยทัศน์ชุมชน

บ้านเทพศิรินทร์เหนือ หมู่ 7 เป็นหมู่บ้านลดการใช้สารเคมี
ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ และปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภค
สืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดี คริวเรือนมีการจัดการขยะ
สู่การเป็นหมู่บ้านที่สะอาด สวยงาม มีสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่

หากลองประยุกต์เครื่องมือบันไดพลลัฟฟ์ ในการกำหนดเป้าหมายให้กับ
สภาผู้นำชุมชนในระยะยาว จะพบว่า บันไดพลลัฟฟ์ชุมชนนำอยู่ผ่านกลไกสภา
ผู้นำชุมชนนี้ มีโอกาสและเข้าใจความเป็นจริงอย่างมากที่จะพาชุมชนไปสู่ชุมชน
นำอยู่ได้ในอนาคต

ดังนั้นจะเห็นว่า การตั้งเป้าหมายในมุมมองของการทำงานสภาผู้นำ
ชุมชน ไม่เพียงแต่เป็นเป้าหมายของการทำงานในแต่ละประเด็นการพัฒนา
เท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญไปถึงเป้าหมายของการทำงาน “สภาผู้นำชุมชน”

เป้าหมายและตัวชี้วัด ชุมชนนำอยู่ 3 ปี

ปีที่ 1

สภาผู้นำชุมชนในการ
ขับเคลื่อนงานในชุมชนและ
เกิดความสำเร็จเชิงประเด็น
อย่างน้อย 1 ประเด็น

มีโครงสร้างสภาผู้นำชุมชน ประกอบด้วย
ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งตัวแทน
กลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยสามารถแบ่ง
บทบาทหน้าที่ได้อย่างชัดเจน

เกิดแผนชุมชนพึ่งตนเองและสามารถ
ดำเนินการตามแผนชุมชนที่วางไว้ได้

เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมาย
เกือบทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการ

ปีที่ 2

สภาผู้นำชุมชนในการ
ขับเคลื่อนงานชุมชนอย่าง
ต่อเนื่องและเกิดความสำเร็จ
ในเชิงประเด็นมากกว่า 2 ประเด็น

สภาผู้นำชุมชนสามารถขับเคลื่อนงานในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

สามารถทบทวนข้อมูลชุมชน และปรับแผนชุมชนใหม่ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ดำเนินการเชิงประเด็นมากกว่า 2 ประเด็น โดยต่อเนื่องจากประเด็นเดิมและเพิ่มเติมประเด็นใหม่ตามแผนชุมชน

สามารถประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาต่อยอดได้

เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการ

ยกระดับ

ยกระดับเป็นพื้นที่
เรียนรู้ชุมชนนำอยู่

ปีที่ 3

ชุมชนจัดการตนเองอย่างเข้มแข็ง
“เกิดความสำเร็จในเชิงประเด็น
มากกว่า 5 ประเด็น”

สภาผู้นำชุมชนสามารถ
ขับเคลื่อนงาน
ในชุมชนโดยตนเอง

สามารถทบทวนข้อมูลชุมชน
และปรับแผนชุมชนให้ชัดเจน
รวมทั้งต่อยอดเชื่อมโยงกับ
หน่วยงานภายนอกได้

ดำเนินการเชิงประเด็นอย่าง
น้อย 5 – 6 ประเด็น โดยต่อ
เนื่องประเด็นเดิมและเพิ่มเติม
ประเด็นใหม่ตามแผนชุมชน

เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม
เป้าหมายทั้งหมดในชุมชน

เกิดพื้นที่เรียนรู้เชิง
กระบวนการทำงานของ
สภาผู้นำชุมชน และ
การทำงานเชิงประเด็น

สภาผู้นำชุมชนสามารถ กำหนด เป้าหมายและวางแผน
การทำงานให้มีความสำเร็จและความยั่งยืนร่วมกันในชุมชนได้
ตัวอย่างบันไดผลลัพธ์ที่ *Commu Together* ยกมาเป็นตัวอย่างนี้
เป็นเพียงกรอบการออกแบบที่ สสส. พัฒนาร่วมกับชุมชนที่มุ่งหวัง
จะเป็นต้นแบบชุมชนนำอยู่ในอนาคต และชุมชนบ้านเทพศิรินทร์
หมู่ 7 นี้ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายบันไดผลลัพธ์
ด้วยการเป็นพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบชุมชนนำอยู่ในปัจจุบัน

“ดังนั้นไม่ว่าชุมชนจะมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่ใหญ่แค่ไหน
หากสภาผู้นำชุมชน รู้จักตั้งเป้าหมายและติดตามผลลัพธ์
เป้าหมายของชุมชนก็จะเป็นจริงได้ในอนาคต”

เมื่อเดินทางผ่านการลงมือทำในสิ่งสุดท้ายนี้แล้ว
ชุมชนเห็นผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน
สภาต้องมีการประเมินการทำงานอย่างต่อเนื่อง
เครื่องมือการประเมินนี้เอง เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้
สภาผู้นำชุมชนเข้มแข็งอย่างครบองค์ประกอบ
ซึ่ง *Commu Together* จะได้พาไปรู้จักในขั้นตอนต่อไป

“

4

Commnu

ขั้นตอนที่ 4

ร่วมสะท้อนย้อนคิด “ประเมินผลเพื่อพัฒนา”

- ทำอย่างไรเพื่อประเมินผลจากการทำโครงการเพื่อพัฒนา และปรับปรุง สภาผู้นำชุมชน
- องค์ประกอบตลอดเส้นทางชุมชนนำอยู่ทำให้เกิด 9 มิติ ความเข้มแข็งของชุมชน
- สสส. สำนัก 6 ได้ส่งเสริมให้ประเมิน ความเข้มแข็งของชุมชน 9 มิติ ผ่านกระบวนการ การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา (ARE)

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนบ้านรามอง จังหวัดปัตตานี
ชุมชนบ้านโนนกลาง จังหวัดสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 4 ร่วมสะท้อนย้อนคิด “ประเมินผลเพื่อพัฒนา”

ในขั้นตอนนี้ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญเพื่อประเมินผลการทำงานที่ผ่านมาของสภาผู้นำชุมชน สิ่งที่น่าสนใจในการประเมินผลของกระบวนการทำงานในแบบสภาผู้นำชุมชน คือ ต้องเป็นการประเมินผลการทำงานโครงการเชิงประเด็นตามแผนชุมชน และในขณะเดียวกันยังต้องมี การประเมินผลความเข้มแข็งของสภาผู้นำชุมชนเองด้วย

การประเมินผลการทำงานโครงการ เชิงประเด็นตามแผนชุมชน

โดยในการประเมินผลการทำงานโครงการเชิงประเด็นตามแผนชุมชน จะถือเป็นการประเมินผลการทำงานตามขั้นตอนของบันไดผลลัพธ์ที่แต่ละชุมชนกำหนดร่วมกัน ทั้งนี้การที่จะสามารถรวบรวมข้อมูลตามบันไดผลลัพธ์ได้อย่างครบถ้วนนั้น สภาผู้นำชุมชนจึงต้องมีการจัดกิจกรรม “เวทีคืนข้อมูลผลลัพธ์”

การประเมินผลความเข้มแข็ง ของสภาผู้นำชุมชน

ในส่วนนี้ Commu Together จะย้อนมองเส้นทางการเดินทางทั้ง 3 ขั้นตอน เพื่อตระหนักถึงข้อสรุปและองค์ประกอบของการทำงานต่าง ๆ ที่ต้องเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการทำงานในรูปแบบสภาผู้นำชุมชนนี้ เพื่อให้ทุกท่านเข้าใจถึงหลักการในการประเมินสภาผู้นำชุมชน จากองค์ประกอบที่เราเดินทางร่วมกันมา

ขั้นตอนที่ 1

คือ การก่อตัวสภาผู้นำชุมชน ในขั้นตอนนี้ สะท้อนสิ่งสำคัญ 3 สิ่งคือ **(1) การส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม**กับประชาชนทุกคนในชุมชน **(2) การเกิดโครงสร้างรูปแบบใหม่**ในชุมชน ที่มีทั้ง**ผู้นำทางการและไม่ทางการ**รวมทั้งความหลากหลายจากตัวแทนทุกกลุ่มในชุมชน และ **(3) การฝึกฝนผู้นำให้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานเพื่อส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาแบบบูรณาการ**และนำไปสู่ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ 2

คือ เคลื่อนงานสภาฯ ด้วย “การวางแผนชุมชน” ในขั้นตอนนี้ สะท้อนสิ่งสำคัญ 3 สิ่ง คือ (1) การที่ชุมชนจะสามารถวางแผนชุมชนได้นั้น ชุมชนต้อง**มีความสามารถในการประเมินปัญหาด้วยตนเอง** (2) ชุมชนต้องรู้จักถึง**ศักยภาพของชุมชนเองมาแก้ไขปัญหา**ให้ได้มากที่สุด จึงเปรียบเหมือนการพยายามที่จะระดมทรัพยากรจากทุกส่วนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน และ (3) **ชุมชนต้องมีศักยภาพในการติดต่อหน่วยงานภายนอก**เมื่อเกิดแผนงานที่ไม่สามารถจัดการได้ภายในชุมชนเอง

ขั้นตอนที่ 3

คือ “ลงมือสร้าง” ชุมชนที่น่าอยู่ ในขั้นตอนนี้ สะท้อนสิ่งสำคัญ 2 สิ่ง คือ (1) **สภาต้องรู้จักการบริหารจัดการโครงการ**ที่ก่อต่อยอดมาจากแผนชุมชน เพื่อให้เกิดความสำเร็จ (2) การที่ชุมชนจะทำโครงการให้ประสบความสำเร็จได้นั้น **ความสามารถในการเข้าใจถึงสาเหตุปัจจัยต่าง ๆ** เป็นเรื่องสำคัญ เรียกได้ว่าต้อง**รู้จักการตั้งคำถามเพื่อสะท้อนสาเหตุ**ของแต่ละปัจจัยอยู่ตลอด

สิ่งที่น่าสนใจ คือ องค์ประกอบที่เกิดขึ้นตลอดเส้นทางนี้ เป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับมิติที่สามารถขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งได้ ดังนั้นการประเมินผลการทำงานในภาพรวมของสภาผู้นำชุมชน จึงใช้องค์ประกอบดังกล่าวนี้เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการทำให้สภาผู้นำได้รู้ถึงความเข้มแข็งของตนเองในการทำงานสร้างการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน เครื่องมือที่ช่วยให้สภาผู้นำชุมชนรู้ถึงสมรรถนะที่ยังขาดอยู่ และพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งได้ เรียกกันว่า **การประเมินความเข้มแข็งของชุมชน 9 มิติ** ซึ่งประกอบไปด้วย

เรียกได้ว่า หากชุมชนสามารถเดินทางตามแผนที่เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่ครบทั้ง 3 ขั้นตอนแล้ว กระบวนการทำงานสภาผู้นำชุมชนดังกล่าวจะส่งผลให้ชุมชนเกิดองค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 9 มิติ ขึ้นได้

หากใครเดินทางมาถึงขั้นตอนนี้แล้ว ถือว่าอยู่ในช่วงท้ายของเส้นทางชุมชนน่าอยู่แล้ว แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้สภาผู้นำชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งได้อย่างมีศักยภาพ คือ การรู้จักทบทวนบทเรียน และการประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา

การส่งเสริมให้ชุมชนสามารถประเมินผลการทำงานของตนเองได้ ผ่านการเรียนรู้จากการลงมือทดลองทำงานโครงการเชิงประเด็นตามแผนชุมชน จะใช้หลักการการประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา โดยหลักการของการประเมินผลนี้ ประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 5 สิ่งสำคัญ คือ

5 องค์ประกอบหลักของการประเมินผล เพื่อการเรียนรู้และพัฒนา

โดยในการประเมินผลที่ใช้หลักการดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นการทำงานของสภาผู้นำชุมชนที่ให้ความสำคัญกับข้อมูล และการมีส่วนร่วม รวมไปถึงความสามารถประเมินผลการทำงานของตนเองได้จากข้อมูลจริง โดยใช้บันไดผลลัพธ์มากบวกรวมเป้าหมายเป็นระยะ

1 คุยเรื่องผลลัพธ์เป็นหลัก

ต้องทบทวนเป้าหมาย แผนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย และผลลัพธ์ การดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ต้องทบทวนไปถึงว่า เป้าหมายกำหนดไว้ว่าอย่างไร เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรจากกิจกรรมที่สภาผู้นำได้ดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมาย สาเหตุเพราะอะไร

2 ข้อมูลผลลัพธ์น่าเชื่อถือ

การประเมินโดยใช้หลักการนี้ จะต้องใช้ข้อมูลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงในทุก ๆ ขั้นตอนหรือกิจกรรม โดยจะต้องมีข้อมูลผลลัพธ์ เพื่อสะท้อนภาพการทำงานหรือสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลง อย่างเป็นรูปธรรม และในขณะเดียวกันแหล่งข้อมูลที่เกิดข้อมูลต้องมีความน่าเชื่อถือมากเพียงพอ เช่น จำนวนผู้ที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ เป็นต้น

ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

การประเมินผลที่จะได้ข้อมูลที่ดีในการนำไปพัฒนาต่อยอด ต้องเกิดจากการสะท้อนข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาเรียนรู้ได้ในทุกกลุ่ม

ทำให้เกิดการเรียนรู้

การประเมินผลในหลักการนี้ เน้นสร้างประโยชน์ต่อผู้ทำงานเพื่อให้ได้เรียนรู้และตระหนักถึงสาเหตุของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และอะไรเป็นสิ่งที่ควรแก้ไขพัฒนา ไม่ใช่เป็นเพียงการประเมินเพื่อตอบตัวชี้วัดของหน่วยงานที่ออกแบบแผนหรือนโยบายเท่านั้น

ทำซ้ำ ๆ สม่ำเสมอ

การประเมินผลต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้กันท่วงทีต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง รวมทั้งจำนวนการประเมินผลก็ควรเกิดขึ้นอย่างเหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป อย่างน้อยปีละ 3 - 4 ครั้ง

ดังนั้นจะเห็นว่า ความโดดเด่นของการทำงานสภาผู้นำที่ใช้การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา นี้ จะทำให้สภาผู้นำมีการทำงานในขั้นตอนที่ 1 – 3 วนซ้ำไปมาอย่างเป็นธรรมชาติ และเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และขั้นตอนที่ 4 หรือ ขั้นตอนตระหนักคิด “ประเมินผล” วิถีชุมชนที่นำอยู่ ถือเป็นขั้นตอนปิดท้ายการทำงาน แต่เป็นการปิดท้ายเพื่อเริ่มต้นแผนงานใหม่ ๆ ของสภาผู้นำชุมชน ได้อย่างมีหลักการและมีเหตุผล

ในส่วนก่อนหน้านี้ Commu Together ได้พูดถึงการเสริมพลังชุมชนด้วยการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน 9 มิติ ที่ได้เป็นองค์ประกอบสำคัญของ การเคลื่อนไหวงานชุมชนเข้มแข็ง และได้ถูกนำมาประยุกต์ในการทำงานสภาผู้นำชุมชนในขั้นตอนการประเมินการทำงานของสภาผู้นำชุมชน จาก 9 มิติ ที่ส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานสภา คือ

การให้คะแนนจะแบ่งเป็น 5 ระดับ

(1 คือ ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านนี้น้อยที่สุด 5 คือชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านนี้มากที่สุด)

มิติด้านกลไก สภาผู้นำชุมชน

- มิติ 1 โครงสร้างองค์กร
- มิติ 2 การมีส่วนร่วมชุมชน
- มิติ 3 ผู้นำที่เข้มแข็ง

มิติด้านแผน ชุมชนพึ่งตนเอง

- มิติ 4 ความสามารถในการประเมินปัญหา
- มิติ 5 การระดมทรัพยากร
- มิติ 6 การเชื่อมโยงกับผู้อื่น

มิติด้านกลไก พี่เลี้ยง

- มิติ 7 ความสามารถในการตั้งคำถาม
- มิติ 8 ความสัมพันธ์กับตัวแทนภายนอก
- มิติ 9 การบริหารจัดการ

และเรื่องราวการประเมินผลความเข้มแข็ง ของชุมชนบ้านสำโรงและบทเรียนของชุมชนอื่น ๆ ภายใต้เส้นทางสายนี้ จะเป็นอย่างไร

ทำงานแล้ว ต้องประเมินความสำเร็จได้ ในชุมชนบ้านสำโรง

1) การประเมินผลการทำงานโครงการเชิงประเด็นตามแผนชุมชน

ย้อนกลับไปที่ชุมชนบ้านสำโรง หลังจากที่ชุมชนบ้านสำโรงได้มีการกำหนดเป้าหมายการทำงานในโครงการปลูกผักปลอดภัยโดยใช้เครื่องมือบันไดผลลัพธ์แล้ว ก็มีการจัดกิจกรรมที่เรียกกันว่า “เวทีคืนข้อมูลผลลัพธ์” ทุก ๆ 3 เดือน

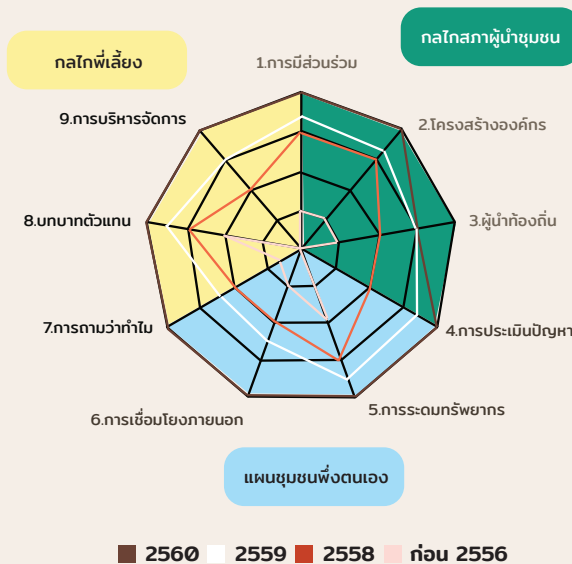
หลังการจัดเวทีคืนข้อมูลดังกล่าวแล้ว เมื่อจบโครงการปลูกผักปลอดสารเคมีที่เป็น 1 ในแผนงานชุมชนพึ่งตนเองของบ้านสำโรงที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส. การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนของสภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรงคือ มีจำนวนการร่วมกลุ่มคนปลูกผักทั้งหมด 65 ราย มีกลุ่มที่ปลูกผักแบบเกษตรอินทรีย์จำนวน 32 ราย กลุ่มที่ปลูกผักโดยใช้ยาฆ่าแมลงแบบปลอดสารเคมี 18 ราย และมีกลุ่มปลูกผักที่ลดจำนวนการใช้สารเคมีลง 15 ราย

อีกทั้งชุมชนยังสามารถลดค่าใช้จ่ายสารเคมีในการปลูกผักเพื่อจำหน่ายจากปีละ 89,975 บาทต่อชุมชน ลดลงเหลือเพียง 5,240 บาท คิดเป็นร้อยละ 84.51 และมีรายได้สุทธิรวมทั้งชุมชนเพิ่มขึ้น 290,000 /เดือน ซึ่งถือว่าสำเร็จตามเป้าหมายบันไดพลัดพรกที่วางไว้

2) การประเมินผลการดำเนินงานโครงการในภาพรวมสภาผู้นำชุมชน

นอกจากนี้ เมื่อได้มีการประเมินผลการดำเนินงานในเชิงประเด็นแล้ว ชุมชนบ้านสำโรงยังได้ทบทวน และประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวมของสภาผู้นำชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนการก่อตัวสภา การวางแผนชุมชนพึ่งตนเอง จนกระทั่งการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายชุมชนน่าอยู่ตามประเด็นที่ขับเคลื่อนแล้ว ถึงเวลาที่สภาผู้นำชุมชนต้องประเมินผลการดำเนินงานของตนเอง เพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในอนาคตต่อไป

ประเมิน 9 มิติชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนบ้านสำโรง

ชุมชนบ้านสำโรงใต้ประเมินความเข้มแข็งของตนเอง ตั้งแต่ก่อนทำงาน สภาผู้นำชุมชน จะเห็นว่า ก่อนปี 2556 มีความเข้มแข็งในระดับน้อยมากในทุก ๆ ด้าน แต่ทั้งนี้ เมื่อได้ทดลองการทำงานสภาผู้นำชุมชนไปได้ 1 – 2 ปี ในปี 2558 ความเข้มแข็งของสภาผู้นำชุมชนเริ่มมีคะแนนที่ดีขึ้นในการประเมินตนเอง โดยด้านที่มีการเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจะเป็นด้านการระดมทรัพยากร

โดยสิ่งที่น่าสนใจ คือ ชุมชนบ้านสำโรงใต้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จาก สสส. สำนัก 6 เพียงแค่ 2 ปีแรกเท่านั้น แต่หลังจากนั้น ชุมชนบ้านสำโรง ยังคงเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชนมาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

สามารถรวบรวมทรัพยากรด้านต่าง ๆ ทั้งทุนมนุษย์ในการเชื่อมโยงภาคีภายนอก หรือทุนทางธรรมชาติ เช่น มีการวางแผนพัฒนาป่าชุมชน 500 ไร่ เพื่อเป็นการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน และเมื่อให้ชุมชนได้ทดลองประเมินผลย้อนหลังกลับไปก็จะพบว่า **ชุมชนที่เคยแตกความสามัคคีในตอนแรก แต่เมื่อชุมชนได้เข้าใจกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วม ที่เป็นหัวใจของสภาผู้นำชุมชน**

“

ชุมชนบ้านสำโรงจึงกลับมีความเข้มแข็งขึ้นอีกครั้ง และสามารถขับเคลื่อนให้สังคม ชุมชนไปสู่ การสร้างชุมชนที่น่าอยู่ได้สำเร็จ

”

ที่ชุมชนบ้านรามง “การประเมินผล คือการเรียนรู้”

ชุมชนบ้านรามง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 บ้านรามง เป็นหนึ่งในจำนวน 7 หมู่บ้าน ของตำบลอุยุด อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี มีประธานสภาผู้นำชุมชน เป็นผู้นำทางศาสนา คือ อิหม่าม ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้นำทางวิชาการศาสนา อิสลาม (อุลามะหฺ) ทำหน้าที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต อิหม่ามจึงเป็น ศูนย์รวมของคนในชุมชน และทำให้เป็นหนึ่งในชุมชนที่มีประธานสภาผู้นำที่ไม่ได้ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

1) การประเมินผลการทำงานโครงการเชิงประเด็นตามแผนชุมชน

เรื่องราวของชุมชนบ้านรามงในปีแรกของการทำงานสภาผู้นำชุมชน สภาฯ ได้ตัดสินใจร่วมกันกับสมาชิกในชุมชนว่าจะทำโครงการจัดการขยะในชุมชน เพราะปัญหาขยะเป็นความไม่น่าอยู่สำคัญที่สุดที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของทุกคนในเวลานั้น ชุมชนไม่ดูแลความสะอาดในพื้นที่สาธารณะปล่อยขยะเลอะเลือนจนขยะส่งกลิ่นเน่าเหม็น สาเหตุมาจากอาชีพของชาวบ้านชุมชนรามงที่ต้องเลี้ยงสัตว์

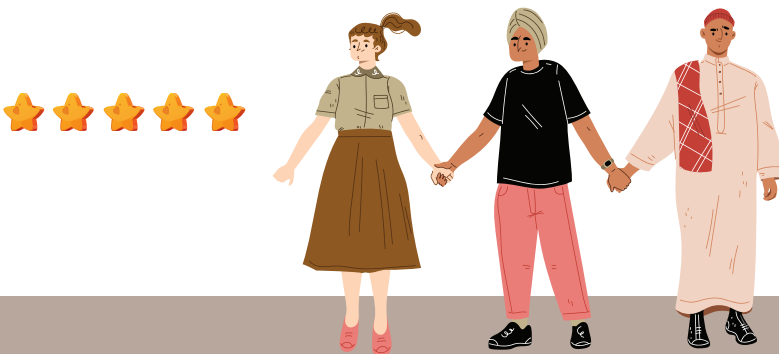
หลังจากชุมชนตัดสินใจเคลื่อนไหวงานสภาผู้นำชุมชนด้วยประเด็นการจัดการขยะ 1 ปีภายหลัง ชุมชนบ้านรามงได้ประเมินผลการทำงานตามบันไดผลลัพท์ที่ตั้งเป้าหมายร่วมกันไว้ และพบว่าครัวเรือนสามารถทำการคัดแยกขยะและเพิ่มมูลค่าให้กับขยะได้มากถึงร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการ ชุมชนร่วมกำหนดกติกาการแก้ปัญหาขยะร่วมกันและมีกลไกการติดตามจัดการขยะในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนชุมชนบ้านรามงในปัจจุบันมีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นจากปีแรกนี้ ชุมชนบ้านรามงก็ยังคงเคลื่อนไหวงานสภาผู้นำชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

2) การประเมินผลการทำงานโครงการในภาพรวมสภาผู้นำชุมชน

หลังจากดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ แล้ว สภาผู้นำชุมชนบ้านรามวง ได้เริ่มการประเมินชุมชนเข้มแข็ง 9 มิติในครั้งแรก เมื่อปี 2561 พบว่า ผลการประเมิน คือ สภาผู้นำชุมชนบ้านรามวงได้คะแนนค่อนข้างสูง ในมิติ เรื่องโครงสร้างองค์กร และการระดมทรัพยากร (ระดับ 4) เนื่องจากสภา ผู้นำชุมชนบ้านรามวงมีจุดเด่น คือ มีอิหม่ามเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อ การรวมตัวและวางโครงสร้างในขั้นก่อตัวจึงมีความชัดเจนและแบ่งบทบาทหน้าที่กันได้เป็นระบบ รวมทั้งสมาชิกสภาผู้นำชุมชนหลายต่อหลายคน ได้มี โอกาสทำงานอยู่กับองค์กรภาครัฐหลายแห่ง ทำให้สมาชิกที่เข้ามาทำงาน ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของโครงสร้างองค์กรสภาผู้นำชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น ก่อตัวสภาและถือเป็นจุดแข็งของสภาผู้นำชุมชนบ้านรามวง

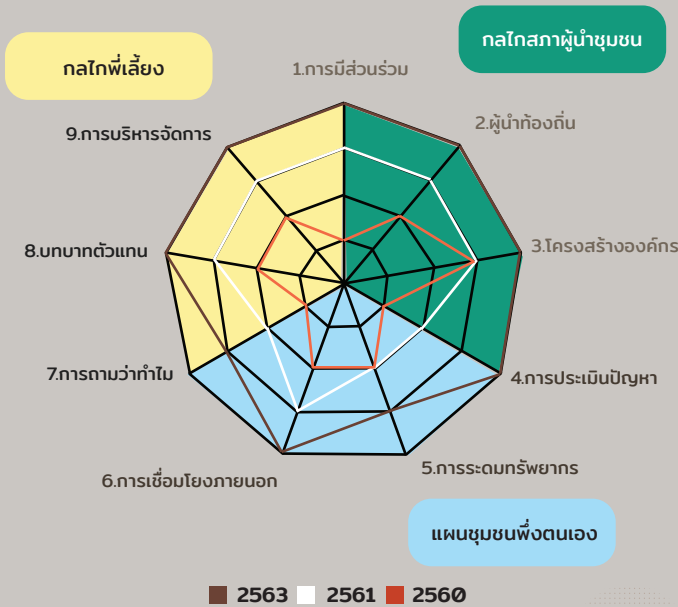
แต่จุดอ่อนของสภาผู้นำชุมชนบ้านรามวงในตอนนั้น คือ การประเมิน ปัญหาและการตั้งคำถามของสภาผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย สาเหตุสำคัญ ประการหนึ่ง คือ บริบทของชุมชนบ้านรามวงเป็นชุมชนที่มีความเชื่อและศาสนา เป็นจุดรวมสำคัญ และการตัดสินใจต่าง ๆ ของชุมชนก็มักจะเกี่ยวข้องกับ ผู้นำทางศาสนา สิ่งนอกเหนือที่ไม่ได้มีการกำหนดในศาสนาอิสลาม ชุมชน มักจะอยู่อย่างไม่มี การตั้งคำถาม หรือ หารือต่าง ๆ

แต่เมื่อชุมชนได้เข้ามาเคลื่อนไหวงานสภาผู้นำชุมชน การรู้จักตั้งคำถามหาสาเหตุของปัญหา แต่ยังคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนมีความยินดีอย่างมากที่จะทำงานขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนน่าอยู่ในรูปแบบสภาผู้นำชุมชน

ประเมิน 9 มิติชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนบ้านรามวง

“

สภาฯ มีความเข้มแข็งแต่ละด้านอย่างไร ถ้าชุมชนและพี่เลี้ยงตอบได้ ก็สะท้อนว่าเขาเข้าใจการทำงานสภาฯ และเราจะได้ช่วยพัฒนาชุมชนแต่ละที่ในมิติที่แตกต่างกัน

(สุวิทย์ หมาดะดำ)
หัวหน้าหน่วยจัดการชุมชนน่าอยู่
3 จังหวัดชายแดนใต้

”

“ลงมือทำ เรียนรู้จุดแข็งและข้อผิดพลาด จากประเมินผล” ที่ชุมชนบ้านโนนกลาง

1) การประเมินผลการทำงานโครงการเชิงประเด็นตามแผนชุมชน

ชุมชนบ้านโนนกลางถือเป็นชุมชนในช่วงต่อเนื่องจากบ้านสำโรงด้วย บริบทของชุมชนที่อยู่ในภูมิภาคใกล้เคียงกับบ้านสำโรง ชุมชนบ้านสำโรงจึงเป็นเสมือนพื้นที่ต้นแบบและแรงบันดาลใจให้กับสภาผู้นำชุมชนบ้านโนนกลาง โดยในปีแรกของการพัฒนาสภาผู้นำชุมชน ได้เคลื่อนงานสภาผู้นำฯ ผ่าน ประเด็นการจัดการขยะและประสบความสำเร็จอย่างมากทำให้ชุมชนมีความ สภาพแวดล้อมที่ดีและน่าอยู่

จึงเป็นเหมือนแรงเสริมให้ ในปีต่อมาชุมชนบ้านโนนกลางจึงเลือก พัฒนาโครงการในประเด็นที่มีความท้าทายมากยิ่งขึ้นอย่างประเด็นพฤติกรรม ทางสุขภาพ กล่าวคือ ชุมชนบ้านโนนกลางพัฒนาโครงการในประเด็นการ ปลอดภัย

โดยเมื่อดำเนินงานไปตามการตั้งเป้าหมายของบันไดผลลัพธ์แล้ว ชุมชนบ้านโนนกลางประสบความสำเร็จไปตามบันไดผลลัพธ์อย่างครบถ้วน ความสำเร็จต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นโดยเป็นไปตามการตั้งเป้าหมายร่วมกัน ของคนในชุมชน

2) การประเมินผลการทำงานโครงการในภาพรวมสภาผู้นำชุมชน

ชุมชนบ้านโนนกลาง หลังจากดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ได้เริ่มต้นการประเมินชุมชนเข้มแข็ง 9 มิติในครั้งแรก เมื่อปี 2561 พบว่า ผลการประเมินคือ บ้านโนนกลางได้คะแนนค่อนข้างสูง ในมิติเรื่องความสามารถในการประเมินปัญหา (ระดับ 3) เนื่องจากสภาผู้นำชุมชนบ้านโนนกลางอธิบายว่า เห็นปัญหาของตนเองอยู่เด่นชัดอยู่แล้ว และสมาชิกสภาผู้นำชุมชนก็มีมุมมองปัญหาที่คล้ายคลึง คือ ปัญหาการจัดการขยะ ดังนั้นในการประเมินปัญหาของตนเอง สภาผู้นำชุมชนและคณะทำงานจึงมีความเข้าใจ และเห็นด้วยในการทำงานประเด็นดังกล่าว

“

ปัญหาขยะ เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตชาวบ้าน สภาพบ้านเรือนก็ไม่น่าอยู่ ถนนหนทางสาธารณะก็สกปรก เป็นปัญหาที่ทุกคนต้องเห็นร่วมกัน และเชื่อว่า จะร่วมมือในการแก้ไขปัญหานี้ร่วมกัน

(หลี เอื้อนโรสงค์)

ผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านโนนกลาง จังหวัดสุรินทร์

”

ทั้งนี้ถึงแม้สภาผู้นำชุมชนและคณะทำงานจะร่วมด้วยช่วยกันในการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาดังกล่าว แต่ด้วยปัญหาของชุมชนที่ สมาชิกในชุมชนต่างคนต่างอยู่ ขาดปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน จึงทำให้การทำงานในปีแรก คณะทำงานต้องใช้เวลาในการพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนแบบครัวเรือนต่อครัวเรือน หรือเรียกว่าต้องเคาะประตูบ้านที่ละหลังเพื่อสื่อสารแผนงานชุมชนให้เข้าถึงและเข้าใจร่วมกัน

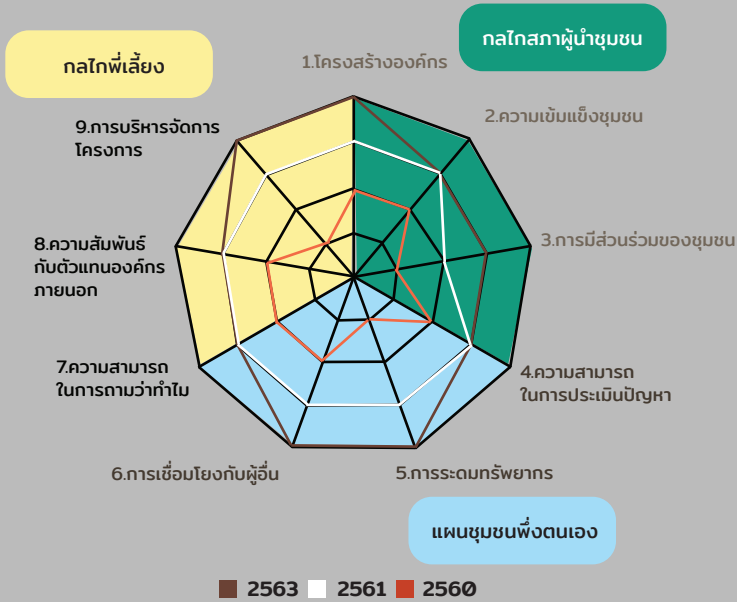

จะกล่าวได้ว่า การประเมินผลที่ชวนกบถวนเป้าหมายและผลลัพธ์ โดยใช้ข้อมูลจริงอย่างต่อเนื่องนั้น จะช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่สภาผู้นำชุมชน การทำงานจะไม่นิ่งเฉยอยู่กับที่ เพราะแต่ละคนจะรู้ว่าต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง อะไร และส่งผลให้เกิดความสำเร็จทั้งในเรื่องความเข้มแข็งของสภาผู้นำชุมชน และเชิงประเด็นจากแผนชุมชนที่แก้ไข

ดังนั้นการประเมินในปีแรกจุดอ่อนจึงเป็น มิติของการสร้างการมีส่วนร่วม กับชุมชน มิติการระดมทรัพยากร และมีมิติด้านการบริหารจัดการชุมชน (ระดับ 2) เนื่องจากก่อนหน้านี้ชุมชนต่างคนต่างอยู่ไม่เคยปรึกษาหารือกัน

เมื่อต้องขับเคลื่อนการทำงานแบบสภาผู้นำชุมชน ชุมชนจึงเห็นจุดอ่อน ของตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น การประเมิน 9 มิตินี้ ถือเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชน เข้าใจองค์ประกอบของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และประเมินความแตกต่าง ตั้งแต่วันแรกที่เริ่มงานสภาผู้นำชุมชน จนกระทั่งวันที่สามารถแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ร่วมกันผ่านสภาผู้นำชุมชนได้

ประเมิน 9 มิติชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนบ้านโนนกลาง

จากการประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาในแต่ละชุมชนที่ Communit Together ได้เล่าให้ทุกท่านฟังจะเห็นว่า การประเมินผลในปีแรกของทั้ง 3 ชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างมาก คือ ชุมชนบ้านรามง มีความเข้มแข็งในเรื่องโครงสร้างองค์การ ในขณะที่ ชุมชนบ้านโนนกลางมีความเข้มแข็งในเรื่องการตั้งคำถามว่าทำไม ในขณะที่ชุมชนบ้านสำโรงแถบจะเริ่มต้นพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนจากระดับศูนย์

**การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา
โดยยึดโยงกับหลัก 9 มิติส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง
จึงยังเป็นการสะท้อน ความเข้มแข็งของ
หัวใจสภาผู้นำชุมชน เพราะแต่ละมิติล้วนเกี่ยวข้อง
กับการทำงานสภาผู้นำชุมชน**

“

Commu

ร่วมสร้างสรรค์ สภาผู้นำฯ ยั่งยืน

- เมื่อสภาผู้นำชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ
- บทบาทของพี่เลี้ยงจะเปลี่ยนไปอย่างไร เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เรื่องราว จากพื้นที่
ชุมชนตำบลสะเอียบ จังหวัดแพร่

ร่วมสร้างสรรค์ สภาผู้นำฯ ยั่งยืน

ตลอดเส้นทางการทำงานสภาผู้นำชุมชนคือเป็น การเดินทางที่ส่งเสริม และต่อยอดการทำงานการปกครองหน่วยย่อยที่สุดอย่างหมู่บ้านให้มีศักยภาพ และให้ผู้นำทำงานง่ายยิ่งขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น เส้นทางของสภาผู้นำชุมชนที่มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน ที่สามารถร่วมพัฒนาชุมชนได้นั้น ถือเป็น การเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนให้ สามารถตอบโจทย์กับการพัฒนาในระดับประเทศได้

“

ชุมชนเข้มแข็งสร้างขึ้นได้ผ่านสภาผู้นำชุมชน
และประเทศจะพัฒนาได้ ผ่านชุมชนที่เข้มแข็ง

”

สภาผู้นำชุมชนจึงเป็นการทำงานที่มุ่งเน้นให้เกิดการบูรณาการร่วมกัน ทั้งระบบ และ ทุกภาคส่วนในสังคมจะถูกเปิดโอกาสให้ได้ทำงานร่วมกัน จน เกิดเป็นประชาธิปไตยชุมชน

“

การพัฒนาคือการเชื่อมโยง
การพัฒนาโดยเอากรมหรือหน่วยงานเป็นตัวตั้ง
จึงบูรณาการไม่ได้
การพัฒนาประเทศอย่างบูรณาการ
จึงต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

(ศ.บพ. ประเวศ วะสี)
ราษฎรอาวุโส

”

ถึงแม้รูปแบบการทำงานของสภาผู้นำชุมชน จะเป็นรูปแบบการทำงาน ที่ไม่ได้มีกฎหมายหรือข้อกำหนดรองรับ แต่ด้วยเอกลักษณ์การทำงานของ สภาผู้นำชุมชนนี้เอง **การเปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่น โดยไม่มีข้อกำหนดผูกมัด ถือเป็นเรื่องตัวอย่างหนึ่งที่จะทำให้ สภาผู้นำชุมชน พัฒนา เติบโต และมีความ เป็นพลวัต**

สิ่งนี้จึงเป็นการตอกย้ำความสำคัญของ “การมีหน่วยสนับสนุน” ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและผลักดันแนวคิดดังกล่าวให้ขยายวงการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ชุมชนน่าอยู่ กระจายตัวอยู่ในประเทศได้มากที่สุด

เพราะสิ่งสำคัญคือ หากสภาผู้นำชุมชนมีความยั่งยืน และกระจายอยู่ทั่วประเทศได้แล้ว ก็เปรียบเหมือนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ที่มีปลายทางเป็นชุมชนที่น่าอยู่

ชุมชนต้องทำอะไร เพื่อสร้างสรรคสภาผู้นำฯ ให้ยั่งยืน

1) สภาผู้นำชุมชนต้องวิเคราะห์และปรับแผนชุมชนอยู่เสมอ สิ่งสำคัญของการเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชน คือ การสร้างแผนชุมชนที่แหลมคม และตอบโจทย์กับบริบทของแต่ละชุมชนได้ แต่หากจะสร้างสรรคให้สภาผู้นำชุมชนยั่งยืนได้ ความสามารถในการเชื่อมโยงแผนงานชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ถือเป็น การสร้างความยั่งยืนให้กับสภาผู้นำชุมชน

ดังนั้น สภาผู้นำชุมชนจึงควรวางแผนการดำเนินงานของชุมชนว่าจะสามารถเชื่อมต่อกับใคร หน่วยงานใดที่เหมาะสมจะเข้ามาเพื่อสนับสนุนแผนงานชุมชน เรียกได้ว่าสภาผู้นำชุมชนจะยั่งยืนได้ ต้องรู้จักการต่อยอดและปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้แผนชุมชนเกิดความต่อเนื่องและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2) สภาผู้นำชุมชนต้องปรับตัวอยู่เสมอ เมื่อสภาผู้นำชุมชนเกิดจากความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกรรมการหมู่บ้านไปสู่คนกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน ดังนั้นสภาผู้นำชุมชนต้องปรับตัวอยู่เสมอ ต้องทบทวนสถานการณ์ภายในชุมชน และเปิดโอกาสให้ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด

ดังนั้นหากจะสร้างสภาผู้นำชุมชนให้ยั่งยืน ต้องมีการสำรวจอยู่เสมอว่าชุมชนของเรามีสมาชิกกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้นมาในชุมชนหรือไม่และต้องพยายามเชิญชวนตัวแทนของคนกลุ่มนั้นเข้าร่วมสภา หรืออย่างน้อยก็ควรเชิญเข้ามารับฟังการทำงานสภาผู้นำฯ และสภาผู้นำฯ ก็ต้องได้รับฟังข้อเสนอละเอียดข้อคิดเห็นของกลุ่มใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ถือเป็น การสร้างสภาผู้นำชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และพร้อมปรับตัวให้เข้าถึงกลุ่มถึงกลุ่มอย่างแท้จริง

พี่เลี้ยง ต้องทำอย่างไร เพื่อสนับสนุนสภาผู้นำฯ ให้ยั่งยืน

พี่เลี้ยงต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเอง เมื่อชุมชนเข้มแข็งขึ้น

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้หากชุมชนมีการใช้ระบบ 'สภาผู้นำชุมชน' อย่างเข้มแข็งแล้ว คือ ชุมชนสามารถตั้งคำถามเอง สามารถวิเคราะห์และวางแผนงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง รู้วิธีแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เรียกได้ว่า ชับเคลื่อนงานสภาได้อย่างครบองค์ประกอบสภาผู้นำชุมชน

พี่เลี้ยงจะสามารถเปลี่ยนบทบาทจากผู้หนุนเสริมในการทำงานสภาผู้นำชุมชน จากเดิมที่เป็นคนที่ต้องคอยช่วยเหลือตั้งคำถามต่าง ๆ ในระหว่างการทำงาน ก็จะสามารถเปลี่ยนสถานะเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงแผนงานของสภากับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่ พี่เลี้ยงสังกัดเอง หรือหน่วยงานอื่น ๆ

ดังนั้นจะเห็นว่า บทบาทของพี่เลี้ยง จากที่เคยมีความเข้มข้นอย่างมากในช่วงแรก แต่เมื่อเวลาผ่านไป หากชุมชนได้เริ่มลงมือทำงานตามกรอบการทำงานของสภาผู้นำชุมชนครบตามทั้ง 4 ขั้นตอนแล้ว ชุมชนจะสามารถเข้าใจวิธีการทำงาน จนกระทั่งชุมชนได้สามารถขับเคลื่อนประชาธิปไตยชุมชนได้อย่างครบองค์ประกอบผ่านพื้นที่ของสภาผู้นำชุมชน จะยิ่งทำให้บทบาทของพี่เลี้ยงลดความเข้มข้นลงเรื่อย ๆ

ความสำเร็จที่แท้จริงของ สภาผู้นำชุมชน จึงเป็นช่วงเวลาที่พี่เลี้ยงจากภายนอกชุมชน สามารถเปลี่ยนสถานะการทำงานให้ลดความเข้มข้นลง และกลายเป็นการทำงานเพื่อพัฒนาต่อโดยอดนโยบายและเป้าหมายต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรง ยั่งยืนอย่างไร

ต่อยอดจากผลการประเมินความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสำโรง การเข้าร่วมของชุมชนบ้านสำโรงโดยมุ่งหวังจะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง จากจุดเริ่มต้นในวันนั้น จนถึงปัจจุบัน สภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรงยังคงเดินทางอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจุบันสภาผู้นำชุมชนบ้านสำโรงมีการแบ่งกลุ่มอาชีพ แบ่งทักษะ มีตัวแทนจากทุกกลุ่มในชุมชนทุกคนดูแลปัญหาของตนเองได้เป็นอย่างดี เมื่อตัวแทนกลุ่มใดมีปัญหา ก็จะนำเรื่องหรือปัญหาดังกล่าวเข้ามาปรึกษากับสภาผู้นำชุมชน

ความยั่งยืนของชุมชนบ้านสำโรงจึงเกิดขึ้นจากการเปิดโอกาสให้ชุมชนของคุณ ได้เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาจากหน่วยงานภายนอก ในช่วงที่ชุมชนบ้านสำโรงได้เข้าใจสภาพผู้นำ และผ่านกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนวนไปมาหลายต่อหลายครั้ง จนกระทั่งชุมชนเข้าใจการทำงานในแบบฉบับสภาพผู้นำ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยงก็ค่อย ๆ ลดลงเช่นกัน

ในเวลานั้นเอง ชุมชนบ้านสำโรงยังสามารถขับเคลื่อนชุมชนจนเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนให้เป็น ชุมชนยุทธศาสตร์ การพัฒนาภาคการศึกษารัฐของชุมชน ซึ่งการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายนี้เอง ทำให้ชุมชนบ้านสำโรงต้องเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกที่จากเดิมเคยเป็นหน่วยสนับสนุนหรือพี่เลี้ยง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เพื่อเข้าร่วมพัฒนาทักษะคนในชุมชน เพื่อให้บ้านสำโรงยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การศึกษารัฐของชุมชน

และปัจจุบันเส้นทางการเดินทางของชุมชนน่าอยู่บ้านสำโรงถือเป็นชุมชนต้นแบบในยุคแรกเริ่ม หลังจากได้รับแนวคิดมาจากบ้านหนองกลางดงถึงแม้ชุมชนบ้านสำโรง จะรับทุนการสนับสนุนในชุดโครงการชุมชนน่าอยู่เพียงปี พ.ศ. 2556 เท่านั้น **แต่กระบวนการและการทำงานสภาผู้นำชุมชนได้หล่อหลอมรวมเป็นการทำงาน และความเป็นอยู่ของบ้านสำโรงในปัจจุบันแล้ว**

บ้านสำโรงรู้จักการตั้งเป้าหมายและไปถึงเป้าหมาย
ได้โดยไม่ต้องมีหน่วยงานใดคอยสนับสนุนอีกต่อไป
ชุมชนรู้จักการทำงานที่ชุมชนเข้าใจตนเอง
นี่จึงเป็นปลายทางชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนในประเทศไทย

**และ Commu Together จะขอพาไป
รู้จักกับหนึ่งในชุมชน ที่เริ่มมีการเปลี่ยนสถานะ
จากพี่เลี้ยงให้กลายเป็น พาร์ทเนอร์ (ผู้ร่วมเดินทาง)
ที่จะเชื่อมโยงแผนงานจากภายนอกให้มี
เป้าหมายร่วมกันกับ ชุมชนได้ หนึ่งในนั้น คือ
ชุมชนบ้านนาหลวง หมู่ 4 จังหวัดแพร่**

ชุมชนบ้านนาหลวง หมู่ 4 ตำบลบ้านสะเอียบ เป็นชุมชนที่มีความ
น่าสนใจในเรื่องการทำงานเชื่อมโยงในระดับตำบลและหน่วยงานภายนอก
เป็นอย่างมาก โดยตำบลบ้านสะเอียบแห่งนี้ ภายใน 1 ตำบล ประกอบด้วย
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ถึง 3 แห่ง และพี่เลี้ยงโครงการชุมชน
น่าอยู่เป็นพี่เลี้ยงที่ทำงานที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้งหมด

โดยแรกเริ่มชุมชนบ้านนาหลวงหมู่ 4 เป็นต้นแบบการทำงานสภาผู้นำชุมชนให้กับชุมชนอื่น ๆ ในละแวกใกล้เคียง จนกระทั่งเกิดความพยายามต่อยอดและเคลื่อนงานสภาผู้นำชุมชนในระดับตำบล พี่เลี้ยงของชุมชนบ้านนาหลวงหมู่ 4 เริ่มเปลี่ยนแปลงสถานะจากพี่เลี้ยงเป็นผู้สนับสนุนที่คอยเชื่อมโยงหน่วยงานและชุมชนต่าง ๆ

ทำให้ในปัจจุบัน โรงพยาบาลทั้ง 3 แห่งในตำบลสะเอียบ สามารถเข้าถึงชุมชนและผลักดันนโยบายเรื่อง การตรวจสุขภาพตรวจเลือด ตรวจเบาหวาน ผ่านการทำงานร่วมกับสภาผู้นำชุมชน

สิ่งสำคัญอีกประการที่สะท้อนผ่านในช่วงที่มี การเปลี่ยนแปลงสถานะของพี่เลี้ยง คือ หากต้องการให้สภาผู้นำชุมชนทำงานในลักษณะการส่งต่อนโยบายไปสู่หน่วยงาน ภายนอกได้ผู้บริหารขององค์กรภายนอก ก็ต้องทำงานโดย มีความยืดหยุ่นและเข้าใจรูปแบบการทำงานร่วมกับชุมชนเช่นเดียวกัน

เป็นการสร้างความเข้าใจที่ว่า การที่บุคคลากรที่เป็นหน่วยงานภายนอก สามารถเข้าไปสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนได้ จะยิ่งทำให้การทำงาน เชิงนโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ทำงานได้อย่างราบรื่นเช่นกัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการทำงานด้านสุขภาพ การมีสภาผู้นำชุมชนทำให้ชุมชนเข้าใจปัญหาสุขภาพมากยิ่งขึ้น รู้ว่าปัญหาบางอย่างที่ไกลตัวบางครั้งก็เป็นต้นตอของปัญหา สุขภาพที่ส่งผลมาถึงเราเช่นกันและหากชุมชนรู้ได้เช่นนั้น เขาก็จะมีความรู้เท่าทันปัญหาสุขภาพ โรงพยาบาลก็สามารถ ตอบตัวชี้วัดในเรื่องการลดผู้ป่วยต่าง ๆ ลงได้อีกด้วย

ภาพของการสร้างเป้าหมายร่วมของการทำงาน ระหว่างสภาผู้นำชุมชนและพี่เลี้ยงในตำบลสะเอียบนี้ เห็นได้ชัดในเรื่อง เป้าหมายของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่มีการกำหนดแผนการทำงาน NCDs ของหน่วยงาน sw.สต. ดังนั้น sw.สต. จึงมีหน้าที่ในการขับเคลื่อนให้ปฏิบัติตามเป้าหมายของแผนงาน แต่หาก sw.สต. ไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้ ไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนได้ การที่จะบรรลุเป้าหมายในแผนการทำงาน NCDs คงเป็นไปได้ยาก เช่นกัน

และแน่นอนว่าแผนการทำงาน NCDs จึงเป็นเรื่องที่ถูกพูดถึงในสภาผู้นำชุมชนเมื่อเกิดการดำเนินงานโดยตั้งเป้าหมายร่วมกัน ชุมชนมีเป้าหมายเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ในขณะที่ sw.สต. ต้องการลดพฤติกรรมคนเสี่ยงในกลุ่ม NCDs แผนงานที่มีเป้าหมายร่วมกันจึงเกิดขึ้น ผ่านพื้นที่สภาผู้นำชุมชน โดยสามารถใช้กิจกรรมร่วมกัน รวมถึงการสร้างแผนงานหรือปฏิทินโครงการแก้ไขปัญหาสุขภาพจึงเป็นการพัฒนาร่วมกันได้เป็นอย่างดี

“

สมัยก่อนชุมชนไม่เข้าใจว่าปัญหาสุขภาพ คืออะไร แต่พอมาทำงานสภาผู้นำชุมชน เขาจะเริ่มรู้ว่าปัญหาสุขภาพ มันเป็นเรื่องใกล้ตัว

(โยธิน หองซิว)
พี่เลี้ยงชุมชนนำอยู่บ้านนาหลวงหมู่ 4 และ
Super Coach หน่วยจัดการชุมชนนำอยู่ภาคเหนือ

”

เมื่อเดินทางมาถึงจุดนี้ การทำงานสภาผู้นำชุมชน
สะท้อนสิ่งที่ ศ.บพ. ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้
และ Commu Together ได้หยิบยกขึ้นมาในตอนต้น
ที่ว่า “การพัฒนา คือ การเชื่อมโยง”

เพราะหากชุมชนเข้าใจเพียงบริบทของชุมชนและ
ไม่สามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกได้
ก็ไม้อาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างการพัฒนา
หรือหากชุมชนเอง ไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับ
ทุกกลุ่มในชุมชนได้ การพัฒนานั้น ๆ ก็สำเร็จได้ยาก

ในขณะเดียวกันหากหน่วยงานทำงานเพียง
ตอบสนองแผนนโยบายของภาครัฐเท่านั้น ก็ไม้อาจ
เรียกได้ว่าเป็นการทำงานเพื่อการพัฒนาประเทศ เช่นกัน

“

สุดท้าย ความยั่งยืนของสภาผู้นำชุมชน
จะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อ สภาผู้นำชุมชน ได้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่
ในการสร้างนโยบายสาธารณะและในขณะเดียวกัน
หน่วยงานภายนอกก็สามารถเชื่อมโยงกับนโยบาย
ที่เกิดจากชุมชนเหล่านั้นได้อย่างกันทั่วทั้ง

”

เพื่อให้เกิดการจัดสรรงบประมาณ
ลงมาสู่ชุมชนอย่างมีศักยภาพ
นี่จึงเป็น การสร้างสรรค์สภาผู้นำที่ยั่งยืน

เพื่อหนุนเสริม...
การพัฒนาประเทศที่แท้จริง

4

ชวนสานต่อ

รอยยิ้มชุมชนน่าอยู่

4 : ชวนสานต่อ

จุดเริ่ม จุดเปลี่ยน จุดพลัง สภาผู้นำชุมชน

ตลอดเส้นทางการเดินทางไปสู่ชุมชนน่าอยู่ ที่ทุกท่านร่วมเดินทางไปกับ Commu Together เราได้เรียนรู้วิธีการ และเรื่องราวต่าง ๆ ของการทำงาน สภาผู้นำชุมชน ผ่านบทเรียนของชุมชนต่าง ๆ หลากหลายชุมชน

การทำงานในแบบฉบับของ สภาผู้นำชุมชน คือ การทำงานโดยใช้การวางแผน การลงมือทำ การประเมินผลและพัฒนา ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และกำหนดข้อตกลงร่วมกัน จนเกิดเป็นแผนชุมชน

สิ่งเหล่านี้ คือ กระบวนการที่หลายคนรู้จักในชื่อของ PDCA คือ

PLAN

คือ การวางแผน
อย่างครอบคลุม
รอบด้าน

DO

คือ การลงมือทำ
อย่างพร้อมด้วย
การมีส่วนร่วม
จากทุกกลุ่ม
ในชุมชน

CHECK

คือ การตรวจสอบ
การลงมือทำ
ว่าได้ผลลัพธ์
อย่างไร

ACT

คือ การดำเนินงาน
เพื่อแก้ไขส่วน
ที่มีปัญหา

ถึงแม้หลักการ และกรอบความคิดในการใช้เครื่องมือการพัฒนาต่าง ๆ ที่ผ่านมามีมากมายและหลากหลายเครื่องมือ แต่ Commu Together อยากชวนทุกท่านสานต่อความตั้งใจในการทำงานชุมชนน่าอยู่ ว่าแท้จริงแล้ว การเดินทางของเส้นทางชุมชนน่าอยู่ ผ่านสภาผู้นำชุมชน ไม่ได้มีอะไรซับซ้อน เพียงแค่ผ่านหมุดหมายทั้ง 3 หมุดหมายไปด้วยกัน

จุดเริ่ม

คือ ขั้นตอนแรกเริ่มในการเตรียมความพร้อมทั้งชุมชนและหน่วยงาน สำหรับการสร้างสภาผู้นำชุมชน เป็นการตั้งธงทางความคิดลงสู่ชุมชนและหน่วยงาน ให้พร้อมที่จะเข้าสู่การทำงานแบบใหม่ที่ใส่ใจการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

**‘เริ่ม’ ที่จะสร้างความพร้อมสำหรับ
รับรู้องค์ความรู้การทำงานใหม่ ๆ
‘เริ่ม’ ที่จะสร้างพลังให้แก่ชุมชน
ด้วยพลังของตนเอง**

จุดเปลี่ยน

คือ การที่ชุมชนเกิดความเข้าใจที่แท้จริงว่าชุมชนเข้มแข็งผ่านสภาผู้นำชุมชน จะทำให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้จากภายในชุมชน โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือ

**‘เปลี่ยน’ จากรอคำสั่งจากภายนอก เป็นการวางแผน
เพื่อพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง
‘เปลี่ยน’ จากทำงานแค่กรรมการหมู่บ้าน เป็นการ
ทำงานแบบมีส่วนร่วมกับคนทุกกลุ่มในชุมชน**

จุดพลัง

คือ การที่สภาผู้นำส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเริ่มคิดวิเคราะห์วางแผน การประเมินตนเอง เพื่อการพัฒนาต่อยอด ถือเป็นสร้างพลังที่สำคัญในขณะเดียวกัน พลังการหนุนเสริมของพี่เลี้ยง หากสามารถเปลี่ยนสถานะจากพี่เลี้ยงเป็นผู้สนับสนุนจากภายนอก นี่คือการสานต่อรอยยิ้มของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

**‘พลัง’ ของชุมชน โดยการดำเนินงานของชุมชน
และ เพื่อการพัฒนาชุมชนเอง
‘พลัง’ ของหน่วยงาน ที่จะต่อยอด ส่งเสริมแผนชุมชน
ด้วยการบูรณาการแผนงานชุมชนและ
นโยบายในระดับชาติ**

จุดเริ่ม จุดเปลี่ยน จุดพลัง คือ 3 หมายเหตุที่สำคัญของการสร้าง
ประชาธิปไตยชุมชน โดยทั้ง 3 หมายเหตุนี้ เกิดขึ้นได้ผ่านการทำงานแบบ
PDCA วนซ้ำไปเรื่อย ๆ จนสามารถส่งต่อการทำงานของสภาผู้นำแบบยั่งยืน
เพื่อสานต่อสังคมที่น่าอยู่ได้ต่อไป

**ชุมชนมักมีปัญหาเกิดขึ้นอยู่เสมอ ไม่ต่างกับสังคมโลก
ที่มีโอกาสจะเกิดวิกฤติอยู่ตลอดเวลา การทำงานแบบ
สภาผู้นำชุมชนจะส่งต่อการทำงานที่ชุมชน
และหน่วยงาน พร้อมทั้งจะรับมือกับสถานการณ์
วิกฤติต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น**

ชุมชนที่เข้มแข็ง ผ่านการทำงานแบบสภาผู้นำชุมชน จึงพร้อมที่จะ
เผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติที่เขาเหล่านั้นร่วมทำงาน
กันอยู่เสมอ

**การสานต่อเส้นทางสร้างชุมชนน่าอยู่
ผ่านการทำงานของสภาผู้นำชุมชนนี้
จะนำไปสู่ความหมายของโลกที่น่าอยู่ต่อไป**

เส้นทางแห่งความหมายในการสรรสร้างชุมชนที่น่าอยู่

1) ชุมชนน่าอยู่ คือ ชุมชนที่ใส่ใจ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน

จากบทเรียนต่าง ๆ ที่ Commu Together ได้หยิบยกมาเล่าให้
ทุกท่านฟัง เห็นได้ชัดเจนว่า เส้นทางการสร้างชุมชนน่าอยู่ ในแบบฉบับของ
สภาผู้นำชุมชน มีจุดเด่น คือ สภาผู้นำชุมชนจะสามารถสร้างแผนงานที่เป็น
เอกลักษณ์เฉพาะตามบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละชุมชน

ชุมชนไม้เรียงที่ผู้นำอย่างคุณประยงค์ รณรงค์ เริ่มต้นการสร้าง
ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนที่ดี การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีนี้ทำให้สามารถสานต่อไป
สู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ จนกระทั่งชุมชนไม้เรียงสามารถ
สร้างชุมชนที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

แนวคิดการพัฒนาชุมชนที่ถูกส่งต่อมาจนถึงชุมชนบ้านหนองกลางดง
ผู้ใหญ่โชคชัย ลัมประดิษฐ์ ที่สร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนจนเกิดเป็นต้นแบบ
สภาผู้นำ 59 บ้านหนองกลางดง

“

สิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนว่า ชุมชนน่าอยู่
สื่อความหมายที่ทำให้คนในชุมชนเองรู้จักสมาชิก
ในชุมชนมากขึ้น

”

และบทเรียนจากชุมชนบ้านสำโรง ที่สามารถลดความขัดแย้งในการทำงานได้จริง หรือแม้แต่การสร้างชุมชนน่าอยู่ในพื้นที่พหุวัฒนธรรม พื้นที่ที่มีผู้คนต่างศาสนา ต่างความเชื่อ อย่างชุมชนบ้านรามวง จังหวัดปัตตานี ยิ่งเป็นการย้ำถึงผลลัพธ์ที่ว่า . . .

ภายใต้ความหลากหลายที่เกิดขึ้นในชุมชน เราสามารถสานต่อการทำงานร่วมกัน ผ่านพื้นที่เรียนรู้ร่วมที่ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นในพื้นที่ “สภาผู้นำชุมชน” ดังนั้นเส้นทางชุมชนน่าอยู่ในความหมายนี้ จะสามารถหลอมรวมความแตกต่างเหล่านั้น จนกลับกลายเป็นสานสัมพันธ์ที่ดีให้กับคนในชุมชน ส่งต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น จากสภาสู่ประชาชน

2) ชุมชนน่าอยู่ คือ ชุมชนที่ เข้าใจสุขภาวะของตนเอง

สุขภาวะที่ดี คือ หนึ่งในปัจจัยที่สะท้อน คุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี คือ หนึ่งในการสร้างความน่าอยู่ให้กับเราทุกคน ดังนั้นในการสร้างชุมชนน่าจึงมีความหมายในแง่ของ การสร้างสุขภาวะที่ดีของแต่ละชุมชน

ชุมชนแต่ละชุมชนล้วนแล้วแต่มีบริบทที่ต่างกันสุขภาวะของชุมชนแต่ละชุมชนก็ย่อมแตกต่างกัน แต่ทุกชุมชนที่ร่วมเดินทาง ถือเป็นชุมชนที่รู้จักเข้าใจสุขภาวะ เข้าใจความต้องการของตนเอง รู้ว่าชุมชนตนเองกำลังเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาแบบใด

จะเห็นว่าในชุมชนไม้เรียง และชุมชนบ้านหนองกลางดง มีรากของปัญหา มาจากวิกฤติทางเศรษฐกิจ แต่การทำงานชุมชนนำอยู่บนเส้นทางแห่ง ความหมายนี้ เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจตนเอง อันจะนำมาสู่การพัฒนาใน มิติอื่นตามปัญหาที่เฉพาะตัวของแต่ละชุมชน

บางชุมชนมีปัญหาในประเด็นเรื่องสภาพแวดล้อม บางชุมชนมีปัญหา เรื่องสุขภาพของคนในชุมชน หรือเป็นปัญหาที่มาจากวิกฤติทางสังคม หลากหลายสาเหตุ ที่ส่งผลให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ไม่ดีและไม่น่าอยู่ ชุมชนนำอยู่ นี้ยังคงสานต่อการทำงานให้ชุมชน เข้าใจปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นของตนเอง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ยิ่งสะท้อนให้เห็น ชัดเจนว่า สภาผู้นำสามารถสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับแต่ละบริบทชุมชน ได้อย่างเหมาะสมลงตัว

3) ชุมชนนำอยู่ คือ ชุมชนแห่ง การเรียนรู้ ที่ปรับตัวอยู่เสมอ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) คือ ความหมาย อย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นของชุมชนนำอยู่ ตามเส้นทางที่ถูกทำร่วมเดินทาง มากับ Commu Together

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เกิดการตกผลึกทางความคิด คือ ชุมชนนำอยู่ ที่ทำงานในลักษณะ การเปิดพื้นที่และสร้างการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบ ‘สภา 59’ หรือ ‘สภาผู้นำชุมชน’ ทุกการทำงาน เกิดการปรับตัวอยู่เสมอ

ตลอดเส้นทางการเดินทางที่ *Commu Together* ได้เล่าให้ทุกคนฟัง จะเห็นว่า ในทุก ๆ กระบวนการทำงานสภาผู้นำชุมชน คือการเรียนรู้อยู่เสมอ สภาผู้นำชุมชนเป็นกลไกที่ส่งเสริมให้เรา วางแผน ลงมือทำ ประเมินผล และ เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผนงานและมองเห็นช่องทางในการพัฒนา ต่อ ยอด ถือเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ การทำงานสภาผู้นำ ชุมชนที่เราทุกคนร่วมกันสร้างนี้ จะตกผลึกความคิดแห่งการเรียนรู้อยู่ใน ตลอดกระบวนการทำงาน

ชุมชนน่าอยู่ในเส้นทางความหมายนี้ จะเป็นเสมือนการสร้างชุมชนที่มีพลังแห่งการเรียนรู้ เพราะการที่ชุมชนจะน่าอยู่ได้ ชุมชนต้องเรียนรู้ปัจจัยที่ หลากหลายมิติ ต้องเรียนรู้การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้เหล่านี้เองจะ สานต่อความน่าอยู่มาสู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

สภาคือพื้นที่ที่ฝึกซ้อมการรู้จักเรียนรู้ การรู้จักปรับแผน และพร้อม ต่อการรับมือเหตุการณ์ต่าง ๆ ของผู้นำชุมชนได้เป็นอย่างดี

เมื่อชุมชนมีมิติแห่งการเรียนรู้ ที่เข้าใจการปรับตัวอยู่เสมอ จึงสามารถ ตอบโจทย์การพัฒนาที่หลากหลายมิติพร้อมต่อการแก้ไขปัญหาวิกฤตที่จะ เกิดขึ้นในโลกนี้ได้ต่อไปในอนาคต

4) ชุมชนน่าอยู่ คือ วิถีสู่สังคมยั่งยืน

เส้นทางการไปสู่ชุมชนน่าอยู่ ในแบบฉบับของ *Commu Together* ได้บอกเล่าเรื่องราวที่หลากหลาย แต่ปลายทางของเส้นทางนี้ คือ

“

การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนน่าอยู่
ในแบบที่พวกเขาต้องการ นี่จึงเป็น
ชุมชนน่าอยู่ที่แท้จริง

”

เมื่อเกิดความเข้มแข็งในชุมชน จะเกิดพลังให้ชุมชนจัดการปัญหา
ความไม่น่าอยู่ของตัวเอง โดยไม่ต้องรอกคนนอก หรือหน่วยงานมาสร้าง
ความน่าอยู่ให้ เพราะคนนอกชุมชนคงไม่สามารถจะเข้าใจบริบทชุมชนได้ดี
เท่าตัวของชุมชนเอง และความน่าอยู่ที่คนในชุมชนต้องการ ก็ไม่สามารถถูก
สั่งการให้แก้ไขโดยคนนอกได้เช่นกัน

สิ่งสำคัญที่จะสามารถสานต่อความน่าอยู่ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน คือ
การส่งต่อเส้นทางแห่งความหมายต่าง ๆ ที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นจากรุ่น
สู่รุ่น การส่งต่อความสัมพันธ์ที่ดี การส่งต่อความเข้าใจสุขภาพะของตน
และส่งต่อพลังแห่งการเรียนรู้

ไปสู่คอรุ่นใหม่ ๆ เพื่อให้ชุมชนน่าอยู่ยังคงเดินหน้าต่อไปได้ ไม่หยุด
ชะงักลง Commu Together จึงอยากชวนทุกคนสานต่อเรื่องราวชุมชน
น่าอยู่ให้เกิดขึ้นและยั่งยืนต่อไปในสังคมนี้

วิสัยทัศน์ สสส. ที่กล่าวว่า “ทุกคนบนแผ่นดินไทย มีวิถีชีวิต
สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่สนับสนุนต่อการมีสุขภาพะที่ดี” จึงถูกพิสูจน์
ผ่านการทำงานของสภาผู้นำชุมชนผ่านโครงการชุมชนน่าอยู่ได้อย่างชัดเจน

เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่
กับ *Communi Together*

บทส่งท้าย

5 : บทส่งท้าย

“เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่” ที่นำเสนอในหนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้ เป็นดอกผลจากการมุ่งมั่นตั้งใจในช่วงเวลามากกว่าสิบปี ที่ สสส. มีโอกาสทำงานร่วมกับเครือข่ายหน่วยสนับสนุน พี่เลี้ยง และชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในการร่วมกันปกป้องดูแลและส่งเสริมสุขภาพของทุกคนในชุมชน ทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต

โดยมีหัวใจที่สำคัญ คือ “การมีส่วนร่วม” ที่แท้จริง ที่ทำให้ ชุมชนเป็นภาพสะท้อนของสมาชิกทุกคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น และ ในสมาชิกแต่ละคนมีภาพสะท้อนที่มีชีวิตของทั้งชุมชนอยู่ภายใน

สิ่งนี้เกิดขึ้นได้โดยมีพื้นที่ของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดย “กลไก” การมีส่วนร่วมที่เรียกว่า “สภาผู้นำชุมชน” ที่ไม่ว่าคุณจะทำอาชีพหรือทำงานอยู่กับชุมชนในภูมิภาคใด อยู่ในเมือง ชนบท ในเชิงพื้นที่ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ก็มั่นใจได้ว่า สภาผู้นำชุมชน สามารถเกิดขึ้นได้

ขอเพียงแค่ชุมชนนั้นมีคนที่ตั้งใจและพร้อมที่จะเริ่มต้นการเดินทางร่วมไปกับการแสวงหาและพัฒนาการสนับสนุนจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน ไปพร้อม ๆ กับการชักชวนผู้คนในชุมชนให้ออกเดินทางร่วมกัน...

การเดินทางร่วมกันเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่เป็นเส้นทางสายเล็ก ๆ ของแต่ละชุมชน ที่จะประกอบกันนำไปสู่เส้นทางของการขับเคลื่อนความน่าอยู่ที่ยั่งยืนให้กับสังคม สิ่งนี้จึงเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่เราทุกคนจะต้องร่วมมือกัน สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

เพราะ ชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นเหมือนต้นไม้ที่ต้องบำรุงรักษาเพื่อให้มีชีวิต ชุมชนที่น่าอยู่เป็นกิ่งก้านใบและดอกผล ที่จะเกิดขึ้นจากการร่วมกันบำรุงรักษา นั้น... เส้นทางนี้จึงเป็นเส้นทางของกาลเวลา ที่คนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจะต้องเดินทางต่อเนื่องกันไปเพื่อให้ “ต้นไม้” นี้ยังคงแข็งแรงต่อไป

พลังเล็ก ๆ ที่ซ่อนอยู่ในทุก ๆ ชุมชน จะถูกจุดประกายขึ้นมาเป็นพลังที่เข้มแข็งได้มากน้อยเพียงใด เริ่มต้นมาจาก ‘คนทุกคนในชุมชน’ ที่จะก้าวเข้ามาร่วมมือกันปลูก “จิตวิญญาณร่วม” ของความเป็นชุมชนในทุก ๆ ชุมชนต่างมีอยู่หรือรอคอยการฟื้นขึ้นมา ที่เรียกว่า Commu Together

ขอเชิญชวนทุกท่านมาร่วมกันบำรุงรักษาดูแล Commu Together ให้มีชีวิตชีวาเพื่อให้ชุมชนมี “ร่างกาย” และ “จิตใจ” ที่เข้มแข็ง... ไม่ว่า “ชุมชน” นั้นจะเป็นชุมชนเล็กที่อยู่ใกล้ตัวเรา หรือชุมชนใหญ่อย่างโลกใบนี้ที่มนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายอาศัยอยู่ร่วมกัน

นิยามศัพท์

คำศัพท์

ความหมาย

ชุมชนนำอยู่

เป็นหมู่บ้านที่มุ่งขับเคลื่อนประเด็นสร้างเสริมสุขภาพและปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพ โดยใช้กลไกสภาผู้นำชุมชนเป็นกลไกการขับเคลื่อนชุมชน และใช้ความรู้ต่างๆเข้ามาดำเนินงาน

กลไกสภาผู้นำชุมชน

กลไกสภาผู้นำชุมชน เป็นการจัดการโครงสร้างองค์กรที่มีอยู่แล้วในชุมชน ประกอบด้วย **ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆที่มีอยู่แล้วในชุมชน** เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมและ เพิ่มช่องทางการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนด้วยกัน และระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกชุมชน

แผนชุมชนพึ่งตนเอง

แผนชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง แผนของชุมชนหรือหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง รวมถึงการแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมกำหนดแนวทาง และทำกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากรภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง

1. กลไกแผนชุมชนพึ่งตนเองเป็นการวางแผนชุมชนโดยมี 4 ขั้นตอนดังนี้
  - 1) ร่วมกันคิดแบบสอบถามว่าจะต้องใช้ข้อมูลอะไรบ้าง
  - 2) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล
  - 3) รวบรวมสังเคราะห์ข้อมูล ทำแผนที่ความคิด
  - 4) วิเคราะห์ รับรู้ข้อมูลร่วมกันว่าจะนำข้อมูลไปใช้อะไร เพื่อแก้ปัญหา และกำหนดทิศทางชุมชนต่อไป การเก็บข้อมูลชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยสภาผู้นำชุมชน

คำศัพท์	ความหมาย
<p>หน่วยสนับสนุน/ หน่วยจัดการพื้นที่ ชุมชนน่าอยู่ (กลไกพี่เลี้ยง)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 2. แผนชุมชนพึ่งตนเองสรุปเป็นโครงการ 3 ประเภท คือ <ol style="list-style-type: none"> 1) ทำเอง การบริหารทรัพยากรภายใน โดยชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยทรัพยากรของชุมชนเอง 2) ทำร่วม ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยความช่วยเหลือบางส่วนจากบุคคล หรือองค์กรภายนอก 3) ทำขอ ชุมชนต้องอาศัยองค์กรภายนอกในการแก้ปัญหา <p>กลุ่มคน/คณะบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การค้นหาชุมชน/หมู่บ้านที่สนใจพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านตนเอง 2. การหนุนเสริมให้เกิดสภาผู้นำชุมชนในพื้นที่ชุมชน/หมู่บ้าน 3. การพัฒนาศักยภาพสภาผู้นำชุมชนให้สามารถบริหารจัดการโครงการและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้ 4. การติดตามผลแบบเน้นการเรียนรู้ของสภาผู้นำชุมชน 5. การถอดบทเรียนและรายงานผลการดำเนินงาน
<p>การประเมินความ เข้มแข็งของ ชุมชนในเก้ามิติ</p>	<p>เป็นกระบวนการเสริมพลังชุมชน โดยชุมชนจะเป็นผู้กำหนดเกณฑ์ระดับการประเมินและประเมินความเข้มแข็งด้วยตัวเอง 9 มิติ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีส่วนร่วม – การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสมาชิกชุมชน 2. ผู้นำชุมชน – ผู้นำในชุมชนมีความสามารถในการทำงานให้กับชุมชนเต็มที่ องค์กรในชุมชนให้การสนับสนุนเต็มที่ ผู้นำทำงานร่วมกับกลุ่มภายนอกเพื่อเพิ่มทรัพยากร 3. โครงสร้างองค์กร – ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มและองค์กรภายในชุมชน 4. ความสามารถในการประเมินปัญหา – สามารถประเมินปัญหาในชุมชน โดยอาศัยการเก็บข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา 5. การระดมทรัพยากร – ชุมชนสามารถระดมทรัพยากรได้มากพอตัดสินใจเรื่องการกระจายทรัพยากร และมีการกระจายทรัพยากรได้ดี 6. การเชื่อมโยงกับชุมชนและองค์กรอื่น – การประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานใน/นอกพื้นที่ เพื่อช่วยเพิ่มทรัพยากร เครือข่าย และการตัดสินใจต่างๆ ที่มีผลทำให้ชุมชนดีขึ้น 7. การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม) – มีการใช้กระบวนการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกัน 8. ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก – ความสัมพันธ์กับพี่เลี้ยง และบทบาทของพี่เลี้ยงซึ่งเป็นตัวแทนองค์กรภายนอกช่วยชุมชนในเรื่อง การพัฒนาขีดความสามารถ 9. การบริหารจัดการโครงการ – ชุมชนบริหารจัดการ และรับผิดชอบเอง อย่างเป็นอิสระจากพี่เลี้ยง

คำศัพท์

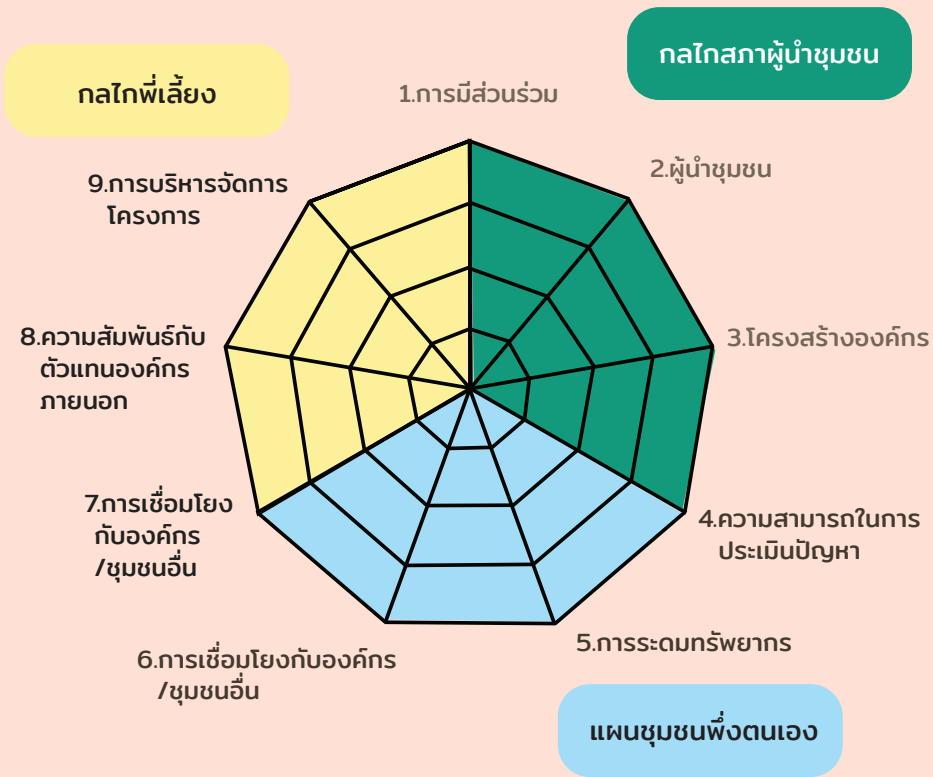
ความหมาย

การติดตาม ประเมินผลเพื่อ การเรียนรู้และ การพัฒนา

เป็นการติดตามเพื่อการเรียนรู้เป็นสำคัญ ที่ผู้ดำเนินโครงการมีโอกาสได้นำบทเรียนจากการลงมือทำไปปรับปรุงการดำเนินงาน ในขณะที่โครงการยังดำเนินอยู่ โดยต้องมีกระบวนการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้น มีลักษณะสำคัญ 5 ประการคือ

- 1. คุยเรื่องผลลัพธ์เป็นหลัก** ใช้ผลลัพธ์การดำเนินงานกำหนดเป็นโจทย์ในการพูดคุยกัน เพื่อให้สรุปได้ว่าการดำเนินงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2. ทำอย่างน่าเชื่อถือ มีข้อมูลจริง** เพราะทำเป็นระบบ มีการทบทวนอย่างเป็นกิจจะลักษณะ และ การทบทวนอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลผลการดำเนินงานมีการบันทึกการพูดคุยทุกครั้ง
- 3. ทำให้เป็นเรื่องของการเรียนรู้** จากการดำเนินการเป็นวงจรมหลายรอบ สามารถนำบทเรียนมาใช้ในการปรับปรุงโครงการได้ในขณะที่โครงการยังดำเนินการอยู่
- 4. ทำหลาย ๆ ครั้ง** มีการประเมินผลทุกครั้งหลังจากการทำกิจกรรมเสร็จสิ้น และประเมินผลตามเป้าหมายผลลัพธ์หลาย ๆ รอบ
- 5. ทำอย่างมีส่วนร่วม** โดยมีทั้งกลุ่มสภานำชุมชนกลุ่มเป้าหมายโครงการ และตัวแทนอื่นๆของชุมชน มีส่วนร่วมในการติดตามฯ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และนำไปใช้ประโยชน์ได้

ภาพความเชื่อมโยงของการติดตามประเมินผล ความเข้มแข็งของชุมชน 9 มิติ และกลไกการดำเนินงานภายใต้โครงการชุมชนน่าอยู่

ความหมายของแต่ละองค์ประกอบและ การจัดอันดับความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
การมีส่วนร่วม ของชุมชน	สมาชิกชุมชน เข้าประชุมและ ร่วมกิจกรรม น้อยกว่า ร้อยละ 50	สมาชิกชุมชน เข้าประชุมและ ร่วมกิจกรรม ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 แต่ไม่ได้แสดง ความคิดเห็น หรือเสนอตัว ช่วยงาน	สมาชิกชุมชน เข้าประชุมและ ร่วมกิจกรรม ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 แสดงความ คิดเห็นแต่ไม่มี ส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ	สมาชิกชุมชน เข้าประชุมและ ร่วมกิจกรรม ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 มีผู้แสดง ความคิดเห็น ทุกครั้งและมี ส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ	สมาชิกชุมชน เข้าประชุมและ ร่วมกิจกรรม แสดงความ คิดเห็นทุกครั้ง ร่วมตัดสินใจ และเสนอและ พิจารณาปัญหา ใหม่
ผู้นำชุมชน	บางกลุ่มหรือ บางองค์กรใน ชุมชน ยังขาด ผู้นำ	ทุกกลุ่มใน ชุมชน มีผู้นำ แต่บางกลุ่ม ยังทำงาน ได้ไม่ดีนัก	ทุกกลุ่มใน ชุมชน มีผู้นำ ที่ทำงานได้ และมีการ พัฒนาทักษะ ผู้นำ	ทุกกลุ่มใน ชุมชน มีผู้นำ ที่ทำงานได้ดี และมีการ พัฒนาทักษะ ผู้นำ และ ทำงานร่วมกับ องค์กรอื่น ๆ ในชุมชนได้ดี	ทุกกลุ่มใน ชุมชน มีผู้นำ ที่ทำงานได้ดี และมีการ พัฒนาทักษะ ผู้นำ และ ทำงานร่วมกับ องค์กรอื่น ๆ ในและนอก ชุมชนได้ดี

องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
โครงสร้างองค์กร	มีสภาผู้นำชุมชนแล้ว แต่ยังมีองค์ประกอบไม่ครบถ้วน	สภาผู้นำชุมชนมีองค์ประกอบครบถ้วน และประชุมกันสม่ำเสมอ แต่ยังคงทำงานโครงการได้ไม่ดีนัก	สภาผู้นำชุมชนมีองค์ประกอบครบถ้วน และประชุมกันสม่ำเสมอ ทำงานโครงการได้ดี	สภาผู้นำชุมชนมีองค์ประกอบครบถ้วน มีการประชุมกันสม่ำเสมอ ทำงานโครงการได้ดี ร่วมงานร่วมกับกลุ่มและองค์กรอื่นๆในชุมชนได้ดี	สภาผู้นำชุมชนมีองค์ประกอบครบถ้วน มีการประชุมกันสม่ำเสมอ ทำงานโครงการได้ดี ร่วมงานร่วมกับกลุ่มและองค์กรอื่นๆทั้งในและชุมชนได้ดี
ความสามารถในการประเมินปัญหา	ชุมชนมีการใช้ข้อมูลในการประเมินปัญหาแต่ยังไม่ดีทำอย่างเป็นระบบ	ชุมชนมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาประเมินปัญหาแต่ยังไม่ดีทำอย่างเป็นระบบ	ชุมชนมีการเก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ นำมาวิเคราะห์และประเมินปัญหา	ชุมชนมีการเก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ นำมาวิเคราะห์และประเมินปัญหาเพื่อจัดทำแผนชุมชน	ทุกปีชุมชนมีการเก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ นำมาวิเคราะห์และประเมินปัญหาเพื่อจัดทำแผนชุมชน
การระดมทรัพยากร (เงิน คน ทูตทางสังคม)	สภาผู้นำชุมชนมีการพิจารณาแต่ยังไม่ดี ดำเนินการเรื่องการระดมทรัพยากร	สภาผู้นำชุมชนสามารถระดมทรัพยากรจากภายในชุมชน มาใช้ทำงานโครงการได้บ้างแล้ว	สภาผู้นำชุมชนมีแผนชุมชนพึ่งตนเอง ที่กำหนดการใช้ทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน แต่ยังไม่ดีดำเนินการ	สภาผู้นำชุมชนมีแผนชุมชนพึ่งตนเองที่สามารถระดมทรัพยากรจากภายในชุมชนได้แล้ว	สภาผู้นำชุมชนมีแผนชุมชนพึ่งตนเองที่สามารถระดมทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนได้แล้ว

องค์ประกอบ

1

2

3

4

5

<p>การเชื่อมโยงกับชุมชนและองค์กรอื่น (เพื่อหาหุ้นส่วนพันธมิตร)</p>	<p>สภาผู้นำชุมชนเคยพิจารณาเรื่องการติดต่อขอความร่วมมือกับบุคคลหรือองค์กรภายนอก แต่ยังไม่ได้ดำเนินการใดๆ</p>	<p>สภาผู้นำชุมชนเคยติดต่อขอความร่วมมือกับบุคคลหรือองค์กรภายนอก</p>	<p>สภาผู้นำชุมชนมีข้อตกลงความร่วมมือกับบุคคลหรือองค์กรภายนอกในเรื่องการดำเนินงานโครงการนี้</p>	<p>สภาผู้นำชุมชนมีแผนชุมชนที่ตนเองที่กำหนดบุคคลหรือองค์กรภายนอกที่ขอความร่วมมือไว้แล้ว</p>	<p>สภาผู้นำชุมชนสามารถติดต่อขอความร่วมมือจากบุคคลหรือองค์กรภายนอกตามแผนชุมชนที่ตนเองได้บ้างแล้ว</p>
<p>การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม การรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ)</p>	<p>การประชุมสภาผู้นำชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน มีการปรึกษาหารือกัน แต่ยังไม่มีการ “ถามว่าทำไม”</p>	<p>การประชุมสภาผู้นำชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน มีการ “ถามว่าทำไม” เป็นครั้งคราว และมีการแย้งคำตอบกันอยู่บ้าง</p>	<p>การประชุมสภาผู้นำชุมชน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน มีการ “ถามว่าทำไม” เพื่อพิจารณาถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลัง และสามารถแย้งคำตอบกันได้</p>	<p>นอกจากทำได้ในสภาผู้นำชุมชนแล้วการเสวนาระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถ “ถามว่าทำไม” และแย้งคำตอบกันได้</p>	<p>กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนใช้การ “ถามว่าทำไม” ทำให้สามารถวิเคราะห์ตนเองและสามารถปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นจนเห็นการเปลี่ยนแปลงได้</p>
<p>ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก (พี่เลี้ยง)</p>	<p>ในการดำเนินโครงการ พี่เลี้ยงยังต้องควบคุมดูแลสภาผู้นำชุมชนอย่างใกล้ชิด</p>	<p>ในการดำเนินโครงการ พี่เลี้ยงยังต้องคอยดูแลให้สภาผู้นำชุมชนดำเนินงานตามที่ตกลงกันไว้</p>	<p>ในการดำเนินโครงการ พี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแก่สภาผู้นำชุมชนตามความจำเป็น</p>	<p>ในการดำเนินโครงการ สภาผู้นำชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ พี่เลี้ยงเป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกด้านการฝึกอบรม และการสนับสนุนอื่นๆ</p>	<p>ในการดำเนินโครงการ สภาผู้นำชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจ พี่เลี้ยงเป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกตามการร้องขอเพื่อให้สภาผู้นำฯ มีขีดความสามารถที่จำเป็น</p>

องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
การบริหารจัดการ (โครงการ)	สภาผู้นำชุมชนบริหารจัดการและรับผิดชอบโครงการโดยจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด	สภาผู้นำชุมชนบริหารจัดการภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยง โดยมีกลไกการตัดสินใจที่ตกลงร่วมกัน กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ชัดเจน แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ	สภาผู้นำชุมชนบริหารจัดการได้โดยพี่เลี้ยงเป็นที่ปรึกษาตามความจำเป็นแต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ	สภาผู้นำชุมชนบริหารจัดการได้โดยพี่เลี้ยงช่วยเหลืออย่างจำกัดและสภาผู้นำฯ ได้รับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการแล้ว	สภาผู้นำชุมชนสามารถรับผิดชอบบริหารจัดการโครงการได้อย่างเป็นอิสระจากพี่เลี้ยงและสภาผู้นำฯ ได้รับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค สำนักโรคไม่ติดต่อ กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนงาน. (2560). แผนยุทธศาสตร์การป้องกันและควบคุมโรคไม่ติดต่อระดับชาติ 5 ปี (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพฯ: อีโมชั่น อาร์ต.
- แซน อะกะไซย, เอกชัย เครืออินติง, เพ็ญใจการ กันแจ่ม, ประจักษ์ กองตัน, และรักษนก จินดาคำ. (2561). พงสะตือ เส้นทางสู่ชุมชนเข้มแข็ง. อดรดิถด์: หน่วยจัดการชุมชนนำอยู่ภาคเหนือ สำนักสร้างสรรคิโอกาสและนวัตกรรม.
- ประเวศ วะสี. (2552). มหาวิทยาลัยกับความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น: จุดเปลี่ยนประเทศไทย จุดเปลี่ยนการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: ทีคิวพี.
- พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ. (2554). คู่มือการจัดทำโครงการชุมชนสุขภาวะ: สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์.
- พัชรชาติ ตรีชัย. (2551-2552). การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารร่มพฤกษ์, 27(1), 125-159.
- เพ็ญ สุขมาก. (2563). เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ พัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย สสส. หลักสูตร Health Promotion (การสร้างเสริมสุขภาพ). สืบค้นจาก https://ppi.psu.ac.th/upload/forum/paper_1512_5ee5802d42c785ee580.pdf
- แพฟเวอแรก, เทลน. (2559). สร้างเสริมสุขภาพ: ด้วยการเสริมพลังชุมชน [Health promotion practice: Building empowered communities] (อำนาจ ศรีรัตนบัลล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วนิดา วัฒนชีวโณปรณิ. (2561). บ้านสำโรง: กลไกสภาผู้นำชุมชนสู่ชุมชนเข้มแข็งและนำอยู่ทุกมิติ. กรุงเทพฯ: สำนักสร้างสรรคิโอกาสและนวัตกรรม (สำนัก 6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สกุล วันศรี. (2555). บ้านหนองกลางดง: อำนาจของชาวบ้านกับการกำหนดวิถีชีวิตชุมชน. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/459949>
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. (2544). แผนชุมชนพึ่งตนเองบ้านหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- Labonte, R., Woodard, G. B., Chad, K., & Laverack, G. (2002). Community capacity building: A parallel track for health promotion programs. *Canadian Journal of Public Health*, 93(3), 181-182.

“เรื่องราว ของเส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่ กับ
COMMU TOGETHER ทำให้เห็นรูปธรรม
ที่จับต้องได้ของสภาผู้นำชุมชน และแง่มุมในเชิง
หลักการที่ไม่ยุ่งยากในการทำ ความเข้าใจ
เป็นเสน่ห์สำคัญของหนังสือเล่มนี้”

นพ. ศุภกิจ ศิริลักษณ์
ประธานคณะกรรมการบริหารแผนคณะที่ 6 สสส.

“ชุมชนน่าอยู่ คือ ชุมชนที่เกิดการเสริมพลัง
(มีพลังมากขึ้น) เป็นพลังที่เรียกอย่างร่วมสมัยว่า
"พลังละมุน" หรือ "ซอฟต์ไพาเวอร์ (SOFT POWER)"
หนังสือ เส้นทางสู่ชุมชนน่าอยู่ กับ
COMMU TOGETHER จึงเป็นหนังสือที่ทันสมัย
เพราะออกมาในช่วงเวลาที่เหมาะสม”

รศ. นพ. อำนวย ศิริรัตนบัลล์
อดีตประธานกรรมการบริหารแผนคณะที่ 6 สสส.

ISBN 978-616-94478-0-1

9 786169 447801